

Mit ophold på Refsnæsskolen:

Indledning:

Jeg var elev på Refsnæsskolen i 4 år. Det var i årene 1950 til 1954. Jeg var 11 år, da jeg kom dertil og 15, da jeg forlod Refsnæsskolen. Det er ikke nemt at skrive objektivt om Refsnæsskolen. Opholdet der har berørt os, der har været der, meget dybt. Der er rigtig mange følelser indblandet. Nogen af de tidligere Refsnæselever, jeg kender, hader Refsnæsskolen af et godt hjerte. De er helt sikre på, at alt det slemme, der siden er overgået dem, kan føres direkte tilbage til Refsnæsskolen og den overlast, de mener, de har lidt dér. For andre, jeg kender, er opholdet på Refsnæsskolen forbundet med lutter lyse barndoms minder. Det er, som om de 2 grupper har gået på hver sin skole.

Selv er jeg ikke så lidt ambivalent overfor minderne fra min tid som elev på Refsnæsskolen. Jeg har både gode og dårlige minder derfra. Det har de fleste andre nok også. Men vi kan jo vælge at undertrykke de gode minder, hvis det billede, vi ønsker at fremmane, skal være negativt. Vi kan naturligvis også gøre det modsatte. Jeg vil ikke undertrykke nogen minder fra min tid på Refsnæsskolen. Jeg har mange gode ting at huske Refsnæsskolen for. Jeg har også mange dårlige minder fra den tid. Set med det overblik, tidsafstanden fra dengang giver, er der mange kritiske ting at sige om Refsnæsskolen dengang. Men jeg skal ikke bedømme mine oplevelser fra barndommen udelukkende ud fra nutidens synspunkter. Jeg må også prøve at sætte oplevelserne ind i den historiske sammenhæng, hvor de hører til.

Vi elever fra Refsnæsskolen er ikke de eneste, der oplevede slemme ting på institutioner på den tid. Refsnæsskolen var sandsynligvis en af de bedste institutioner indenfor særforsorgen dengang. Samfundet tolererede mange ting, som i dag ville blive bedømt som overgreb overfor de handicappede. Det gjorde de oven i købet i den bedste mening.

Jeg kom til Refsnæsskolen som en lille, forsagt, jysk bondedreng, der havde svært ved at hamle op med "Københavnere" - det var den betegnelse, jeg hjemmefra var vandt til at bruge om alle de kammerater, der kom fra byen. De var hårdere i deres adfærd, end vi var, der kom fra landet. De var skrappere, hurtigere i replikken og - syntes jeg - frakkere, end jeg var vandt til hjemme. Sådan oplevede jeg det i al fald. Det var naturligvis med til at gøre den første tid på Refsnæsskolen til en af de barskeste oplevelser, jeg har haft overhovedet. Da var jeg kun 11 år. Disse oplevelser har naturligvis aflejret sig i mig. De har måske også ændret mig.

Jeg oplevede i min Refsnæstid et gevaldigt kulturskift. Jeg kom fra landet med min landbokultur og blev i de år bybo, og blev præget af det oplyste borgerskabs kultur og tænkemåde. Det har helt entydigt beriget mit liv utroligt meget. Men det fjernede mig også fra mine rødder. De var og er på landet i Nordjylland, hvor jeg kom fra den fattigste og mindst oplyste del af befolkningen. Jeg blev i mange henseender fremmed for mine forældre. Jeg mistede dem således på en måde. Det skete, da jeg endnu var barn. Det har også præget mig dybt, især i min ungdom, følte jeg savnet af forældre, der forstod mig, og kunne hjælpe mig med de problemer, jeg ikke selv kunne løse. Men de kunne ikke hjælpe mig. Mange af problemerne forblev derfor uløste.

Jeg føler mig ofte som 2 personer, hvis idealer og holdninger ikke altid lader sig forene. Det skyldes de 2 kulturer, jeg er opdraget i. Længst nede har jeg bevaret de idealer og holdninger, jeg lærte hjemme på landet i Himmerland i min tidlige barndom. Det er bondesamfundets værdier. Her var bl.a. Holdningen, at alt kan bedømmes på, om det er til nytte. Denne del af mig kan f.eks. Ikke forstå, at det skulle være særlig vigtigt at skrive dette stykke eller for den sags skyld udøve andre kulturelle aktiviteter.

Ovenover dette lag har så lagt sig et andet lag i tidens løb. Det er det dannede borgerskabs kultur. Eftersom de 2 lag bekriger hinanden, føler jeg mig aldrig rigtig hjemme i nogen af kulturerne. Jeg kunne ikke leve i mit oprindelige miljø. Det vil jeg føle som alt for snævert. Men jeg kan også ind imellem have svært ved at tage finkulturen og dens frembringelser og udtryk alt for alvorlig. Dem kan jeg let komme til at opleve som alt for luftig og helt ude af trit med det, bonden i mig oplever som det virkelige liv. Denne splittelse blev grundlagt under min Refsnæstid.

På Refsnæsskolen fik vi på den ene side en kulturel påvirkning, som har været fuldt på højde med det, mange veluddannedes børn fik dengang. Den voksenkontakt vi havde, var med lærer og andre veluddannede og oplyste mennesker. Men på den anden side, var de skolekrav, der blev stillet til os, ikke større, end de var for dem, der gik ud af folkeskolens syvende klasse. Vi lærte f.eks. Ikke sprog eller matematik.

De bedst begavede af os, blev ikke tilbudt nogen form for videregående skolegang, der kunne have ført frem til real eller studentereksamen. Som det var, måtte disse eksamener tages på kurser, hvilket forsinkede os med flere år i vore uddannelser. Endvidere medførte denne lette skolegang, at vi måske ikke var så træned i at arbejde hårdt, hvilket kom os til skade senere, da vi skulle indhente det forsømte indenfor skoleuddannelsen.

En af de ting, der karakteriserer os, som har gået på Refsnæsskolen, er således, at de har en meget stor kulturel uddannelse på den ene side og en skoleuddannelse, der på den anden side, kun kvalificerer os til de laveste jobs socialt set. Det har i al fald for mig betydet en afstand til mennesker. For jeg passede ikke rigtig ind i de grupper, hvor jeg naturligt burde høre til efter uddannelse og indkomst. På den anden side hørte jeg som uuddannet heller ikke hjemme blandt de højtuddannede mennesker, som jeg på mange punkter matchede bedre end dem, jeg erhvervsmæssigt hørte sammen med. I rigtig mange år har jeg følt et enormt mindreværd overfor dem, som var veluddannede. Dette mindreværd er jeg nok i årenes løb i nogen grad kommet ud over. Men det tog sin tid.

Refsnæsskolen var en kostskole. Vi der opholdt os der, oplevede en helt anden form for tilværelse, end det store flertal af børn, der voksede op i deres familier. Kun i ferierne oplevede vi en normaltilværelse som den levedes dengang i familierne. Refsnæsskolen var en isoleret ø i samfundet. Vi der boede der, havde ingen eller kun meget lidt forbindelse med det omgivne samfund. Drengene og piger var også isoleret fra hinanden. Vi mødtes i skolen. Men levede ellers absolut afsondret fra hinanden i fritiden. Vi var derfor uvante med at omgås det modsatte køn. Det gav også problemer for nogen af os senere hen.

Alle disse ting har i høj grad bidraget til, at jeg har følt mig meget forskellig fra de mennesker, jeg kom til at omgås i voksen alder. Jeg vil tro, at der er rigtig mange, der i tidens løb har oplevet mig som en underlig snegl. Men dette er ikke kun Refsnæsskolens skyld. Der er så mange ting i et menneskes opvækst og udvikling, der fører frem til den person, man ender med at blive. Det er meget svært at sige at de dårlige egenskaber, man har, stammer derfra eller den gode egenskab stammer herfra. Så nemt er det ikke. Jeg synes det er godt, at det er sådan.

Værst har isolationen været. Vi lærte ikke samfundet at kende. Alt opdragelse af os gik på melodien: "Ude i det virkelige liv, kan du virkelig ikke". Det gav os et meget forkvaklet forhold til det virkelige liv. Vi tillagde alle vore vanskeligheder med "det virkelige liv" den kendsgerning, at vi var blinde. Det førte til, at vi selv isolerede os fra livet udenfor blindemiljøerne. Hele min ungdom igennem har jeg haft de mest besynderlige forestillinger om, hvad verden mente om mig. Det var en gevaldig overvurdering af mig selv, jeg der gjorde mig skyldig i. Menneskene ude i "Det virkelige liv" kærede sig ikke synderligt om

mig og min blindhed. Men det gav mig nogle hemninger, som jeg led meget under hele min ungdom igennem. Der skulle et højskoleophold til, hvor jeg var eneste blinde blandt lutter seende, før jeg slap af med disse uønskede følger af mit Refsnæsophold og ophold på Blindeinstituttet i København.

Som modposter til disse forhold kan jeg anføre, at vi på Refsnæsskolen lærte det gode kammeratskab at kende. Vi lærte også at tage hensyn til andres handicap - i al fald, hvis dette handicap havde noget med synet at gøre. Vi lærte, når vi skulle yde hjælp. Vi lærte, hvordan vi skulle yde hjælp. Vi lærte også, når vi ikke skulle yde hjælp. At tilbyde hjælp til en synshandicappet er en rygradsreaktion for os.

Det er også værd at nævne, at vi på Refsnæsskolen virkelig fik lært at bruge de synskompenenserende teknikker, der var til rådighed dengang. Vi fik også lov til at være børn blandt ligestillede. Det gav os mange muligheder for at afprøve mange forskellige ting på vore helt egne præmisser, uden ustandselig at skulle sammenligne os med seende kammerater, der selvfølgelig kunne gøre alting bedre end vi kunne.

Jeg vil også fremhæve den gode kulturelle opdragelse, vi fik på Refsnæsskolen, selv om den altså også har gjort os anderledes end andre. Vi lærte musikken og litteraturen at kende. Vi lærte at lytte. Det har grundlagt mange sunde interesser og ført til et rigt liv trods vort handicap.

Det var også på Refsnæsskolen, vi fik grundlagt vor identitet som blinde. Denne identitet var vi måske engang imellem helst fri for. Men Vi slipper ikke. Er vi blinde eller stærkt svagsynet, så tilhører vi et mindretal. Seende mennesker identificerer os først og fremmest på den mangel, vi har i forhold til dem. Nemlig det manglende syn. Det vi gør som blinde, tæller i seendes øjne for hele blindegruppen. På det punkt er vi helt ligestillede med andre mindretals grupper f.eks. Udlændinge, der lever i Danmark.

Vi slipper ikke for vor blindeidentitet. Men den har sandelig også sine positive sider. Vi har således en gruppe, vi helt naturligt kan knytte os til i kraft af, at vi har vort synshandicap. Vor stærke blindeidentitet har betydet, at vi har kunnet skabe en meget stærk og effektiv organisation til at varetage vore interesser overfor samfundet. Det er blevet oplevet af blinde, at det var en ære at blive tillidsmand i blindegruppen. Det er vel grunden til, at Dansk Blindesamfund hidtil har kunnet tiltrække de bedste af os til sine poster.

Denne blindeidentitet bør vi betragte som et stort gode. Den giver os netværk med andre, og den giver os tilknytningspunkter. Jeg tror, at vi takket være vor blindeidentitet har en meget stor fordel i forhold til mange andre, der ikke naturligt kan knytte sig til en gruppe, hvor de føler, de har ret til at være. Denne følelse af fælles identitet med alle blinde er grundlagt på Refsnæsskolen. Ingen tvivl om det.

Midt i tresserne begyndte debatten om integration eller segregation af blinde børn. Den er forbi nu. Integrationstanken har entydigt sejret. Men debatten var hård, fordi den var så følelsesladet. Vi var enten for eller imod. Det var svært at stå på et "både og standpunkt". Det ser nærmest ud til, at integrationen har løst de problemer, den satte sig for at løse. Til gengæld har den så skabt problemer, som ingen dengang skænkede så stor opmærksomhed, fordi blindeskolerne havde løst disse problemer. Det er åbenbart svært at få alle fordele på 1 gang.

Refsnæsskolen har spillet en næsten lige så stor rolle i mit liv, som min barndom derhjemme. Det er derfor nok værd at beskæftige sig med denne tid, og fortælle det, jeg kan huske fra dengang, medens jeg endnu kan huske det. De oplevelser, jeg kan berette om fra min tid på Refsnæsskolen vil forekomme mange ret eksotiske set med vor tids øjne.

Refsnæsskolen:

Omgivelserne:

Refsnæsskolen lå ude på halvøen Røsnæs ca. 3 km. Udenfor Kalundborg by på sydkysten af Røsnæs helt ned til Kalundborg Fjord. For at komme til skolen skulle besøgende benytte kystvejen. Den begyndte i udkanten af Kalundborg by. Den gik langs stranden vest på ud mod Kysthospitalet. På landsiden af vejen var der villaer næsten hele vejen ud til Refsnæsskolen. På vandsiden var der græsklædte strandmarker, der ude ved vandet blev til strandbred bestående af grus og sten. Ude på stranden var der badehuse med tilhørende badebroer. Kystvejen passerede Refsnæsskolen og fortsatte ud til Kysthospitalet, som lå en halv kilometer længere ude på Røsnæs. En alternativ vej til Refsnæsskolen var at tage ud ad landevejen, der begyndte i Kalundborg og førte næsten helt ud til spidsen af Røsnæs. Besøgende, der havde ærinde på Refsnæsskolen og som ville benytte denne adgangsvej, skulle køre ud mod spidsen af Røsnæs. Når de var på højde med skolen, skulle de dreje til venstre og køre ned ad en jordvej. Den førte over en mose og endte ved skolens landbrugsbygninger.

Skolens navn stammede fra halvøens navn, hvorpå skolen lå. Oprindeligt hed denne Røsnæs. Så blev det til Refsnæs. Det hed halvøen, da skolen i 1898 blev pladceret her. Heraf navnet. Senere fik halvøen så igen sit gamle navn tilbage. Men skolen beholdt sit navn Refsnæsskolen. Skolen lå i landlige omgivelser. Rækken af villaer langs kystvejen sluttede lidt før skolen. Ind mod land, var skolen omgivet af dyrkede marker og en lille mose. Den fjerde side af skolens grund var Kalundborg Fjord.

Refsnæsskolen hørte til Kalundborg kommune og Raklev sogn. Skolens nærmeste nabo var Tjørnemarksgården, som havde sine marker mellem Refsnæsskolen og Kysthospitalet. Det var et almindeligt landbrug - eller næsten almindeligt. På den gård havde de en nicheproduktion, som var ret ualmindelig i Danmark dengang. De dyrkede blomsterløg. Hvorfor de gjorde det, ved jeg ikke. Måske var klimaet her velegnet til denne afgrøde. Måske var det jordbunden, der var velegnet dertil. Måske var det gårdejerens, der havde den specielle interesse. Det fik vi aldrig at vide. Jeg tror heller ikke, vi spurgte. Sådan var det bare her.

Det var et flot syn at se disse blomstermarker i blomst. I maj måned sprang blomsterne ud. På et tidspunkt gik en hel mark bevokset med forskellige tulipanarter og liljer i blomst. De fik lov til at stå og blomstre i et par dage indtil alle blomsterne var sprunget ud. De dage skulle vi nyde. Så blev alle blomsterhovederne klippet af planterne. Det skete for at al den næring, planterne indsamlede, ville blive opsamlet i løgene.

Længere ude på Røsnæs lå Kysthospitalet. Det var i sin oprindelse et sanatorium for Københavnske børn, der var svagelige. Det blev pladceret her ved kysten, da man i slutningen af forrige århundrede var af den opfattelse, at det var den gode søluft, der var den helbredende kraft i kampen mod tuberkulose og anden svagelighed. Det var faktisk af samme grund, at Refsnæsskolen også blev pladseret ved kysten. Mange blinde børn var svagelige dengang. Deres forældre var fattige og ernæringstilstanden var dårlig.

Til Kysthospitalet hørte der en stort park. Vi kaldte det anlægget. Det var en mindre løvskov, der var plantet bag ved hospitalets bygninger. Her kunne patienterne gå ture og dog være i læ for den ofte meget kraftige vind, der var på Røsnæs. Her gik vi elever fra Refsnæsskolen ofte hen. Det gjorde vi, når vi

var på ekskursioner fra skolen. Det gjorde vi også alene, da vi blev gamle nok til at måtte færdes på vejene uden voksen ledsagelse.

Lidt længere ude på kysten end Kysthospitalet lå skanserne. Det var resterne af et skanseanlæg, som var blevet opført under Englandskrigen fra 1807 til 1814. Formålet med dette anlæg har utvivlsomt været at forhindre Engelske krigsskibe i at lægge sig i læ i Kalundborg fjord og at bevogte Kalundborg by mod angreb fra søsiden. I landskabet tegnede skansernes volde og grave sig. Der stod stadig et par kanoner fra Napoleonskrigens tid derude. Området var græsklædt uden træer. Her gik vi ud, da vi fik lov til at gå på vejene, selv om det var forbudt at fjerne sig så langt fra skolen. Skanserne lå udenfor de snævre grænser, indenfor hvilke, vi måtte bevæge os. Men det var dejligt at være derude, hvor der ikke var opsyn med os. Der kom jo aldrig nogen, så risikoen for at blive set derude var ret lille.

Det var ellers ikke meget, vi kom rundt i den nærmeste omegn. Røsnæs var ellers et utrolig naturskønt område. Men jeg kom f.eks. Først ud på spidsen lige før jeg forlod Refsnæsskolen. Vi kom aldrig over til kysten ud til Sejerøbugten på den anden side af halvøen. Vi besøgte aldrig de landsbyer, der lå ude på Røsnæs. Røsnæs var en meget bakket lokalitet. Det højeste punkt lå 64 meter over havet. Det var markeret med en sten fra Geodætisk institut. Da Røsnæs var ret smal, ævede landet sig ret stejlt op. 64-højen, som vi kaldte dette punkt, lå ikke særlig langt fra kysten. Kørte besøgende ad vejen fra Kalundborg ud forbi Refsnæsskolen ud mod Kysthospitalet, kørte de den første strækning på helt fladt land. Landet her var dannet af aflejringer, som var ført herind af strømmen af det materiale, der af havet var nedbrudt af klinterne længere ude på Røsnæs. Der hvor Vestsikolen begynder - det var den vestligst beliggende af Refsnæsskolens huse - steg vejen pludselig stejlt. Det var her, aflejringerne sluttede og det oprindelige moræneland begyndte.

Gik vi på stranden var det endnu tydeligere. Ved Refsnæsskolen var landet fladt indenfor stranden. Det var bevokset med kratskov afbrudt af græsbevoksede strandmarker. Gik vi ad stranden vest på befandt vi os hurtigt på en ganske smal strandbred. På landsiden var der høje, gule lerklinter, der faldt lodret ned på stranden. Her åd havet til stadighed af kysten. Derfor stod klinterne stejle og nøgne her. Der var bygget høfter her. Men det så nu ikke ud til, at de kunne forhindre nedbrydningen af kysten. De bestod af en pælerække, der stod vinkelret på kysten. Den var afsluttet med en samling store sten ude i vandet, der kunne bryde bølgeslaget. Pælerækken inde på stranden skulle holde materialetransporten tilbage. Det gjorde de også. På vestsiden af pælerækken var der et meget tykkere lag af sten og grus, end der var på østsiden.

Asnæs kunne vi se over til, når vi kikkede ud over fjorden. Men der kom vi også kun yderst sjældent. I de 4 år, jeg var på Refsnæsskolen, var jeg på Asnæs 2 gange. Asnæs så bare så venlig ud, syntes jeg, som den lå der med sine skove og marker. Dem kunne jeg se i det fjerne, til trods for mit svage syn, når jeg kikkede ud over fjorden.

Kalundborg:

Kalundborg var egnens centerby. Den var dengang en by på omkring 8000 indbyggere. Det var altså ikke nogen stor by. Det syntes jeg heller ikke. Jeg sammenlignede den med Ålborg, hvor vi i mit barndomshjem tog til, når vi skulle købe tøj og andre mere specielle ting.

Kalundborg var en lille by, der betjente sit opland med handel og service. Lidt industri var der da også. Der lå en svovlsyrefabrik. Den var byens betydeligste industrivirksomhed. Det var før Asnæsværkets og olieraffinaderiets tid. Så husede byen en radiosender, der sørgede for, at vi rundt i landet kunne høre "Danmarks Radio". Den lå ude på odden Gisseløre. Vi kunne ikke undgå at se de høje sendemaster. Men jeg har aldrig været inde på denne senderstation.

Det Kalundborg nok var mest kendt for var den specielle kirke med ikke færre end 5 tårne. Det var et meget markant bygningsværk. Det virkede stort i den lille by. Den gik vi forbi rigtig mange gange. Men jeg har aldrig været inde i kirken. Det kan nok undre. I byen var der ruiner af det gamle slot, der har ligget i byen engang. De var frilagte og lå i en park, der hed Ruinparken. Der var ikke meget tilbage af slottet. Kun nogle murrester. Byen opstod vel her, fordi der var en ypperlig naturhavn her. Bag odden Gisseløre har der altid været roligt vand, hvor skibene kunne lægge til. Havnen spillede også dengang en vigtig rolle i byen, selv om der dengang hverken var elektricitetsværk eller olieraffineri. Fra Kalundborg var der færgeforbindelse til Århus over Samsø. Men den sejlede kun 1 gang i døgnet.

Der var ikke færre end 2 jernbanestrækninger, der havde endestation i Kalundborg. Den ene var banen fra København. Den anden var den Vestsjællandske bane, som begyndte i Næstved og gik over Slagelse til Kalundborg. Kalundborg var altså også lidt af et minicentrum for trafikken dengang.

Skolens fysiske rammer:

Refsnæsskolen var en statsinstitution. Dens opgave var at undervise blinde og stærkt svagsynede børn fra hele landet. Den var altså en regulær kostskole. Medens andre børn havde ret til undervisning, havde blinde børn skolepligt. Refsnæsskolen var stedet, hvor blinde børn skulle modtage undervisning. Den havde således en monopolstilling. Der var dengang ingen alternativer, hvor blinde børn kunne blive undervist. Eneste anden mulighed var, hvis forældrene havde råd til og mulighed for selv at foranstalte undervisningen.

Skolen rådede over et ganske stort areal. De fleste af institutionens bygninger lå langs med kystvejen. Længst mod øst, altså i retning ind mod Kalundborg, lå Vernehjemmet. Der boede ældre blinde damer, hvis forhold havde været sådan, at myndighederne ikke skønnede, at de ville kunne klare sig selv ude i samfundet, og hvor familierne heller ikke kunne tage sig af dem som voksne.

Vernehjemmet var meget isoleret. Der havde vi ingen adgang til. Vi kom der kun, når vi skulle besøge en af skolens lærer, der boede der. Vi kendte meget lidt til beboerne. Vi så dem kun nu og da. De forekom os meget gamle og meget søre. Vi var nemlig ikke i tvivl om, at når de var havnet på Vernehjemmet, så skyldtes det, at de var mindre begavede.

Jeg tror ikke, der skete ret meget på Vernehjemmet. Den ene dag gik som den anden. Beboerne blev ældre og ældre. Lederen hed Frk. Olsen. Det var mit indtryk, at Frk. Olsen regerede på Vernehjemmet og gjorde det ret så enevældigt. Næste bygning ud til kystvejen, hvis vi bevægede os ud mod Kysthospitalet, var Børnehjemmet. Her boede de små børn. Det var dem, som var under den skolepligtige alder. Nogle af disse børn var forældreløse. Andre var forladt eller opgivet af deres forældre. Andre igen havde forældre. Men de havde i deres hjerters godhed afleveret deres små børn på Refsnæsskolens børnehjem, fordi de kun ville deres børns vel. De troede på, at en opdragelse på en blindeinstitution af pædagogisk uddannet personale, der tilmed var eksperter i blindhed, ville være det bedste for deres børn. Jeg er ikke sikker på, de havde ret i den antagelse. Vi kom aldrig på Børnehjemmet. Vi så de små, når de gik tur på skolens grund. Men vi havde ingen kontakt af nogen art med dem, før de begyndte i skolen. Lederen hed Frk. Friis. Hende havde jeg ingen indtryk af.

Næste hus i rækken af bygninger langs kystvejen var Strandbo. Det var en privat villa, som skolen havde overtaget. Den blev brugt til personaleboliger. Her boede en af lærerne og institutionens gartner. De havde begge familier med kone og børn.

Næste bygning i rækken af huse langs Kystvejen var den bygning, der måske kunne kaldes institutionens hovedbygning. Det var Østskolen. Den var institutionens største hus. Oprindeligt var det en stor villa, som blev indkøbt, da skolen blev etableret. I tidens løb var der foretaget tilbygninger. Østskolen var en refløjet gulstensbygning i 2 etager plus udnyttet tagetage og kælder. Her boede alle de skolesøgende piger plus de små skolesøgende drenge. Dvs. drengene i ørste, anden og tredje klasse. Men bygningen rummede meget andet. Her var skolens sygeafdeling myndigt ledet af skolens sygeplejerske Frk. Jacobsen. Her var også institutionens linnedafdeling. Her herskede skolens oldfrue Frk. Overgård. Det var også en myndig dame. Endvidere var her Sangsalen, hvor vi sang morgensang. Den blev, medens jeg var på skolen, ombygget til naturfagslokale. Men vi fortsatte dog med at benytte den til morgensang. Her var også skolekøkkenet og skolebiblioteket, hvor vi lånte punktbøger til fritidslæsning. Skolens administration havde også lokaler i dette hus. Den kunne rummes i 2 kontorer. Det var forstanderens kontor, og et kontor, hvor der arbejdede 2 kontordamer. Vi var altså ikke overadministreret. Endelig rummede bygningen en række personalelejligheder og værelser såvel til plejeassistenterne som til husassistenterne. Man kan ikke sige andet, end at huset var udnyttet til sidste kvadratmeter.

Næste bygning i rækken af huse langs Kystvejen var forstanderens tjenestebolig. Her var der absolut adgang forbudt. Her kom vi aldrig. Derfor er det ikke muligt for mig at fortælle ret meget om denne bolig. Den så ud til at være rummelig. Der var have til den, og ovre på den anden side af kystvejen havde forstanderen sin egen strandgrund.

Den sidste bygning, tilhørende Refsnæsskolen, der lå ud til kystvejen var Vestskolen. Her boede de store drenge. Det var drengene fra 4. Til 7. Klasse. Vestskolen havde også oprindeligt været en privat villa, der var blevet opkøbt af skolen og udbygget.

Alle Refsnæsskolens øvrige bygninger lå på flad mark. Der hvor Vestskolen lå, hævede sig en bakke op. Vestskolen var bygget ind i denne bakke, således at den i den ene ende var i 2 etager plus udnyttet tagetage, i den anden ende var der kun 1 etage plus udnyttet tagetage. Foruden plads til eleverne rummede vestskolen også en række personalelejligheder og værelser. Her lå også Sløjdsalen.

Mellem Vestskolen og Østskolen var der en række økonomibygninger. Her var institutionens centralkøkken. Her var også varmecentralen. Skolen fyrede dengang med kul. Der lå derfor en stor bunke kul i nærheden. Her var også vaskeriet. Her havde pedellen et træhus til sine gøremål. Østskolen lukkede sig halvt om en rusbelagt gårdsplads. På den anden side af gårdspladsen over for Østskolen lå gymnastiksalen, og bagved den, men sammenbygget med den, lå svømmehallen. Svømmehallen var dengang noget helt enestående. Det var der vist ingen andre skoler eller handicapinstitutioner, der havde magen til. Den var blevet bygget i slutningen af trediverne, Den var lukket i 10 år, da der var mangel på brændsel til at fyre den op med under og lige efter krigen. Da jeg kom til Refsnæsskolen var den lige blevet taget i brug igen.

Ved siden af gymnastiksalen lå skolebygningen. Det var et gulstenshus i 2 etager, der rummede de 10 klasselokaler, der var behov for plus et par faglokaler.

Foran gymnastiksalen var der en pergola, hvor elever og lærer kunne opholde sig i frikvartererne, når det var dårligt vejr. Det var praktisk, så kunne vi både være ude i den friske luft mellem skoletimerne, og vi kunne alligevel være i tørvejr. Denne pergola var forbundet med Østskolens 2 fløje med andre pergolaer. Der var således et ret stort overdækket areal. Her yndede de, der havde rulleskøjter at udøve deres færdigheder om eftermiddagen. Jeg hørte ikke til dem. Nogen har senere fortalt mig, at når de så gerne ville køre på

rulleskøjter, var det, fordi de så legalt kunne komme til at lege med pigerne i fritiden.

Til institutionen hørte der et mindre landbrug. Det skulle i nogen grad gøre institutionen selvforsynende med grønsager og frugt. Grisene aftog institutionens madaffald. Skolen ejede en islænderhest, der blev brugt til at trække markredskaberne. Den og grisene havde til huse i en staldbygning, den lå sammen med ladebygningen i kanten af skolens egen mark ikke så langt fra mosen. Når tiden var inde blev grisene slagtet. Vi kunne høre dem skribe, når vi stillede op for at gå til morgensang. Så blev der jubel blandt eleverne, for så ville vi få blodbudding til middag den dag. Hvordan grisene følte det, tænkte vi ikke så meget over.

Skolen rådede over en frugtplantage, hvor vi naturligvis ikke måtte komme. Men det var nu sin sag at formene børn, der godt kan lide frugt - især forbuden frugt - adgang til denne, også selv om disse børn var blinde eller stærkt svagsynede. Det hændte da, at vi gik på æble- og især blommerov. Vi slap da også godt fra det for det meste. I al fald blev jeg aldrig taget på færsk gerning i gang med at indsamle frugt, der ikke tilhørte mig.

Til Refsnæsskolen hørte der et par afdelinger, som ikke lå på hovedparcellen ved Kalundborg fjord. Det var Hestehavehus og Raklevgården. Hestehavehus var en institution for unge piger, som af samme grund, som gjaldt for pigerne på Vernehjemmet, var blevet anbragt der. Der var vel sket det, at Vernehjemmet på et tidspunkt var blevet overfyldt, hvorfor man så har måttet etablere en ny afdeling. Disse piger havde vi absolut intet at gøre med. Dem så vi aldrig. De var ældre end os. De, der kom der, kom der først, når vi andre blev overflyttet til Blindeinstituttet i København. Jeg ved derfor intet om Hestehavehus. Kun at det eksisterede.

I 1951, altså året efter, jeg kom til Refsnæsskolen, blev den gamle præstegård i Raklev indkøbt af Blindeforsorgen. Her blev der indrettet et arbejdshjem, hvor de drenge og unge mænd, der ikke skønnedes at kunne klare sig selv ude i samfundet, blev Raklevgården kendte jeg lidt mere til end Hestehavehus. Vi kendte mange af beboerne deroppe. De kom ret ofte på besøg på skolen og underholdt os gerne med det, de nu engang kunne. En af dem havde en flot sangstemme og ville gerne oplade den for os. En anden af mændene på Raklevgården var en ypperlig parodist. Han kunne lave mange af skolens lærer. Hans parodier var bare et hit blandt Vestskolens elever. Han var derfor meget populær, for han gjorde sig sjældent kostbar, når vi opfordrede ham til at optræde. Vi besøgte også Raklevgården nu og da. Specielt det sidste år, jeg var på Refsnæsskolen, kom jeg af og til på Raklevgården. I Raklev boede nemlig den præst, som konfirmerede os. Hans sognekirke lå også deroppe

Også Raklevgården havde et ubehageligt image blandt os drenge. At blive tilbudt at bo på Raklevgården var ensbetydende med at blive kasseret som egnet til at leve ude i samfundet. Det var, som vi oplevede det, til livslang anbringelse på institution uden råderet over sig selv eller sine egne forhold. Helt umyndiggjort. Raklevgården blev ledet af en tidligere lærer på Refsnæsskolen Hr. Ør. Det var en meget myndig mand, der havde en udstråling af autoritet. Hr. Ør var en mand, vi ikke sagde imod. Beboerne på Raklevgården udførte alt forefaldende arbejde på stedet. Men det gik aldrig op for mig, om arbejdet med at passe institutionens hus og have virkelig kunne beskæftige dem dagen igennem. Jeg ved heller ikke, hvad de f. eks. brugte deres fritid til? De havde det godt materielt set. Det var mit bestemte indtryk. Der blev sørget for dem med mad og tøj, arbejde og underholdning. Men, selv om det er en kliché, så er fysisk velvære ligesom ikke nok. Det har jeg helt klart for mig, når jeg tænker på beboerne på Raklevgården.

Vernehjemmet, Hestehavehus og Raklevgården var velmenende institutioner. Men de var totale misforståelser. Der var over dem en stemning af: "Her lades alt håb

ude". De løste ikke beboernes egentlige problemer. De udviklede dem ikke til med tiden at kunne tage vare på sig selv på stadig flere områder. De indskrænkede sig til at opbevare dem. Jeg har engang besøgt en blindeinstitution i Østrig. Stemningen dér var helt den samme. Det var en trist oplevelse. Nu er disse institutioner for længst nedlagt. Det skete under omstruktureringen af Refsnæsskolen i tresserne. Eleverne kom nu ud i samfundet. Det viste sig mod alle odds, at nogle af dem klarede sig rimelig god, bare de fik den støtte, samfundet på det tidspunkt var begyndt at yde sine vanskeligt stillede borgere. Det var flot gjort, efter at disse mennesker havde været totalt isoleret fra omverdenen i årtier.

Elever og personale:

Når jeg tænker på min tid på Refsnæsskolen, forekommer det mig, at vi var rigtig mange elever. Men tænker jeg lidt mere systematisk over denne sag, så kommer jeg til følgende regnestykke: Der var 10 klasser. Gennemsnittet pr. Klasse var 8 elever. Lidt færre i blindeklasserne, måske lidt flere i svagsynsklasserne. Det vil altså give ca. 75 skoleelever. Dertil kom børnehjemmet, hvor der nok ikke har været flere end 10 til 15 børn. Vernehjemmet, hvor der i al fald ikke var flere. Beboerne på Hestehavehus og Raklevgården omgikkes vi ikke med i det daglige. De er derfor ikke medtaget i dette regnestykke. Vi har altså været ca. 100 elever og beboere på Refsnæsskolen dengang.

Refsnæsskolen var en ikke helt ubetydelig arbejdsplads. Der var mange forskellige personalegrupper. Der var 11 lærer tilknyttet skolen dengang. Det var ret mange lærer til det relativt lille antal skoleelever. Men dels var klasserne små, dels var der en gruppe af multihandicappede elever. Dels krævede nye elever, der kom til Refsnæsskolen, ofte ekstraundervisning for at bringe dem op på deres jævnaldrendes niveau. Jeg var f.eks. En af dem.

En anden personalegruppe var plejepersonalet. Det var derimod ganske beskedent. I dag vil en normering, som Refsnæsskolen havde dengang af plejepersonale, ikke være acceptabel. På Vestskolen var der 2, på Østskolen var der 3. Med børnehjem og Vernehjem har denne gruppe næppe oversteget 10 personer. Det var alt for lidt. Især på Østskolen, hvilket vi, der har været elever der, nok i nogen grad bærer præg af.

Der var en stor gruppe med funktionærstatus til at varetage alle institutionens mere praktiske opgaver. Der var pedel, maskinmester, gartner, sygeplejerske, oldfrue, nattevagt og køkkenleder. Institutionen havde herudover et ret betydeligt personale bestående af gifte kvinder og unge piger, der ordnede rengøring, madlavning, vask, omsyning af tøj osv. Endelig skal det nævnes, at Refsnæsskolen også havde folk i beskyttet beskæftigelse. Det gjaldt først og fremmest Niels Åge, som gik til hånd med hvad han nu kunne klare. Hans ansvarsområde var først og fremmest, at det var ham, der kørte mad ud fra centralkøkkenet til afdelingerne. Det skete i en lukket madvogn af metal. Vi kaldte ham derfor altid for "Bob Mavogn". Han var fra Ålborg, det kunne vi ikke tage fejl af, når vi hørte ham tale. Vi drenge var slemme. Vi drillede ham for et godt ord. Han var så taknemmelig at drille. Han var svagsynet og ikke videre godt begavet, så han kunne ikke beherske sig, når drillerierne begyndte. Men det var nu synd. Han var en stakkel. Refsnæsskolen gav altså dengang levebrød til mellem 40 og 50 mennesker. Det har været en ikke helt uvæsentlig faktor i egnens beskæftigelse.

Vejret:

Noget af det, der står meget stærkt i min erindring om Refsnæsskolen er vejret dernede. Jeg kom fra indlandet. Jeg havde så godt som aldrig set havet, før jeg kom til Refsnæs. Her var der hav i masse vis. Havet hed godt nok Kalundborg fjord. Men det var ikke nogen almindelig Dansk fjord, der var snæver, og hvor der ikke kunne blive bølger. Kalundborg fjord var meget åben. Det var farvandet

mellem halvøerne Røsnæs og Asnæs. Den var i sin natur mere at regne som en del af Kattegat. Om vinteren kunne der ligge is på Kalundborg fjord. Denne is kunne strække sig et godt stykke ud fra land. Men jeg har aldrig oplevet, at fjorden var lagt helt til med is. Skibene kunne altid komme ind til Kalundborg. Om sommeren kunne vejret ved Kalundborg fjord være aldeles dejligt. Det grønne land, den blå himmel og det blå hav er billeder, der står stærkt i mindet. Andre stærke oplevelser var sommeraftnerne ved fjorden. Men dengang, tænkte jeg nok ikke særlig meget over, at det her var et skønt sted med megen smuk Dansk natur. Det er en dimension, tiden har føjet til de egentlige minder om Tiden på Refsnæsskolen.

Når vi gik nede på stranden - uanset årstiden - kunne vi, når der var lidt vind, og det var der ofte, høre bølgerne rulle rundt med stenene, når de slog op på stranden, og når de trak sig tilbage igen. Sælsomt var det også, når fjorden lå dækket af tåge. Så forsvandt landkendingen på den anden side af fjorden, og tågesirenerne blev sat i gang. De lod deres klagende brøl lyde ud over vandet. Der var noget uhyggeligt ved denne lyd. Denne klagende, enstonige lyd, der kom og gik i regelmæssige stød, og som blev ved så længe tågen blev liggende.

Men det virkelig voldsomme vejr oplevede vi især i efterårsmånederne og i de vintermåneder, hvor der ikke var is på fjorden. Så kunne naturen rase. Vi kunne ligge om natten på vore sovesale og høre vinden suse i træerne og høre det voldsomme bølgeslag ned på stranden, som stormen forårsagede. Så kunne der styrte ler ned henne under klinterne. De badebroer, der ikke var taget ind for vinteren, var i stor fare for at blive slået til pindebrænde. Der var stor kraft i bølgeslaget ved Kalundborg fjord, når der var stormvejr.

Afrunding:

Sådan var den institution, jeg kom til i 1950. Disse bygninger dannede rammen om min tilværelse i 4 år. Vi levede ikke flot der. Men materielt set var det for mig en forbedring af levestandarden i forhold til livet derhjemme. Men det var ikke hjemme. Hjemme var jeg en del af en familie på 7 personer. Her blev jeg en del af et kollektiv på mange flere. Det gjorde en forskel.

Østskolen:

Indledning:

Da jeg kom til Refsnæsskolen, kom jeg til at bo på Østskolen. Der boede jeg 1 år. Den oplevelse ville jeg gerne have været foruden. Mit liv har formet sig i bølger. Jeg har oplevet flere bølgedale i min tilværelse. Men jeg tror ikke, jeg har oplevet nogen bølgedal så dyb, som den jeg havnede i, da jeg kom til Refsnæsskolen og blev pladseret på Østskolen.

Det var der mange grunde til: Jeg skulle omstille mig fra at have levet i en familie ude på landet, til at leve en institutions- og kostskoletilværelse. Jeg skulle omstille mig fra min bondekultur til bykulturen. Jeg måtte f.eks. hurtigst muligt aflægge min dialekt og begynde at tale fint, som vi kaldte det hjemme, når nogen talte rigsdansk. Så skulle jeg samtidig lære en masse nye ting. Jeg skulle bringes ajour med hensyn til skolekundskaber, så jeg var på højde med mine jævnaldrende, og jeg skulle lære en masse nyttige blindefærdigheder så som punktskrift.

Østskolen var ikke noget rart sted at være. Det tror jeg nok, der er almindelig enighed om, blandt os, der har været der. Jeg trivedes ikke på Østskolen. Jeg

blev vejet, da jeg kom til Refsnæsskolen. Da vejede jeg 37 kg. Det gjorde jeg også, da vi blev vejet lige før, vi skulle hjem på sommerferie, altså det meste af et år senere. Det er vist ikke normalt for drenge i elleveårsalderen ikke at tage på i vægt et helt år. Det kunne være gået mig meget slemt, hvis jeg skulle have levet der i lang tid. Men mit ophold på Østskolen blev heldigvis kun af 1 års varighed. Når jeg blev anbragt på Østskolen, selv om mine jævnaldrende klassekammerater blandt drengene var pladseret på Vestskolen, hang det sammen med, at alle pladser på Vestskolen var optaget. Det var året før, Raklevgården blev taget i brug. Alle de unge mænd, der ved den lejlighed flyttede til Raklev, boede på Vestskolen, før de flyttede og optog ikke så få pladser der.

Sovested:

Vi sov på sovesale. Drengenes sovesale lå på første sal i bygningens østfløj. Pigernes sovesale lå på første sal i bygningens midterfløj. Drengene havde 2 sovesale. De blev henholdsvis kaldt "Den Store sovesal" og "Den Lille sovesal". Derudover var der et lille rum, hvor særligt multihandicappede kunne sove. For at komme ind til vore sovesale måtte vi pasere Plejemors dør ind til hendes private værelser. Plejemor var lederen på Østskolen. Hun krævede, at vi tiltalte hende "plejemor".

Jeg sov på den store sovesal. Det hed, den dels fordi den var den største af drengenes soverum. Men det var også her, de største af drengene sov. Der var plads til 13 på "den store sovesal". Der stod 9 jernsenge og så var der 2 trækøjer med 2 sovesteder i hver. Til hver seng, undtagen en, var der en speciel stol, hvorpå vi kunne lægge vores tøj om natten. Den var speciel på den måde, at sædet kunne klappes op. Der blev så åbnet ned til et lille rum. Her kunne vi lægge vore briller om natten. I den ene side af sovesalen var der 4 vaskekummer og en speciel kumme til tandbørstning. Til hver kumme var der en vandhane. Men der var forstås kun koldt vand at vaske sig i. Det var det inventar, der var. Ingen skabe, ingen borde, intet på væggene. Rummets funktion var, at her skulle vi sove. Det kunne vi. Om dagen var det ikke tilladt for os at komme på sovesalene. Men der var jo heller ikke så meget at komme efter dér. Men vi kunne risikere at blive beordret derop som en straffeforanstaltning, hvis vi havde overtrådt et af afdelingens utallige forbud.

De små, dvs. de blinde der gik i første, anden eller tredje klasse og de svagsynede, der gik i første svagsynsklasse, skulle gå i seng kl.19,00. Blind begyndte dengang først at gå i skole, når de var omkring 8 år. Det var altså ret store børn, der havde denne tidlige sengetid. Jeg, der kom til at gå i fjerde klasse og de, der gik i anden svagsynsklasse havde sengetid kl.20,00. Det var lidt af en omstilling for mig. Hjemme tog vi det ikke helt så nøje med den tidlige sengetid.

Når der blev givet ordre om, at det var sengetid, gik vi op på sovesalen. Her skulle vi vaske hænder og børste tænder og lægge os i vore senge. Så kom den inspektionshavende voksne. Hun bad et "fadervor" med os. Sagde så godnat og slukkede lyset og gik. Nu skulle vi være stille. Snak efter, at lyset var blevet slukket, blev ikke tolereret. Det var naturligvis umuligt at få den regel overholdt. Det var sin sag at få 11 år gamle knægte til at være søvnige klokken otte om aftenen. Vi snakkede naturligvis løs. Der var vist aldrig klager fra de små over, at vi snakkede. De sov udmærket. Men vi havde jo plejemors værelser lige ved siden af vor sovesal. Hun åbnede sin dør, så kunne hun høre, hvad der foregik inde på vor sovesal. Det var ikke bare af forsigtighed og bekymring for os, hun gjorde det. Hun brugte faktisk megen tid og megen energi på at skælde os ud, når vi snakkede efter kl.20,00. Men det hjalp nu ikke særlig meget. Ikke længe efter, hun havde skældt os ud, snakkede vi igen. Men vi dæmpede os naturligvis ned, så risikoen for at blive opdaget mindskede noget.

Jeg var blevet pladseret i en af underkøjerne længst inde i et hjørne. Det passede mig udmærket. Lige ved siden af mig, lå der en rigtig Københavner, der

også hed Henning. Det kunne i høj grad høres på hans sprog. Vi faldt meget godt i hak. Han var ligesom mig interesseret i mangt og meget. Vi lå så godt som hver aften og underholdt hinanden om alt det, vi vidste om - havde hørt om - havde læst om - kunne tænke os til. Det gav mange udskæld og mange straffe. Men han var spændende at tale med. Han havde jo haft helt andre oplevelser end jeg. Han var svagsynet, læste meget og gerne, og havde derfor tilgange til bøger, jeg ikke havde mulighed for at læse, da de ikke fandtes overført til blindeskrift.

Vi blev vækket om morgenen kl.7,00 af nattevagten. Så stod vi op. Vi vaskede os i det kolde vand. Det var bedst at være først ved kummen, så fik vi vand, der havde stået i rørene hele natten og følgelig var en smule kuldslået. Men det kunne vi jo ikke altid komme til. Vandet var koldt. Luften kunne også være det, for vi lå naturligvis med åbne vinduer året rundt. Hvis ikke vi havde haft det, var vi jo nok omkommet af iltmangel. Varme på sovesalen var der ikke. Så tog vi tøj på og redte seng. Vi lå i senge redt op med tæpper. Det hørte altså til en af de færdigheder, vi skulle have indlært at rede en tæppeseng. En seng redt op med tæpper var en glimrende ting, hvis tæpperne lå i rigtig. Lå vi lunt og godt helt indelukket i en pose. Men det kunne blive noget slemt rod, hvis tæpperne ikke var lagt ordentlig og gik op i nattens løb. Det hørte til nattevagtens opgaver at få os drenge op om morgenen og assistere os under morgentoiletet. Vi måtte ikke gå ned, før vi havde været underkastet hendes kritiske blik. En af hendes talemåder var, at vi måtte lide for stadsen. Jeg tror nu ikke, der var så megen stads ved os, men det er en anden historie.

Måltider:

Måltiderne indtog vi i Østskolens spisestue. Det var en lang tarm af et rum, der strakte sig i hele midterfløjens længde i stueetagen. Den vendte ud mod gårdspladsen. Der var borde til de små rundt langs væggene og til de store piger i midten. Os, der sad ved bordene langs væggene, sad på bænke. De store piger, der sad ved bordene i midten, sad på stole. Maden blev serveret af husassistenterne. Hvis vi ønskede mere mad, skulle vi række hånden op. Så kom der en husassistent og betjente os. Det var absolut forbudt at tale sammen under måltidet, der skulle være ro. Det var naturligvis ikke altid lige let at få efterlevet. Men den regel blev nu nidkært håndhævet af den inspektionshavende voksne.

Om morgenen fik vi havregryn med mælk og bagefter 2 kvarte stykker rugbrød. Det ene var belagt med leverpostej. Det andet var der marmelade på. Hvad vi fik at drikke til maden ud over mælk, kan jeg ikke huske. Vi fik i al fald ikke kaffe, for kaffen var rationeret. Jeg vil tro, vi har fået te. Det var for mig lidt af en overvindelse at skulle spise rugbrød om morgenen. En endnu større overvindelse var det at spise leverpostej om morgenen. Det var jeg ikke vandt til hjemme fra. Jeg lærte at sætte pris på rugbrød til morgenmad. Men jeg vænnede mig aldrig til at spise noget, der indeholdt kød på den tid af dagen.

Jeg vænnede mig heller ikke til den levertran, vi skulle indtage om morgenen. Det var skolens aldrende læge dr. Larsen, der svor til levertran, selv om levertranspillerne var opfundet. Den inspektionshavende skulle sikre sig, at vi fik levertrannen i os og ikke snød. Hun gik derfor rundt fra den ene til den anden med flasken i den ene hånd og en ske i den anden. Når hun kom hen til en af os, hældte hun levertrannen op i skeen. Så blev vi beordret til at gabe op, hvorpå hun stak skeen ind i munden på os og hældte indholdet ned i halsen, så vi ikke kunne gøre andet end at synke den. Så var det den næstes tur. Hun skiftede ikke ske under hele rundgangen. Det var muligvis en effektiv måde at bevare vores sundhed på. Men den kunne vel ikke netop kaldes hygiejnisk. Den var vel heller ikke særlig værdig hverken for eleverne eller den voksne, der på den måde tvangsfodrede os med levertran. Levertran smagte modbydelig. Vi brød os aldeles heller ikke om at blive fodret med den på den måde. Vores rimeligste reaktion ville naturligvis have været, hvis vi havde brækket os. Men så var vi nok blevet sat til at æde vores eget bræk. Jeg brækkede mig ikke, så det har jeg ikke

oplevet. Men det har jeg hørt andre fortælle om, at de har været udsat for. De, der fortalte det, var folk, som jeg normalt ikke mistænkte for at lyve.

Maden på Refsnæsskolen var god og rigelig. Jeg fik den ikke så god hjemme. Vi spiste middag kl.12,00. Vi fik altid 2 retter mad. Maden blev serveret for os af husassistenterne, der var ganske unge piger. Ville vi have mere kunne vi bare bede om det og få det.. Vi brugte ikke dybe tallerkner. I stedet fik vi skåle med lodrette sider. Det var vel af hensyn til de små blinde børn, der ellers let kunne komme til at søbe den flydende mad ud på bordet. Men det krænkede altså os - de store drenges - værdighed, at vi skulle spise af de der skåle.

På østskolen boede også de multihandicappede. En af dem nærede en sand afsky for at tage føde til sig. Det var en af den inspektionshavende plejeassistentens opgaver at få noget mad i ham. Det foregik under skrig og skrål fra hans side og skælden og smælden fra hendes. Kunne han komme til det, spyttede han maden ud. Vi andre skulle bare lade som ingenting og spise videre. Det skulle plejeassistenten overkomme samtidig med, at hun skulle holde orden på os andre. Ikke mærkeligt, at det bare gjaldt om at få måltidet overstået i en fart. Alle var således enige. Eleverne ville gerne ud til legen og friheden, før skolen begyndte igen. Husassistenterne, der skulle rydde af og vaske op efter måltidet, havde jo nok heller ikke noget imod, at vi blev færdige i en fart. Jo før vi var færdige, jo hurtigere kunne de komme i gang og blive færdige til eftermiddagens fritimer. Men måltidet blev på den måde ikke nogen hyggelig oplevelse, som det var i de bedst fungerende familier, hvor familien er sammen, spiser sammen, glæder sig over maden, taler om dagens tildragelser og glæder sig over hinandens selskab og nærvær. Det var der intet af her. Det blev til en helt upersonlig affodring. Men sådan tænkte vi naturligvis ikke dengang. Det er en senere tids refleksioner, der har fået mig til at mene det. Men en af mine uvaner blev solidt grundlagt i det år, jeg var på Østskolen, nemlig den, at jeg spiser så forfærdelig hurtigt.

Når vi var færdige med skolen kl.14,30 gik vi igen over i spisestuen. Så fik en kop mælk og et stykke grahambrød med smør. Vi fik ikke noget varmt at drikke om eftermiddagen. Heller ikke om vinteren. Om aftenen fik vi smørrebrød. Det var som al anden mad på Refsnæsskolen udmærket. Men der var mange ting, der for mig var nye. Mange af dem kunne jeg egentlig ikke lide. Spegepølsen, vi fik, var f.eks. Den almindelige røde Danske spegepølse. Den smagte ikke som min mors hjemmelavede. Rullepølsen var sej og havde en underlig smag. Vi fik æggestand. Det var noget, jeg ikke var kendt med. Det lærte jeg aldrig at sætte pris på. Vi fik også sildesalat. Det kendte jeg heller ikke hjemme fra. Det var farvestrålende. Det var rødberedt. Som regel lå der en skive kogt æg oven på det. Heller ikke det fik jeg lært at sætte pris på.

Det værste vi fik, var dog deres spegesild. Det var en fremragende spegesild. Det belærte min mor mig om siden hen. Jeg kunne imidlertid ikke få den ned. Men spises det skulle den. Reglen var, at vi skulle spise den mad, der var stillet frem til os. Argumentet om, at vi ikke kunne lide denne mad, gjaldt bare ikke. Vi skulle spise den under alle omstændigheder. Det var anvendt pædagogik. Meningen var naturligvis, at vi skulle vænne os af med at være kræsne. Det er udmærket og meget hensigtsmæssigt ikke at være kræsne. Men pædagogikken virkede bare ikke. Det var ellers skrappe midler, de tog i anvendelse for at få den til at virke. Engang - det var aftenen før, vi skulle rejse på påskeferie - havde de serveret spegesild til aften. Jeg ville ikke have den. Noget måtte gøres. Det lykkedes mig at få den anbragt mellem min kop og min tallerken. Der stod den, da jeg forlod bordet. Jeg slap ud af spisestuen, uden de voksne opdagede, at jeg ikke havde spist min sildemad. Jeg var lykkelig. Men lykken er undertiden kortvarig. I mit tilfælde varede den til næste morgen. Da stod min sildemad serveret for mig igen. Den skulle jeg spise til morgenmad. Spegesild om aftenen var slemt. Men blot tanken om at skulle spise spegesild om morgenen var modbydeligt. Jeg lod den atter stå. Vi skulle jo rejse på ferie i løbet af formiddagen. Jeg regnede derfor med, at det gik nok. Jeg slap også ud af

spisestuen. Men kort tid efter blev jeg hentet ind af en vred inspektionshavende plejeassistent. Jeg blev bænket og beordret til at spise min sildemad, før jeg måtte gå. Hun blev stående og så på, så jeg ikke igen snød. Der var altså ingen vej uden om. Jeg slugte silden uden at tykke på den. Den gled ned uden at sætte sig fast i halsen. Jeg kastede heller ikke op. Jeg kendte jo konsekvenserne af det. Plejeassistenten har måske ment, at jeg nu var vænnet af med min kræsenhed. Det var jeg nu ikke. Jeg har så vidt muligt altid siden undgået at spise spegesild.

Det gør min situation lidt vanskelig, når jeg sidder ved et veldækket frokostbord. Her begynder man jo efter Dansk tradition med at spise sild. Dem lader jeg stå. Jeg må så prøve at indhente det forsømte senere hen i løbet af måltidet. Til mine medgæster kan jeg kun sige, at jeg ikke kan lide sild. Men skal jeg forklare grunden til, hvorfor de er mig så modbydelige, vil det tage for lang tid. Jeg er heller ikke sikker på, at emnet egner sig til en hyggelig frokostkonversation.

Fritid og opholdslokaler:

Drengene havde deres legestuer i vestenden af huset i stueetagen i midterfløjen. Pigerne havde også deres i stueetagen i midterfløjens østlige ende. Der var meget lidt kontakt mellem drenge og piger, selv om vi boede på samme afdeling. Men det var heller ikke noget savn. Drengene måtte ikke komme i pigernes opholdsstue og pigerne ikke i vores. Det oplevede jeg naturligvis ikke som noget problem. Små drenge som mig ville gerne profilere sig med en total foragt for piger. Hvordan pigernes syn på drengene var, ved jeg ikke. Denne foragt fra drengenes side mod at omgås piger, blev i allerhøjeste grad understøttet af Refsnæsskolen. Hvorfor vi ikke måtte lege sammen, er nok lidt uforståelig i dag. Måske havde en mere liberal holdning på det punkt, gjort os lidt mere fortrolige med at omgås det modsatte køn på en naturlig måde. Det kom jeg i al fald til at lide meget under siden hen, da jeg blev ung.

Drengene havde 3 små stuer at være i, når vi var inde. Det var "Den lille legestue", Verandaen og "Fjerde klasses legestue". I den lille legestue holdt de små drenge til. Herfra var der en dør ud til en veranda, hvor der var lidt bedre plads og mere dagslys. Disse 2 rum var de små drenges legeareal. Der var ikke ret mange kvadratmeter pr. Barn her. Her var der altid en forfærdelig støj, forekom det mig. Det var her, jeg den første dag, jeg var på Refsnæsskolen, blev parkeret, da min far skulle tale alene med Plejemor.

Jeg blev tildelt opholdsrum i "Fjerde klasses" opholdsstue. Her måtte de små ikke komme. Stuen var ikke særlig stor. Men dog større en "Den lille legestue", og vi der måtte komme der - det var foruden mig, drengene fra anden svagsynsklasse - var heller ikke så mange. Så der var lidt bedre plads omkring os. Så var der mere ro derinde. I stuen stod der et træborde. Så var der stole og bænke. De var af også af træ og var rødmaledede. Der stod også et skab med 6 låger i. Hver låge førte ind til et skabsrum. Hver af os 6, der hørte til i legestuen, havde rådighed over 1 skabsrum, hvor vi kunne opbevare vore private ting. Skabsrummene kunne naturligvis ikke låses af. Så vi havde, hvis vi ønskede det, fri adgang til hinandens gemmer. Men jeg oplevede nu aldrig i min tid på Østskolen, at vi misbrugte hinandens tillid og gik i hinandens skabe. Fristelsen var også begrænset af, at vi ikke selv måtte opbevare indholdet af de pakker, vore forældre fra tid til anden sendte os. De blev opbevaret under lås og slå i spisestuen. Så blev der uddelt fra pakken om aftenen i alles påsyn.

Fuggi:

Som jeg har nævnt, boede der en del multihandicappede på Østskolen. Det var sådan cirka det dårligst tænkelige sted at anbringe multihandicappede børn. Miljøet her var meget hårdt. Men herom senere. En af dem var "Fuggi". Det kaldte vi ham. Han gik i 6. Klasse, men boede alligevel på Østskolen. Hans begavelse

var nok ikke noget at skrive hjem om. Hvad der egentlig var i vejen med ham, ved jeg ikke. Fuggi snakkede i et væk. Det betød ikke noget, om nogen hørte på ham eller ikke. Han stammede og talte ret utydeligt, og så kunne han blive ved med at sige det samme mange gange i løbet af en samtale. Han holdt også til i vores legestue. Fuggi var fredeligheden selv. Men vi kunne ikke helt lade være med at drille ham.

Ude time:

Om eftermiddagen i den første time efter skoletid, var der ude time. Den skulle tilbringes ude i det fri næsten uanset, hvordan vejret så end var. Vi iførte os en kedeldragt og træsko - nogle havde dog gummistøvler, som deres forældre havde købt til dem - og så var vi rustet til udendørs aktivitet.

Lige øst for skolen mellem Strandbo og skolebygningen var der et græsklædt areal, hvor vi for det meste opholdt os, når vi var ude. Her stod en række legeredskaber, vi kunne benytte. Ingen af dem var helt ufarlige. Her var der et klatrestativ, en kolbøttestang, en stågyngge og en karrusel af den type, vi selv skulle løbe i gang og så springe op på den, når den var i fart. Øverst på klatrestativet et par meter oppe, var der en vandretliggende stige, vi kunne sidde på, gå på, kravle på efter smag. Jorden nedenunder var hård som cement. Heldigvis faldt der aldrig nogen ned fra klatrestativet. Stågyngen var populær. Her kunne vi rigtig få fart på gyngen. Det bedste var, når gyngen nåede sit maksimum og slog mod stængerne øverst oppe på det stativ, den var ophængt i, der skulle forhindre den i at dreje helt rundt. Det var en slags "manddomsprøve" at lægge sig på jorden under gyngen. Så stillede en af kammeraterne sig op på gyngen og fik den i fart. Det var meget uhyggeligt at se gyngen komme farende lige ned mod hovedet af mig, når jeg lå der på jorden. Det var ufarligt, gyngen ændrede jo sin retning, inden den ramte den liggende. Men hvor var det dog uhyggeligt at ligge der. Men så havde jeg jo bevist, at der var mod i mig. Det var vigtigt for drenge som mig. Karrusellen var nok, når alt kom til alt, det farligste af vore legeredskaber. Den der skulle få karrusellen til at dreje rundt, skulle skubbe den, medens han løb rundt. Det gav det bedste resultat, hvis vi skubbede den så nær på midten, som muligt. Så måtte vi løbe mellem det træværk, der fra midterpælen strålede ud og holdt den ramme, passagererne skulle sidde på. Når vi skubbede karrusellen måtte vi ikke falde, for så ville vi blive slæbt med rundt af karrusellen, der var i fart. Når der var fart nok på karrusellen, skulle den, der skubbede den, springe op på karrusellen, medens han var i fuld løb. Det gik mærkværdigvis altid godt. Men jeg tror ikke, pædagoger i dag ville lade blinde børn lege med den slags legeredskaber. Men her var også træer. Inde imellem dem kunne vi være lidt mere usete af alt for nysgerrige voksnes blikke.

Strandmarken:

Østskolen rådede over en strandmark. Den lå på den anden side af kystvejen. Det var en flad græsmark omgivet af krat på de 3 sider og med stranden og fjerde på den fjerde side. Her var vi engang imellem. Men når vi var der, skulle alle eleverne på Østskolen være der. Der var kun 1 inspektionshavende, så det var vel nødvendig på den måde. Vi måtte ikke gå over kystvejen uden voksen ledsagelse. Det gav mig et problem i en af de første uger, jeg var på Refsnæsskolen. Jeg havde været til punktundervisning efter skoletid. Da jeg var færdig med det, fik jeg at vide, at hele Østskolen var på strandmarken, og at jeg skulle gå derned. Men hvordan det, når jeg ikke måtte krydse vejen? Jeg stod længe ved vejen og ventede på, at en voksen skulle komme forbi. Men det gjorde der ikke. Så tog jeg mig sammen og løb over vejen og havde den sorteste samvittighed af den grund. Egentlig burde det ikke være noget problem. Amtslandevejen ved mit barndomshjem var meget mere trafikeret end Kystvejen var. Det var utrolig så lovlydig, jeg var dengang. Men der var en ganske reel risiko for, at den inspektionshavende kunne finde på at spørge mig, hvordan jeg var kommet over vejen, når hun så mig,

og så var det ikke godt, hvis jeg svarede, at jeg var gået selv. Det svar ville let kunne udløse en straf.

På stranden var der rige legemuligheder. Stranden var en almindelig Dansk strand med mange sten. Her kunne vi bygge havne og anden vandarkitektur. Når Kalundborgfærgen sejlede forbi kl.15,45 skulle vi gå et godt stykke væk fra strandkanten. Den frembragte nemlig et voldsomt kølvand, der slog ind på kysten som 3 store bølger. På strandmarken var der lagt en labyrint af strandsten, som vi kunne løbe i. For ikke så mange år siden besøgte jeg Lejres Arkæologiske Forsøgscenter. Der så jeg pludselig en labyrint, som jeg genkendte fra min tid på Østskolen. Det var en kopi af en labyrint fra Bronzealderen, som findes oppe i Bohuslen i Sverige. Nogen har altså set den der, skaffet sig tegninger og lagt den op til vor fornøjelse.

Det hændte, når vejret var godt, at vi spiste aftensmad på stranden. Det var jo dejlig at spise i det grønne. Det var noget helt nyt for mig. Det gjorde vi ikke hjemme. Det gav også muligheder for at begrave den mad, jeg ikke kunne lide i strandstenene og komme godt fra det.

Toiletterne:

Toiletforholdene var lidt specielle. På drengenes toilet stod toiletkummen i en bås, men uden dør, så vi kunne lukke os inde, når vi var på toilettet. Selv om jeg ikke var vant til toiletter hjemme - her foregik den slags i stalden - så virkede det lidt krænkende på min blufærdighed, at alle kunne komme og kikke på mig, når jeg sad på toilettet. Hvorfor der ingen døre var, ved jeg faktisk ikke. Det er der aldrig nogen, der har fortalt mig, og den slags spurgte jeg naturligvis ikke om. Jeg var jo en lille forsagt Jysk bondedreng dengang. Så spurgte man naturligvis ikke om alt.

Plejepersonale og tilsyn:

På Østskollilen bestod gruppen af plejepersonale kun af 3 personer. Det var vor plejemor og 2 plejeassistenter. De 2 assistenter havde vagt på skift. Vi kaldte det inspektion. Deres opgave var at holde orden på os, så vi ikke lavede alt for mange ulykker. I teorien skulle de vel også trøste os og snakke med os. Men den del af arbejdet var der nu ikke megen tid til. Jeg vil tro, at vi på Østskolen dengang har været 55 til 60 børn. Det var børn helt nede fra 8 års alderen til børn i konfirmationsalderen.

En ret betydelig gruppe af de børn, der boede på Østskolen var mere eller mindre retarderede. Hvem, der havde fundet på, at de multihandicappede børn skulle bo på Østskolen, er ikke godt at vide. Men det er svært at forestille sig noget mindre egnet sted for dem. Miljøet var særdeles hårdt. Det meste af tiden var vi uden tilsyn af voksne. Den inspektionshavende skulle på skift være nede hos pigerne i deres opholdsstuer og hos drengene i vore opholdsstuer. Det var naturligvis en helt umulig opgave. Resultatet var, at vi normalt selv ordnede vore indbyrdes mellemværender. Blandt drengene herskede der derfor en slags junglelov. Jeg tror ikke, det var godt for nogen. Det skulle da lige være den Danske statskasse. Den nød godt af dem, der havde fastsat så lave ormeringer for plejepersonale til at tage sig af handicappede børn. Vi skulle være godt psykisk udrustet for at klare det miljø. Var vi ikke det, fik vi psykiske skader for livet. Det var der faktisk ikke helt få af eleverne der fik. Til Refsnæsskolen var der dengang ikke knyttet nogen form for psykologhjælp.

Jeg overlevede. Men jeg takker gud og hvem der ellers skal takkes for, at jeg kun var på Østskolen i 1 år. Det var helt givet 1 år for meget. Jeg fik kærligheden at føle. Jeg kom som jysk bondedreng ret uforberedt ind i dette miljø, der efter mine begreber helt var domineret af frække Københavnerne. Det er klart, at med det ringe tilsyn, der var med os, var der mange muligheder for at det kunne gå galt. Det gik da også galt. Inde på de små drenges veranda stod der

en bæk med opstablede træklodser, som de kunne bruge til at bygge med. Det var store og ret tunge klodser, så de kunne føle, de fik noget i hånden, når de legede med dem. Det var et ret populært legetøj. Det var vel også udtryk for kreativ tænkning omkring de små drenges leg. Med de klodser kunne de få ting i hænderne som kunne nære deres fantasi og sandsynligvis også forbedre deres motorik.

Så en dag var klodserne borte. De var blevet bragt over i fyrrummet og brændt. Grunden var følgende: Der var kommet en ny dreng. Han var dybt åndssvag. Han havde på det nærmeste ingen sprog. Han forsøgte sig engang imellem med lidt sproglig kommunikation. Det var stammende og hakkende og på rav vestjysk, som ingen forstod. En af de små drenge var blevet hidsig på ham og kylet 1 eller flere klodser i hovedet på ham. Det gav en del ballade, har jeg senere hørt. Drengens forældre syntes slet ikke om det passerede. Problemet blev løst på den måde, at klodserne blev fjernet. Men de forøgede ikke plejepersonalet eller samlede de multihandicappede i en særlig afdeling. Det skete først 4 år senere.

Drengen blev fjernet fra Refsnæsskolen. Hvad meningen egentlig har været med at anbringe ham der, har jeg også i dag svært ved at se. Han var i al fald så åndssvag, at han ikke kunne lære noget på Refsnæsskolen dengang. Måske ville de i dag kunne lære sådan en dreng noget på en åndssvageinstitution. Men dengang havde de ingen tilbud til blinde åndssvage. Det var måske det, der var så ubærligt for forældrene, at de forsøgte sig med Refsnæsskolen. Men at skolen ikke sagde nej til at tage imod ham, var ubegribeligt.

Ham der kastede klodserne i hovedet på drengen, har jeg mødt for nogle år siden. Da var han tilknyttet en af de strengere religiøse bevægelser, så han får jo nok tilgivelse for det passerede til sin tid. Men hans tilknytning til den bevægelse var vist mere betinget af, at hans forældre tilhørte sekten. Det var altså et tilhørsforhold, han videreførte. End ruelse over, at han som lille dreng nær kunne have slået en kammerat ihjel i hidsighed.

Badning:

Der var badning hver fredag aften. Det foregik på ren samlebandsmanér. Vi blev beordret op på sovesalen og skulle så skifte til nattøj. Vi lå i en natskjorte. Så skulle vi gå hen i Østskolens baderum. Det lå på første sal ud til gården i midterfløjen lige over for pigernes sovestuer. Her stod sygeplejersken Frk. Jacobsen og hendes husassistent. Det hørte til en af deres pligter at bade os. Frk. Jacobsen var effektiv men ret hårdhændet. Husassistenten stod med en balje sæbevand og sæbede os ind. Så blev vi sendt hen til Frk. Jacobsen, der puffede os ind under den varme bruse, vendte os engang, hev os ud af brusen og gnubbede det værste vand af os, og så var hun klar til at bade den næste. Jeg skal villig indrømme, at det var effektivt. Hun kunne få os badet på rekordtid. Men det virkede nu ret krænkende på os – de store drenge. Hjemmefra var jeg ikke vant til at vise mig nøgen overfor fremmede, og da slet ikke overfor fremmede damer. En af de første gange, jeg blev badet på denne måde, ville jeg dække over min skam. Men det viste sig at være en rigtig dårlig idé, jeg fik en over fingrene ved den lejlighed. Hvorfor denne voldsomme reaktion er ikke godt at vide. Det var ikke altid personalet forklarede deres handlemåder overfor os. Men hun har vel troet, jeg rørte ved mit køn af lyst.

Nyt tøj:

2 gange om året blev vi beordret op på linnedafdelingen. Det var engang i løbet af september, hvor vi skulle prøve vintertøj, og i april, hvor vi skulle prøve sommertøj. Refsnæsskolen gik ind for genbrug af tøj. Årsagen var formodentlig både små bevillinger og vanskeligheden ved at skaffe nyt tøj. Derfor var tøjprøvedagene i høj grad tøjbyttedage.

På linnedafdelingen regerede oldfruen Frk. Overgård helt enevældigt. Det bekom hende særdeles vel, vil jeg tro. Hun bestemte helt suverænt, hvilket tøj vi skulle gå i det næste halve år. Protester fra vores side blev enten ignoreret, fejlet af bordet eller kunne udløse meget vrede reaktioner.

Det tøj, vi gik i var godt brugt. Skolen havde ansat ikke færre end 3 syersker, der reparerede tøjet og syede det om efter behov. Jeg tror ikke, vi var klædt ret godt. Smålige hensyn, som at det tøj, vi skulle gå i, også skulle klæde os, tog de ikke. Hvis tøjet passede, blev det på stedet bestemt, at "den bluse får du". Så blev der syet nyt nummer i. Så måtte vi altså bruge den bluse eller hvad det nu var, indtil den ikke passede længere. Jeg går i høj grad ind for genbrug. Men af en eller anden grund, synes jeg nok, de her gik for vidt. Gud ved, hvad nutidens børn og unge ville sige til, sådan helt at blive frarøvet bestemmelsesretten over, hvad de skulle gå i af tøj. Men det skal naturligvis i retfærdighedens navn med i beskrivelsen, at nyt tøj ikke var nær så nemt at få fat på dengang, som det er i dag.

Når nu det var sådan, at tøj gik i arv fra den ene elev til den næste i en årrække. Måtte de kunne identificere den enkelte elev på en anden måde. De måtte sikre sig, at det tøj, de lagde frem til os, når vi skulle skifte tøj - det bestemte vi heller ikke selv - nu også var til denne elev. Derfor blev vores tøj forsynet med et nummer. Det blev broderet på tøjet. Men det sad dog på et usynligt sted, når vi havde tøjet på. Da jeg kom til Østskolen fik jeg tildelt nummer 10. Det nummer beholdt jeg sjovt nok da jeg kom til Vestskolen og senere, da jeg kom på Blindeinstituttet i København. Det var praktisk, for så behøvede de ikke at forsyne mit tøj med nye numre, når jeg skiftede opholdssted. Men de fleste skiftede deres nummer, da de kom til Vestskolen. Det var dog sjældent, at de voksne identificerede os på vores numre, når de talte til os, som det dengang skete i militæret,

Husassistenterne:

Frk. Overgård var en lille og meget bestemt dame. Hun var som regel ret flink. Men det var kun, så længe vi ikke tillod os at have andre meninger end hendes. Hun var tillige chef for husassistenterne på Østskolen. Jeg tror, hun var en skrap chef. Min opholdsstue lå lige overfor det køkken, hvor pigerne vaskede op efter middagen. Jeg havde et par gange om ugen en fritime lige over middag. Så sad jeg alene i opholdsstuen og kunne derfor høre alt hvad der foregik ude på gangen og i køkkenet. Jeg kunne høre hvordan pigerne sladrede sammen under opvasken. Men jeg kunne også høre, når Frk. Overgård kom og skældte dem ud. Måske har de trængt til at blive skældt ud. Mig forekom det dog, at det gik ret ofte på.

Jeg var 100 procent på pigernes side. Det var unge piger i alderen fra 16 til 20 år. Selv om vi var børn og de var unge, så var der alligevel et slags kammeratskab mellem os og dem. Pigerne var vi på fornavn med som de eneste voksne. Jeg har aldrig oplevet at pigerne har sladret om os, hvis de fik kendskab til noget af det, vi foretog os, som de voksne helst ikke skulle vide.

Forkølelisesepidemi:

I ugen før vi skulle rejse på juleferie, spredte der sig en slem forkølelisesepidemi på Østskolen. Noget måtte der gøres. Man ville jo nødig risikere, at der var elever, som var så syge, at de ikke kunne være med på den store hjemrejse til juleferien. Vi blev derfor alle beordret i seng kl.18,30. Når vi lå i vores senge, kom de store piger rundt med kamillete til os. Jeg og nogle andre af mine jævnaldrende kammerater blandt drengene var ikke syge. Vi var derfor ikke fritaget for vores ude time, ligesom de forkølede var. Men alligevel blev vi beordret i seng sammen med de andre og fik vores kamillete. Man kunne formodentlig ikke overskue at have os rendende nede i opholdsstuerne,

medens personalet var optaget af at give de mange forkølede børn deres kamillete.

Jeg var endnu på det tidspunkt ret fjælig. Jeg gjorde som der blev sagt. Jeg syntes det var uretfærdigt, at vi, der ikke var syge, skulle behandles som om vi var det. Men det var der så meget af det, jeg oplevede på Østskolen, der var. Så viste det sig, at jeg godt kunne lide kamillete. Alle, ikke mindst mine søskende, havde ellers fortalt mig, hvor forfærdelig den smagte. Vi kom alle hjem til jul det år.

Information og omverdenen:

Hjemmefra var jeg vandt til at blive holdt underrettet om meget af det, der skete i verden. Vi hørte "Pressens radioavis". Det var naturligvis langt fra alt det, der blev fortalt om i radioavisen, jeg forstod. Men jeg vidste da ikke så lidt om, hvad der foregik i verden. Kort før, jeg kom til Refsnæsskolen, var der brudt krig ud i Korea. Den var jeg meget optaget af. På det tidspunkt, jeg rejste, stod Sydkoreanerne meget dårligt. De var trængt tilbage til det ydøstlige hjørne af landet. Det var først, da jeg kom hjem på min første ferie, jeg erfarede, at amerikanerne havde slået Nordkoreanerne eftertrykkelig, så de nu flygtede nordpå. Den dag jeg rejste til Refsnæsskolen var der folketingsvalg. Resultatet af folketingsvalget fik jeg aldrig. Det har jeg måttet læse mig til i historiebøgerne.

Vi var nyhedsmæssigt totalt isoleret på Østskolen. Vi havde ingen adgang til at høre radio. Der var ingen, der fortalte os om, hvad der foregik ude i den store verden. En enkelt undtagelse i dette mønster var der dog. En søndag morgen kom vores plejemor og fortalte, at den Svenske konge var død. Det var selvfølgelig også en vigtig nyhed, især for Svenskerne.

Kulturelle fritidstilbud:

Det kan undre, at ingen gjorde noget forsøg på at lære os at blive gode radiolyttere. Radioens fremkomst havde trods alt betydet det største fremskridt for blindes kulturelle muligheder overhovedet. Men radiolytning indgik slet ikke i vores fritidstilbud på Østskolen. Jeg lærte at læse punktskrift og var ved juletid kommet så vidt, at jeg kunne begynde at læse bøger. Det var en positiv forbedring af mine fritidsmuligheder. Men at jeg kom så langt skyldes mine læreres indsats. Østskolen havde ingen andel i det.

Jeg og drengene fra anden svagsynsklasse måtte være oppe helt til kl.20,00. Det hændte, at den inspektionshavende plejeassistent læste højt for os, når hun havde sagt godnat til de små, indtil vi skulle i seng. Højtlæsningen foregik i pigernes opholdsstue, hvor vi så havde lov til at komme, så længe oplæsningen varede. Men højtlæsning om aftenen var langt fra noget, vi kunne regne med som aftenunderholdning. Jeg kan heller ikke huske, at det var bøger, der interesserede os drenge særlig meget. Det kan være, at pigerne syntes bedre om bøgerne, end vi gjorde. Det har de nu aldrig talt om siden hen.

Jeg, den ny dreng og kammeraterne:

De første uger, jeg var på Refsnæsskolen, var forfærdelige. Jeg savnede mine forældre, mine søskende, mine kammerater, dyrene, alt det jeg kendte til derhjemme. Her var alt så skrækkelig anderledes. Der var så forfærdelig meget nyt, jeg skulle sættes ind i. Jeg var ulykkelig og forvirret. Græd meget i begyndelsen. Det hørte dog efterhånden op. En stor dreng græder jo ikke. Det har enhver dreng hørt ofte. Jeg hørte det ofte her, når de voksne var trætte af mit flæberi. De kunne jo heller ikke gøre noget ved det.

Den første, der tog sig af mig, var en af de multihandicappede. Han var lidt yngre end jeg. Han var lettere retarderet. Hans interesse for mig, var nok ikke så meget udsprunget af hans hjertes godhed, som af, at han i mig så den kammerat, som han savnede så meget.

Jeg fik mig da frigjort fra ham. Hvordan kan jeg ikke huske. Jeg begyndte at få andre kontakter. Men det var i det efterår, jeg begyndte at dagdrømme. Jeg holdt op med at lege. Der var ikke noget ved at lege her. Man legede slet ikke, som jeg var vandt til det hjemmefra. Jeg begyndte at opsøge steder, når jeg var ude, hvor jeg kunne være alene, for når jeg var alene var jeg også i fred, og så kunne dagdrømmene få frit løb.

Senere på efteråret kom det til ret voldsomme konflikter mellem mig og de jævnaldrende drenge, jeg var sammen med på Østskolen. Hvad konflikterne egentlig handlede om, er ikke godt at sige. Vi vidste det nok heller ikke selv. Men når der kommer en ny dreng ind i en flok, opstår der hierarkiske konflikter. Hvor i hierarkiet skal den ny dreng indpladseres. Eftersom vi jo levede efter junglelovens principper, måtte vi løse disse konflikter på egen hånd. Jeg havde det meget lidt godt i den periode. Jeg følte mig meget alene. Jeg følte ikke, jeg kunne hamle op med mine modstandere. De var jo Københavnerne. De var rappere i det, end jeg var vandt til hjemme fra landet. Disse konflikter ebbede dog ud. De var vist helt overstået ved juletid. Jeg havde lært lektien nu. Jeg vidste, hvad der var vigtigt og hvad der ikke var vigtigt. Det endte med, at jeg vist nærmest overtog førerskabet i vores - drengenes - modstand mod de voksne.

Jeg gør oprør:

Efterhånden udviklede jeg helt nye sider af min karakter. Det var egenskaber, jeg ikke vidste om, at jeg besad. Jeg begyndte at blive trodsig mod de voksne. Dem førte vi krig mod. De svarede igen med deres straffe. Men dem var vi egentlig ret ligeglade med. Hvad de voksne mente og gjorde var os egentlig ligegyldig. Derimod betød kammeraternes dom og accept umådelig meget for os. Voksnes straffe var naturligvis ubehagelige nok. Men på den anden side betød en straf, at vi steg i kammeraternes agtelse. Der var derfor ikke noget mærkeligt i, at jeg de sidste måneder, jeg var på Østskolen, udviklede mig til en rigtig slem dreng i de voksnes øjne. Men systemet var sygt. Der lå et alt for stort tryk over os. Der var alt for meget vi skulle, alt for meget vi ikke måtte, og alt for lidt, vi bestemte selv.

Vores reaktion kan jeg kun opfatte som et psykisk sundhedstegn. Vi var simpelthen blevet for gamle til den behandling, vi var udsat for. Det bedste bevis på det var, at de sidste 2 måneder, jeg var på Østskolen, var jeg så godt som hver dag blevet straffet mindst 1 gang. Da jeg kom til Vestskolen, hvor forholdene var så meget bedre, blev jeg vist kun straffet 1 gang i de 3 år, jeg tilbragte der.

Den mest almindelige straf, vi kunne blive idømt, var at blive sendt i seng. Det blev vi for et godt ord. Talte vi under måltiderne kunne vi meget let blive sendt i seng som straf. Men skolen skulle jo passes. Så straffen med at blive sendt i seng kunne først effektueres om aftenen. Så fik vi ordre om at gå i seng f.eks. Kl.18,30 lige efter aftenbordet. I det dejlige forår i 1951 har jeg tilbragt de fleste aftener mellem påske og sommerferien i min seng. Engang blev vores plejemor så vred på os, da vi en dejlig sommersøndag vågnede ved syvtiden og begyndte at snakke, at hun forbød dem af os, hun afslørede at stå op og få morgenmad. En af dem, der ikke var blevet afsløret smuglede et stykke brød op til os. Det brød smagte virkelig godt, og han havde løbet en gevaldig risiko for vores skyld. Det bør han have sin løn for i himlen til sin tid. Vi kunne også blive idømt at gå op på sovesalen om eftermiddagen efter ude timen, men før

lektielæsningen. Så skulle vi tage vores tøj af og på f.eks. 5 eller 10 gange. Vi gik derop men vi gjorde ikke så meget ud af det der med at tage tøjet af og på, hvis der ikke var voksne tilstede. En anden straf var det, at blive sendt op på vores sovesal og sætte os passive på vores stole der f.eks. I 1 eller 2 timer.

Det var altså soverummet der blev brugt som strafferum. Det kunne i længden have ført til et noget anstrengt forhold til vores senge. Men det gjorde det nu ikke for midt vedkommende. Mine trængsler på Østskolen varede tros alt kun i 1 år. Den hårdeste straf, vi kunne blive idømt, var at blive sendt ned til Forstanderen. Den straf blev dog ikke brugt særlig meget. Jeg tror ikke, personalet egentlig brød sig om at blande forstanderen ind i deres disciplinproblemer med drenge, der var alt for gamle til at være på Østskolen. Taler jeg med gamle Østskoleelever, kan mange af dem berette om andre straffemetoder. Nogen af dem er rene grusomheder, der kun kan betegnes som mishandling. Dem har jeg ikke selv oplevet. Jeg vil derfor ikke gengive disse beretninger her. Skal der fortælles om dem, må det gøres af dem, der har oplevet dem. Men dem, der fortæller disse hårrejsende historier, er folk, jeg normalt ville tro på. Mig undrer disse beretninger ikke. Jeg har bare været lidt heldigere, end de var, der oplevede dem.

Selv den aller sidste aften, jeg var på Østskolen, opnåede jeg at blive sendt udenfor døren under aftensmåltidet. Denne gang var det dog ikke en bevist provokation fra min side, som det så ofte ellers havde været, når jeg blev straffet. Jeg havde bare snakket med en af mine sidemænd, og var blevet hørt af den inspektionshavende. Hun kostede mig udenfor døren. Det var ret billigt sluppet for den forseelse. Men det var jo også sidste aften før sommerferien. Medens jeg stod der, kom så den lærerinde, der havde givet mig ekstra timer i regning, forbi. Hun var en elskelig gammel dame, der dengang var tæt på pensionsalderen. Hende holdt jeg egentlig meget af. Hun blev noget forundret ved at se mig stå der. Hun kendte mig nok fra en anden side. Jeg fik en pæn formaningsstale af hende, det tog jeg mig meget mere af, end at være blevet straffet af den inspektionshavende plejeassistent.

Slut på trængslerne.

Så blev vi endelig sendt hjem på en lang sommerferie og hurra hurra!!! Det var en dejlig sommerferie. Kun nagede det mig lidt ind imellem, om jeg ville blive fundet uegnet til at være på Vestskolen så jeg skulle tilbringe endnu et år på Østskolen. Jeg regnede bestemt med, at jeg skulle på Vestskolen. Men helt sikker kunne jeg ikke være. Der var ingen, der før vi rejste havde informeret os om, hvad der skulle ske, når vi kom tilbage fra ferien.

Da vi så kom tilbage til Refsnæsskolen fra sommerferien og steg ud af den bus, der havde hentet os ved færgen i Kalundborg, stod Plejemor på Øst Frk. Kjellerup og prikkede mig på skulderen og sagde: "Du skal gå over på Vestskolen". Jeg tror ikke, at en sjæl, der har tilbragt sin tid i Skærsilden, og nu får at vide, at dens tid der er forbi, og at den kan tilbringe resten af evigheden i himlen, kunne være mere lettet end jeg var på det tidspunkt.

Min tid på Østskolen var forbi. Nu var det værste overstået. Jeg kom op af den bølgedal, mit liv havde befundet sig i hele året på øst og tiden før, jeg kom på Refsnæsskolen. Fra nu af gik det fremad. Jeg plejer at kunne finde forsonende momenter ved alt, hvad jeg oplever, også når det oplevede ikke hører til det rareste, der er sket mig. Men med min tid på Østskolen er det nok lidt anderledes. Jeg kan ikke finde noget forsonende at sige om det år. Jeg har ellers gennemarbejdet min tid der i erindringen mange gange. Jeg kan forklare og sandsynliggøre, hvorfor forholdene var, som de var. Jeg kan godt indse, at jeg ikke der har været udsat for onde mennesker. Det var mennesker som folk er flest. De udførte et job så godt det nu lod sig gøre ud fra de givne rammer. Men det forsoner mig ikke med min fortid på Østskolen.

Vi var først og fremmest ofre for en alt for sparsommelig statsmagt. Jeg gyser, når sparelystne politikere fremfører deres krav om, at det offentlige skal holde igen på udgifterne. Jeg har på min krop oplevet, hvad det indebærer, at det offentlige er sparsommelig. Det kom der ikke megen lykke ud af for os, der var ofrene.

Men Østskolen var ikke populær. Det var helt tydelig, da vi var kommet til Blindeinstituttet i København. Vi drenge bevarede vor tilknytning til Refsnæsskolen i en del år. Et sommerbesøg på Refsnæsskolen hørte ligesom med til det, vi foretog os. Men det var Vestskolen vi besøgte. Med pigerne var det helt anderledes. Jeg har aldrig hørt om, at pigerne har besøgt Refsnæsskolen efter de var sluppet derfra. Deres minder om Refsnæsskolen er knyttet til Østskolen og alt det, den stod for. Det var ikke af en art, så de af ren nostalgi søgte tilbage til det sted, hvor de havde tilbragt deres barndom. Vi skal huske på, at pigerne var på Østskolen i hele deres tid på Refsnæsskolen. Selv om de store piger fik noget bedre forhold, end de forhold, jeg oplevede, så var Østskolen ikke noget rart sted at være.

Vestskolen:

Indledning:

Jeg var elev på Vestskolen fra august 1951 til juni 1954. Altså i 3 år. På Vestskolen havde jeg helt andre oplevelser, end jeg havde haft på Østskolen. På Vestskolen var jeg egentlig lykkelig og tilfreds. Det var der nok flere grunde til: Jeg var nu blevet aklimatiseret. Havde vænnet mig til institutionslivet og var blevet accepteret af mine kammerater. Men Vestskolen var også på en helt anden måde i stand til at imødekomme vore behov, end Østskolen havde været. Efter Østskolens tyranni betød det en sådan lettelse at komme på Vestskolen, at jeg med lethed bar over med de problemer, der selvfølgelig også var ved at være elev der. Nu vidste jeg jo, hvordan det kunne være.

På Vestskolen var der kun drenge. Der var plads til 36 Elever. Det tal nåede vi dog aldrig, medens jeg var der. Da vi var flest, var vi 35. Til os 35 drenge var der af plejepersonale en plejemor, som var afdelingens leder og en plejeassistent. I 1952 flyttede der en lærerfamilie ind i den lejlighed, Hr. Ør tidligere havde beboet. Denne lærerfamilie var også en del af vores voksenkontakt. Endelig havde de mandlige lærer hver en aften om ugen, hvor de holdt inspektion på Vestskolen. Vi havde altså ret gode muligheder for at få en fornuftig voksenkontakt. Det var måske en af årsagerne til, at jeg husker min tid på Vestskolen som en god tid. En tid jeg mindes med glæde.

Huset og dets indretning:

Vestskolen var et gammelt hus. Oprindeligt havde det været en villa ligesom Østskolen. Den var blevet udvidet i tidens løb med tilbygninger. Vestskolen var bygget ind i en bakke. I den østlige ende var der 2 etager plus tagetage. I den vestlige ende var der kun 1 etage plus tagetagen. I nederste etage lå spisestuen, køkkenet og sløjdsalen, plus depotrum o.l. Her var også husets hovedindgang. Indenfor den var der et trapperum med husets hovedtrappe. Det var En trappe vi elever ikke måtte benytte. Gik vi ud af spisestuen kom vi ud i en korridor. Langs denne korridor lå der en række små rum, som bl.a. Blev benyttet

af rengøringspersonalet. Korridoren førte hen til den trappe, vi elever skulle benytte, når vi skulle i spisestuen eller havde ærinder i sløjdsalen eller de andre tilgængelige kælderrum. Under den vestligste del af huset var der slet ingen kælder. I mellemetagen. Den der var stueetagen i vestenden og første sal i østenden, lå vore opholdslokaler. Her var der 3 opholdsstuer. De hed: "Tredje Svagsyns", "Syvende klasses" og Børsen.

Børsen var den største opholdsstue. Her holdt de mindste dreng til. Det var drengene i fjerde og femte klasse og i anden svagsynsklasse. I de 2 andre opholdsstuer havde de større drenge deres opholdslokale. Navnene skulle man ikke tage så alvorligt. Jeg havde det første år f.eks. Opholdsstue i "Tredje Svagsyns" og flyttede så til "Syvende Klasses".

Opholdsstuerne var møbleret med borde, træbænke og træstole. I "Syvende Klasses" opholdsstue var der tillige et klaver. I hver opholdsstue stod der derudover skabe med små firkantede skabsrum, der hver især kunne lukkes med en låge. Vi havde ligesom på østskolen et skabsrum hver, hvor vi kunne opbevare vore personlige ting.

Heller ikke på vestskolen kunne vi låse vore skabe. Det var et lidt større problem her. For dels fik vi selv lov til at opbevare indholdet af de pakker, vi fra tid til anden fik sendende hjemmefra. Dels har store drenge måske flere ting, de ikke er interesseret i at alt for mange får kendskab til. Skabstyverier forekom. Det var ikke spor rart. Når, der blev stjålet fra skabene, var alle mere eller mindre under mistanke. Beskyldninger for at være skabstyv, kunne let undslippe os i en ophidset situation.

Der var 2 mindre rum, hvor hovedstykket var et klaver. Det var "Lille Klaverstue", et meget lille rum, med et klaver og tilhørende stol og en enkelt eller 2 ekstra stole. Det var "Store Klaverstue". Den var lidt større. Her stod der foruden klaveret også borde og stole plus et skab. Det var her, der blev givet violinundervisning 2 dage om ugen, når violinlæreren Hr. Brailev kom til skolen fra København. Violinerne blev opbevaret i skabet.

På denne etage var der også toilettet. På Vestskolen sad vi da bag lukket dør, når vi var på toilettet. Men der var ingen lås på døren. Skulle jeg endelig sige noget godt om den ordning, så skulle det være, at så var der ingen, som låste sig inde på toiletterne og ikke kunne finde ud af at låse op igen. Men så skal jeg vist være et meget positivt menneske og meget venlig stemt overfor Vestskolen.

"Radiostuen" og udenfor denne en veranda fandtes også på denne etage. Verandaen blev egentlig sjældent benyttet. Det hændte, at vi satte os derud og læste. Men ellers kan jeg ikke huske at dette lyse og venlige lokale egentlig blev brugt til noget. I "Radiostuen" stod afdelingens radio. På Vestskolen hørte vi radio. Nogen af os hørte endda radio ret ofte. Jeg var glad for igen at kunne høre Radioavisen og på den måde følge lidt med i det, der skete ude i verden. En eller anden fandt BBC' udsendelse til Danmark. Den hørte vi også nogen af os i en lang periode. Det var spændende, syntes jeg, for det gav en anden vinkel på nyhederne, og så var der ofte reportager og beretninger fra fjerne ukendte egne, som dengang endnu var Britiske kolonier. F.eks. Kenya, hvor Mau Mauopstanden var i fuld gang. Børnetimen blev desværre sendt samtidig med, at der var lektielæsningsstunde. Den hørte vi kun om lørdagen. Det hændte, vi hørte hørespil. Men jeg kan ikke huske, at vi hørte udsendelser med klassisk musik.

Det store hit var imidlertid, når der var landskampe. Så tror jeg nok, at alle vestskolens drenge var forsamlede i "Radiostuen". Vi sad meget tæt. Det gjaldt om at komme så tæt på radioapparatet som muligt. Vi fulgte levende med i Gunner nu Hansens referater af alt det, der skete på fodboldbanen. Når så Danskerne scorede jublede vi så højt, at det måtte kunne høres viden om - måske helt til Idrætsparken. Vi var et meget levende publikum. Der blev virkelig fulgt med.

Flovt var det selvfølgelig, når det mål, vi lige havde jublet over, blev annulleret. Det var der kun de, der sat nærmest på højtaleren, der fik med.

På denne etage var også lærernes spisestue. Her kunne de spise i fred for os. Her var der absolut adgang forbudt for eleverne. Her var også "Medicinstuen". Denne rummede alt det, institutionens sygeplejerske frk. Jacobsen skulle bruge, når hun holdt "Medicinstue". Det gjorde hun om aftenen, når vi havde spist. Her fik vi, der havde behov for det, dryppet øjne. Her tilså hun også vore småskader og lappede sammen på nye skrammer, vi måtte have erhvervet os i dagens løb. Det kunne ikke undgås, at der kom skrammer af og til. Det var ikke altid forsigtighed, der kendetegnede vor færden på Vestskolens grund. Min klassekammerat Ove, der var helt blind, drillede vi med, at han altid havde mindst bind om det ene knæ og et bind om hver af albuerne. Når Frk. Jacobsen ankom, fik hun en af eleverne til at sammenkalde til "Medicinstue". Det gjorde han ved at gå rundt i huset og ringe med en bjælde. Så var det bare med at møde frem i en fart, for Frk. Jacobsen kunne ikke lide at vente.

På samme etage boede afdelingens 2 husassistenter og Niels Åge. deres værelser lå i den aller vestligste ende af huset. Der måtte vi ikke komme. Men det var der intet problem i. Jeg tror nok, at husassistenterne gerne ville være foruden vort rend, når de havde fri. Vor plejemor havde sin lejlighed i den østligste ende af huset på samme etage. Den bestod som end bare af 2 værelser, et på hver side af korridoren. Så var der sat en dør i korridoren, så plejemoderens lejlighed var adskilt fra den resterende etage. Det var just ikke nogen herskabelig bolig for en afdelingsleder. Midt i huset på samme gang havde plejeassistenten sit værelse. Hun var så privilegeret, at hun havde en mellemgang mellem korridoren og sit værelse. Så kunne hun måske ikke høre os så meget, når hun havde fri og sad på sit værelse. Men der var altså kun 1 beskedent værelse til en voksen uddannet plejemedarbejder. Det var da vist også ret beskedent, selv om hun var ung og ugift.

I tagetagen i den vestligste ende af huset, boede Hr. Ditmann med sin familie. Det var ganske vist en større og bedre lejlighed, end de øvrige personaleboliger på Vestskolen. Men Hr. Ditmann havde kone og 3 børn. Denne familie må have været meget angagerede i Hr. Ditmanns arbejde som lærer på Refsnæsskolen. De flyttede ind i lejligheden fra eget hus inde i Kalundborg. De opgav en tilværelse, hvor de kunne være sig selv, når de havde fri, for en tilværelse med alt den uro og liv, der var knyttet til Vestskolen. Forhåbentlig har lejligheden været billig. Alle disse lejligheder kendte vi godt, for vi kom ofte derind. Det skete dog kun, når vi blev inviteret. Men det blev vi nu ret ofte.

Den ny opholdsstue:

Da jeg havde været på Vestskolen i halvandet år, blev der indrettet endnu en opholdsstue. Den lå i etagen med opholdsstuerne lige ved siden af "Syvende klassen". Her havde tidligere været et børstenbinderværksted til de drenge, som nu var flyttet op på Raklevgården. Denne stue var beregnet for afgangsholdet, dvs. den årgang af elever, der efter førstkommande sommerferie skulle forlade Refsnæsskolen. Denne nye opholdsstue kom da også straks til at hedde "Den ny opholdsstue". Den blev indrettet med tæppe på gulvet, pæn bogreol og pænt bord, der stod midt i stuen omgivet af stole og med en god lysgivende hængelampe over. Ude ved siderne stod der en blød sofa og et par bløde lænestole. Her var adgang strengt forbudt for alle, der ikke havde udtrykkelig tilladelse til at opholde sig herinde. Dette forbud blev respekteret. Det skulle vi, der havde denne tilladelse til adgang, nok sørge for.

Jeg var så heldig at få adgang til denne stue straks, den blev indrettet. På afgangsholdet var der det år ikke så mange drenge, så der blev suppleret med drenge fra 6. Klasse, som jeg gik i det år. Meningen med stuen var at vænne de store drenge til at omgås pæne ting på en ordentlig måde, så vi siden hen kunne begå os, hvis vi skulle blive inviteret til at besøge pæne menneskers hjem.

Der var lidt snyd ved, at jeg fik adgang. Der var kun begrænsede pladser og de blev givet efter alder. Jeg stod oprindeligt til at få adgang til stuen som den yngste. Nu skete der bare det, at der kom en ny dreng til vestskolen, som altså lige var lidt ældre end mig. Men alle var dog enige om, at jeg nok passede bedre i miljøet i "Den ny opholdstue", end han ville gøre. Han kom faktisk som analfabet til Refsnæsskolen i en alder af 14 år lige ude fra det fynske bondeland. Han kom fra endnu fattigere kår, end jeg kom fra. Lederne så i dette tilfælde bort fra aldersreglen. Det var mig, der fik pladsen. Det var jeg og mine kammerater glade for. Den ny dreng protesterede ikke, for han fik vist ikke noget at vide om dette snyd.

Sovestuerne:

I tagetagens østlige del var sovesalene. I forhold til Østskolens sovesale var det nu stuer vi sov i. Der var 3 seksmandsstuer, 4 firemandsstuer og 2 kamre med plads til. Vores sovesale var ikke bedre udstyret end de var på østskolen. DER VAR: Jernsenge, ingen køjer, stole som på Østskolen til at lægge tøjet på om natten ON MED RUNM UNDER SÆDET TIL BRILLER O.L., Vaskekummer med kun koldt vand. Det var det, der var. Alligevel har jeg en helt anden oplevelse af vores sovestuer på Vestskolen, end af sovesalen på Østskolen. Vi hyggede os ikke så lidt på de stuer. Når vi var kommet i seng, var der ingen, der havde ondt af, at vi lå og snakkede en tid. Kun når der var for megen omkring faren på gange og andres sovestuer, kunne der blive grebet ind fra de voksne. De små - de der gik i fjerde og femte klasse og anden svagsynsklasse - skulle i seng kl.20,00. De store, sjette og syvende klasse samt tredje svagsynsklasse skulle først gå i seng kl.21,00.

Den inspektionshavende lærer gik en runde og sagde godnat. Det hændte ofte, at han tog sig tid til at stå og snakke med os en tid, inden han gik. Det kunne endda hændes, at en lærer tog et avisudklip med, som kunne have vores interesse. Det kunne f.eks. Være en omtale af en vigtig sportsbegivenhed. Det var rigtig hyggeligt, syntes jeg. Det er lidt fantastisk at tænke på, at lærerne tog sig tid til det. Denne tid tog de af den fritid, de havde efter en lang dag med undervisning, forberedelse og inspektion.

Det hændte, at vi involverede os i hovedpudekampe. Engang havde vi åbenbart støjet temmelig meget. Midt under hovedpudekampen kom plejemor Frk. Knudsen ind. Det var desværre mig, hun så i færd med at kaste en pude. Det blev jeg naturligvis bebrejdet. Gulvet flød med fjer efter bataljen. Mine kammerater sagde ingenting. God tone blandt kammeraterne forbød mig at nævne, at jeg ikke havde været ene om kampen. Derfor blev det mig, der blev beordret til at hente fejekost og fejebakke, så jeg kunne få fejte fjerene op. Så gik Frk. Knudsen. Jeg begyndte at feje fjerene sammen. Det var nu lettere sagt end gjort. For kammeraterne undså sig ikke for at puste til dyngen af fjer, når jeg havde fejte dem sammen. Så var jeg jo lige vidt. Det gjorde mig noget vred. Men gøre noget ved det kunne jeg ikke, eftersom jeg var 1 mod 5. Da så Frk. Knudsen kom tilbage, og så, hvad kammeraterne gjorde, stillede hun sig minsandten op og begyndte at grine. Jeg havde meget svært ved at se, at der var noget at grine af. Senere har jeg nok fået lettere ved at se det groteske i situationen.

I tagetagen var også baderummet. Vi gik i bad hver fredag eftermiddag. Det var unægtelig en anden og mere værdig oplevelse at bade på Vestskolen, end det var på Østskolen. Det var Hr. Ditmann, der havde vagten i badeværelset. Hans opgave var at holde orden på os og se til, at vi var rene, når vi forlod baderummet. Han viste os, hvordan vi kunne kontrollere, om vi var rene. Det var nyttig lærdom.

Vi skiftede også sengetøj om fredagen. Det gjorde vi dog ikke hver fredag. Vi skulle selv tage sengelinnedet af, og trække det rene sengelinned på. Bagefter skulle tæppesengen redes. Når vi skiftede sengetøj, var vi nødt til at tage

tæpperne helt af. Det snød vi os som regel fra om morgenen. Men ved de her lejligheder var der ingen vej udenom. Efterhånden fik jeg lært at håndtere det rene sengelinned og at rede tæppesengen så godt, at tæpperne kunne ligge fast til næste gang, vi skiftede sengetøj. Det har senere vist sig at være særdeles nyttige kundskaber at være i besiddelse af.

Kælderen:

Kælderen var ikke lige høj overalt. Vi elever gik ned i kælderen ad en trappe der var forbundet med elevindgangen til Vestskolen og trappen op til sovesalene. Denne trappe var pladseret lige ud for Tredje Svagsyns opholdsstue. Trappen ned til kælderen var stejl og smal. Men jeg har aldrig oplevet, at nogen faldt ned af den. Der var gelænder i begge sider af trappen. Vi gik ofte ned ad den på den måde, at vi tog fat i gelænderne godt langt nede, og så svingede vi os ud over trappen og landede på stengulvet nedenfor trappen. Vi faldt altid på benene. Vi kom så ned i en smal og mørk korridor, hvor der ikke var højt til loftet. Et stykke henne ad gangen, var der 3 trin ned. Det var der også lidt længere henne. Det er vist ikke det, vi i dag forestiller os som særlig blindevenligt. Men vi kendte lokaliteterne. Vores ben vidste næsten af sig selv, hvornår trinene kom. Det var ikke langsom og forsigtig gang, der prægede os, når vi for denne vej ved spisetid.

Spisning:

Når vi var nede ad de sidste trin, var vi næsten ud for spisestuen. I spisestuen var der det første år 4 10-mandsborde. Det blev engang i 1953 ændret til 6 6-mandsborde. Under måltidet måtte vi gerne tale sammen, bare ikke råbe op. Om morgenen var det plejemor eller plejeassistenten, der var tilstede under vores måltid. Om aftenen var det den inspektionshavende lærer, der var i spisestuen.

Straks, jeg var kommet på Vestskolen, blev vi beordret til at spise middagsmaden med både kniv og gaffel. Her var de helt konsekvente. Det er der al mulig grund til at være personalet taknemmelig for i dag. Vi fik lært at spise med kniv og gaffel. Det var nyt for mig. Hjemme gjorde vi det ikke. Hverken mine forældre eller os børn. På Østskolen havde personalet andet at tænke på, end at lære os gode spisemanerer. Det var meget fremmed for mig sådan at holde gafflen i venstre hånd. Sådan som jeg mindes det, så tog det ikke lang tid, før det var helt naturligt for os at spise pænt. Jeg har set flere integrerede blinde, der ikke beherskede denne spiseteknik. Måske troede deres forældre ikke, at blinde kunne finde ud af at spise på den måde. Men det kunne vi, så det kan blinde børn naturligvis også i dag, hvis bare der er nogen, der vil sige, at de skal og lære dem, hvordan de skal gøre det. Det er nu så rart som blind, at vi ikke stikker af på alle områder fra vore omgivelser.

Da bordsystemet blev ændret, blev det sådan, at der sad en lærer ved hvert bord, når vi spiste middagsmad. Det var vist et forsøg på at skabe lidt mere hjemlig atmosfære omkring indtagelsen af måltiderne, og at lære os bedre manerer. På Vestskolen spiste vi af almindelig service. Der blev lagt gafler og knive frem, og det blev krævet, at vi brugte dem, og brugte dem rigtigt. Måltiderne på Vestskolen var hyggelige og helt igennem en rar oplevelse. Maden blev serveret af de 2 husassistenter, der var tilknyttet Vestskolen eller af de gifte koner, der også var tilknyttet afdelingen. Vi var egentlig rigtig gode venner med husassistenterne. De var kun 5 til 7 år ældre end os. Det hændte endda, at vi hjalp dem med at vaske op om aftenen, når de skulle et eller andet. Det mindes jeg som rigtig sjovt arbejde. De informationer, vi skulle have - det kunne være beskeder om ting vi skulle gøre, eller ting, der skulle foregå. Det kunne også være kollektiv udskæld og/eller bebrejdelser o.l. - blev alt sammen givet i forbindelse med måltiderne. Under middagsmåltidet blev det også oplyst til hvem, der var brev og/eller pakke den dag.

Det første år, jeg var på Vestskolen, skulle vi stadig indtage dette modbydelige levertran. Men på Vestskolen fik vi det serveret i små glas. Disse stod fyldte ved vore pladser om morgenen. Disse glas var særdeles velegnet til at bytte rundt, når den voksne inspektionshavende vendte ryggen til. Ved det bord, jeg sad, var der 1, der godt kunne lide levertran. Han fik mindst 6 glas hver morgen. Jeg kan nu ikke huske, at han var mere sund end vi andre. Men det var dejligt, så slap jeg for at indtage det. Jeg kunne bestemt ikke lide det. Han hed Mogens. Ham skylder jeg megen tak for denne dåd. De sidste 2 år, jeg var på Refsnæsskolen fik vi levertranspiller. Dem spiste de fleste af os uden at kny. Jeg kan bare ikke mindes, vi blev raskere efter vi således fik vores vitamintilskud, end vi var, da vi forærede vores levertran bort.

Vi var i voksealderen. Vi spiste derfor meget. På Vestskolen havde jeg bestemt ingen problemer med at tage det på i vægt, der var naturligt for en dreng i min alder, som jeg havde haft på Østskolen. Vi fik smørrebrød om aftenen. Men ofte var der en rest af middagsmaden tilbage, som vi, der ønskede det, kunne få. Det syntes jeg rigtig godt om. Det var jo ligesom hjemme. Jeg havde også dengang svært ved at undvære varm mad om aftenen. Det hændte, at vi kunne spise mere mad, end der var smurt. Vi kunne godt få ekstra mad. Vi skulle bare samle bestillingerne og gå over i centralkøkkenet og få maden smurt og selv bringe den over på Vestskolen. Normalt fik vi fedtemadder, når vi fik ekstra smørrebrød. Det kunne de fleste af os godt lide. Vi bestilte derfor mange ekstra stykker. Stor var ærgrelsen, når der ikke havde været mere fedt i køkkenet, og de derfor havde smurt margarinemadder til os. Men der var ikke rigtig nogen vej uden om. Vi havde jo bestilt ekstramad. Vi måtte følgelig spise det antal stykker, vi havde bestilt. Men margarinemadder er en noget flad fornemmelse at få, når vi nu havde sat næsen op efter fedtemadder. Engang havde vi fået ekstra fedtemadder. Jeg ville strø lidt bordsalt på min mad. Det fik jeg også. Det var bare ikke lidt. En eller anden havde taget låget af saltbøssen, og det havde jeg ikke set. Ham, der havde taget låget af, så ikke, at jeg ville bruge saltbøssen. Min fedtemad blev helt hvid. Jeg skrabede af, det bedste jeg kunne. Men godt smagte maden nu ikke. Men jeg kunne heller ikke så godt kassere den. Jeg havde jo selv bestilt den. Ind imellem kan det godt være lidt besværligt ikke at kunne se. Men jeg fik da lært, at jeg altid skal kontrollere en salt- eller peberbøsse, før jeg benytter den.

Indgangen til Vestskolen:

Vi elever måtte ikke benytte hovedindgangen, når vi skulle ind på Vestskolen. Vi gik om på nordsiden af huset og gik ind i et bislag og herfra ind i huset. I bislaget hængte vi vores overtøj. Her hængte vi også vore kedeldragter, som vi skulle have på, når vi var ude. Træsko eller gummistøvler blev sat i en skohylde. Der var en knag og et rum i skohylden for hvert elevnummer. Nummer 1 var længst til venstre. Til højre for nummer 1 var nummer 2 osv. Så var det let for os at tælle os frem til vore numre. Men vi lærte selvfølgelig hurtigt andre og hurtigere kendetegn på den plads, hvor vi havde vores tøj hængende.

Udenomspladsen:

Der var en del udenomsplads til Vestskolen. På sydsiden af huset lå et krat, der dækkede for udsynet ud til Kystvejen. Mellem krattet og huset var der en græs- og grusbelagt plads med bænke og en siddegyng. Her var der godt læ og alligevel sol. Her kunne vi, der kunne lide at læse, godt lide at sidde med vore bøger og læse i det fri om sommeren.

På nordsiden af huset var der mere plads. Her havde vi, det første år jeg var på Vestskolen, vore kaninbure. Vi var kaninavlere mange af os - også mig. Jeg ved egentlig ikke, hvordan jeg kom i gang. Men jeg fik rådighed over et bur og så erhvervede jeg mig en kaninunge. Vi skulle selv passe vore kaniner, fodre dem og gøre rent hos dem. Vi parrede dem også og fik mange unger. Jeg havde aldrig hørt om sortbrogede kaniner. Jeg havde mine idéer om, hvordan man fik brogede

kaniner, hvis det da kunne lade sig gøre. Jeg fik et par andre med på projektet. Vi parrede en sort hunkanin med en hvid hankanin. Og sandelig, nogle af de unger, der kom ud af den transaktion, var faktisk sortbrogede. Som idéophavsmand skulle jeg have en af de brogede unger. Desværre blev der aldrig noget ud af den handel. Pludselig blev det meddelt os, at nu måtte vi ikke have kaniner mere. Alle kaninerne blev slagtet og vi holdt vores sidste kaningilde. Det var en hævdvunden tradition på Vestskolen, at engang i løbet af efteråret blev en del af kaninerne slagtet og spist under kaningildet. Jeg fik altså smagt kaninkød og kunne godt lide det.

Der blev i stedet mulighed for at nogen elever kunne have dværghøns. Vi skulle være 2 om hønsene. Jeg var en af dem, der på den måde blev privilegeret. Jeg var nemlig dengang bedste ven med en af de drenge, der fik deres forældre til at give sig høns. Vi fik 2 perlehøns. Men det var en rigtig dårlig idé. Kaniner kunne alle have, der ønskede det. Vi var vist 4, der havde høns. Hvorfor vi ikke måtte have vore kaniner, fik vi aldrig at vide. Det blev hævdet at nogen havde fået ondt af, at vi gik og parrede vore kaniner. Men det er kun en formodning. Men det ville da ikke undre mig, hvis det var rigtigt. Omkring det seksuelle var moralbegreberne strenge på Refsnæsskolen. Det var borgerskabets normer, der blev håndhævet der. De var snerpede. Det var længe før den seksuelle frigørelse fandt sted.

Strandmarken:

På den anden side af Kystvejen lå strandmarken. Østskolen og Vestskolen havde hver sin Strandmark. Mellem dem lå forstanderens strandgrund. Vestskolens strandmark blev meget flittigt benyttet. Her kunne vi lege på stranden og i vandkanten. Det var en almindelig Dansk strand med sten og grus og ingen sand. Altså masser af sten til de projekter, der blev iværksat i vandkanten. Vi kunne også bygge huler her. Vestskolen havde egen badebro. Det var en høfte, der var blevet udbygget til det. Vi badede derfor også fra vestskolens strand, når vi ellers kunne få den inspektionshavende med på den idé. Problemet var størst i forsommeren. Vandet skulle være mindst 14 grader varmt. Det var det længe om at blive, syntes vi. Men hvor var det koldt, når vi så kom i det. Men først og fremmest, så var det her på strandmarken, vi spillede fodbold.

Strandmarken var en græsbevokset mark omgivet af krat på de 3 sider. På den fjerde side var stranden og Kalundborg fjord. På strandmarken var der opstillet 2 håndboldmål. Dem benyttede vi som fodboldmål. Ud mod fjorden var der åbent. Det kunne give problemer, hvis bolden røg forbi målet, der vendte ned mod stranden, med for stor hastighed. Så skulle vi løbe stærkt for at løbe bolden op, inden den røg helt ud i fjorden. Engang nåede Ebbe ikke bolden, før den røg ud i vandet. Han gik resolut ud i vandet, og svømmede ud og hentede den. Ebbe var en af skolens aller bedste svømmere. Han så også rimelig godt. Den dag var det Ebbe, der var dagens mand. Men de voksne har jo nok ikke været tilfredse med, at hans tøj var blevet gennemblødt.

Vi spillede ofte fodbold på strandmarken. Ingen havde fodboldstøvler. Vi spillede alle i gummisko. Jeg spillede især det første år, jeg var på Vestskolen. Så tog det noget af. Ofte spillede vi hele eftermiddagen, og holdt kun op, fordi vi skulle til lektielæsning. Lørdag eftermiddag og søndagene blev der spillet meget. De helt blinde spillede ikke. Men der skulle ikke så meget syn til, før vi spillede med. Vi spillede helt på vore egne præmisser. Det har jo nok set besynderligt ud, når vi sparkede efter en bold, som ikke var der. Løb forgæves efter en bold, fordi vi ikke kunne se, den ville blive nået først af en modstander og sparket væk osv. Jeg mindes dog ikke noget om, at vi, der ikke så meget, fik nogen form for fordele af den grund. Det tror jeg egentlig heller ikke, vi ønskede. Men nægtet kunne det jo ikke, at det var de svagsynede, der havde fordel. Men sådan var det nu engang. Græsset blev godt slidt på vores strandmark. Lige før sommerferien, var alt græs slidt væk. Når vi kom tilbage fra ferien, var der kommet noget græs, men det blev meget hurtigt slidt væk

igen. Vi spillede altså det meste af tiden på en jordbane. Skulle vi på strandmarken, skulle vi blot sige det til den inspektionshavende. Her var der ingen forbud mod at krydse Kystvejen. Det var nu også begrænset, hvad der kørte af biler på den vej.

Hverdagen på Vestskolen:

Vi blev vækket af plejemoderen eller plejeassistenten kl.7,00. Så stod vi op. Tog tøj på og vaskede os i koldt vand. Der var ikke installeret varmt vand på sovestuerne. Vi brugte ikke badeværelset om morgenen. Til morgentoiletet hørte også at rede seng. Her snød vi nu som oftest som allerede nævnt. Vi nøjedes med at glatte lagnerne og tæpperne. Det var den sengeredning. Før vi måtte gå ned, skulle vi lige synes af den vagthavende. Vi skulle være rene, vort tøj skulle sidde ordentligt og håret skulle være redt, før vi måtte gå. Så skulle sengen som nævnt være redt.

Vi gik så ned til spisestuen. Men vi måtte ikke gå ind. Vi amledes efterhånden alle udenfor døren. Først når den inspektionshavende gav tilladelse, blev døren åbnet og vi gik ind. Dette gjaldt til alle måltider. Når det var spisetid og personalet i køkken og spisestuen var klar, blev der slået på en gonggong - Det kunne høres i hele huset. For at hidkalde de elever, der befandt sig udendørs, blev der opsat en klokke, den inspektionshavende kunne ringe med ved at trække i en rem. Den var det absolut forbudt at aktivere undtagen, når der skulle kaldes til spisning, lektielæsning o.l. Dette forbud blev faktisk respekteret. Jeg tror nu heller ikke, kammeraterne ville have set med blide øjne på, at de blev forstyrret i deres aktiviteter, blot fordi en eller anden skulle more sig. Det var nok i højere grad grunden til, at vi ikke rørte klokken, end fordi de voksne sagde, vi skulle lade være. Selvjustits er som regel meget mere effektivt end nogen form for magtbud.

Efter morgenmaden var der skopudsning. Af en eller anden grund, skulle vi ikke selv udføre denne opgave. Det var en af konerne, der hjalp til på Vestskolen, der stod for denne opgave. Vi skulle bare møde op i skopudserrummet, som var et af de meget lavloftede rum i kælderens under Vest skolen. År klokken var 7,55, stillede vi op i 2 rækker på fliserne ud for spisestuen og gjorde klar til afmarch. Vi gik samlet over til sangsalen, hvor der var morgensang.

Hele formiddagen var vi i skolen og tilbragte frikvartererne i skolegården. Først kl.11,50 gik vi over på Vestskolen for at spise middagsmad. Når den var spist, gik vi tilbage til skolegården og fortsatte skolegangen indtil kl.14,30. Så var skolen forbi, og vi gik over på Vestskolen. Vi samledes i spisestuen og fik et stykke brød og noget at drikke. Men hvad det var, vi drak, kan jeg godt nok ikke huske. Jeg mener dog, at vi fik noget varmt at drikke. Eftersom kafferationeringen først blev ophævet i 1952, kan det næppe have været kaffe. Så må det altså have været te.

Fra vi var færdige i spisestuen til klokken var 15,30 var der udetime. Her var der pligt til at være ude. Var vi stærkt forkølet kunne sygeplejersken dog give ordre om, at vi ikke skulle ud. Vi var så heldige at få lagt en af vore øvetimer i udetimen, måtte vi jo undlade at gå ud. Også på Vestskolen skulle vi iklæde os udetøj i udetimen. Det var kedeldragt og træsko. Nogle havde gummistøvler. Men dem fik de hjemmefra. Refsnæsskolen købte ikke gummistøvler til os.

Der var meget vi kunne lave i udetimen. Jeg har nævnt kaninerne og fodboldspillet. Da vi kom i 6. Klasse, fik vi tilladelse til at gå på vejene. Så var det også i udetimen, vi gik. Vi gik vore ture. Vi gik i den nærmeste omegn af Refsnæsskolen. Vi kunne deltage i. Der var selvfølgelig også udendørslege, vi kunne deltage i. Det hændte vel også, at nogen gik af sides, hvor de kunne være usete, og der ryge i smug. Så var der jo dem, der havde rulleskøjter. På Vestskolen havde vi ingen rigtige muligheder, for at løbe på rulleskøjter. Vi havde kun 1 fliserække nord for huset. Men den førte ned ad en stejl bakke og

endte i en grusbelagt plads. Denne fliserække var således ret uegnet til rulleskøjteløb. De fik derfor engang imellem lov til at løbe på deres rulleskøjter ovre i pergolaen i skolegården. Der kunne de så løbe sammen med de piger, der også havde rulleskøjter. Jeg gjorde det ikke. Jeg havde ingen rulleskøjter.

Vi kunne ikke helt lade være med at prøve på at snyde os fra udetimen. Det var vist mere for sportens skyld, end det var for at slippe for at være ude. Men jeg har da tilbragt halve timer på toilettet, for at slippe for at skulle ud. Men det var nu en kold fornøjelse at sidde der. Ofte var det koldere end det ville have været at være ude. Når klokken var 15,30, måtte vi gå ind. Men vi måtte også gerne blive ude indtil lektielæsningstid kl.16,30. Denne time var ikke programsat, men kunne frit bruges til diverse fritidsaktiviteter, som vi nu selv syntes.

Lektielæsningen foregik i skolebygningen. Den varede en time. Men vi måtte gerne blive derovre indtil kl.17,50. I de sidste par år, jeg var på Refsnæsskolen, blev jeg mere og mere glad for at sidde denne ekstra tid i mit klasseværelse og læse. Der var så dejlig fredeligt derovre, når de fleste var gået, og der kun var dem tilbage, der selv havde valgt at blive siddende.

Aftnerne tilbragte vi på Vestskolen med mindre, der foregik et eller andet, vi deltog i, et andet sted på skolen. Vi spiste aftensmad kl.18,00. Herefter var der ikke fastlagt program før kl.20,00. Så blev vi kaldt sammen i Tredje Svagsyns opholdsstue for at synge aftensang. Det var vist i de år, den Danske sangtradition begyndte at forfalde. Der var ingen af eleverne og ikke ret mange af lærerne, der egentlig syntes om at synge aftensang. Det var ligesom lidt kunstigt, syntes vi. Hvorfor vi skulle synge aftensang fortabte sig i urtågerne. Der var dog heller ingen, der stillede spørgsmålstejn ved aftensangens nødvendighed. Vi stillede egentlig ikke mange spørgsmål om vor tilværelse. Nogen havde engang bestemt, at sådan skulle det være. Det var ikke noget, vi kunne ændre på. Vi klarede problemet med aftensangen ved at komme så let over den som muligt. En af vore yndlingsaftensange var "Klokken slår". Ikke på grund af teksten. Ej heller på grund af melodien. Men den havde den kvalitet, at der kun var 1 vers. Når vi sang den, var vi hurtigt færdige.

Herefter gik de små - eleverne i 4., 5. Og anden svagsynsklasse i seng. Den inspektionshavende lærer gik med dem op og sagde god nat til dem. Når han havde gjort det, kom han ned til de store. Vi samledes i en af opholdsstuerne og læreren læste så højt for os, indtil vi skulle i seng. Det var føljetonlæsning. Hver lærer læste sin bog. Der var 5 lærer, der havde afteninspektionen på Vestskolen i ugens løb. Hver af dem havde en bog i gang. Dertil kom de bøger, der blev læst højt for os i skoletimerne og de bøger, vi læste selv. Vi kunne således sagtens have mere end 10 bøger i gang samtidig. Det voldte dog aldrig problemer med at holde rede på dem. Det var os, der kunne fortælle læreren, hvortil han var kommet, da han læste højt sidste gang. Vi elskede at få læst højt. Det var helt entydig den foretrukne aftenunderholdning for os. Det der blev læst var datidens spændende drengébøger. Kostskolebøger var i ret høj kurs. De skildrede jo miljøer, der i mange henseender var lig det miljø, vi levede i. Men det forekom mig dog, at disse kostskoledrenge, bøgerne handlede om, havde nogen videre rammer for udfoldelse, end vi havde.

Lørdagen skilte sig først ud fra almindelige hverdage efter skoletid. Om lørdagen var der ingen lektielæsning. Eftermiddagen blev således betydelig længere. Om aftenen kunne det hænde, vi kunne overtale den inspektionshavende lærer til at lade os være oppe til kl.22,00. Der var nemlig dengang nogle meget populære aftenunderholdninger i radioen. De begyndte kl.21,00 og varede en time. En af dem var "Gøglervognen". Dem ville vi gerne høre, og det fik vi altså også lov til engang imellem.

Hele søndagen var vi på Vestskolen. Så stod vi først op kl. 8,00. Der var ikke andre faste programpunkter end spisetiderne - ja så var der gudstjenesten 1 gang om måneden. De lærer, der havde en aftenvagte på Vestskolen, havde på skift inspektion i weekenden. Det afhang i høj grad af, hvilken lærer, der havde inspektion, hvad vi foretog os. F.eks. Når sløjdlæreren havde inspektion, åbnede han sløjdsalen. Så kunne vi gå derind og lave noget, hvis vi havde lyst til det.

Besøg i lærernes hjem og ture med lærerne foregik som regel også om søndagen. Det hændte også, at der var elever, der fik besøg af forældre eller tog hjem for at besøge deres forældre. Dette var dog kun en glæde, der kunne komme de elever til gode, der havde deres forældre i nærheden af Kalundborg. Vi, der ligesom jeg, kom fra Nordjylland og ikke havde velstillede forældre, fik kun besøg på forældredagen. En rejse fra Nord- eller Vestjylland til Kalundborg var et projekt, der let ville indebære flere overnatninger. Jeg har ingen erindring om, at søndagene var lange og kedelige. Vi fandt altid på noget at gøre.

Personale:

Lederen af Vestskolen var vores plejemor. Hun skulle dog tiltales med hendes efternavn. Det første år, jeg var på vestskolen var det frk. Zwicky, som var plejemor. Hun var meget forgudet af mange af de drenge, der var ældre end jeg. Jeg har aldrig helt kunnet forstå denne forgudelse. Jeg kunne da godt lide hende, men altså med måde. Så blev Frk. Kjellerup - plejemoderen på Østskolen - almindelig lærerinde. Frk. Zwicky flyttede over på Østskolen og blev plejemor der. Vi fik i stedet en stovt Jyde, der hed Frk. Knudsen, som plejemor. Hun var mere kontant, end Frk. Zwicky havde været. Der er mange, der senere hen har givet udtryk for, at hende kunne de ikke lide. Det forstod jeg ikke. Hun passede nok bedre til mit temperament, end Frk. Zwicky gjorde.

Det første år, jeg var på vestskolen var der problemer med plejeassistenterne. Vi havde 3 i årets løb. De 2 rejste fra Refsnæs efter få måneders ansættelse. Måske rejste de med nerverne på højkant og med rigtig dårlige minder. De kunne af en eller anden grund ikke klare os halvstore og helt store drenge. Den tredje, vi fik, hed Frk. Høtoft. Hun blev. Hun havde ligesom et bedre tag på drenge. Hvad hun havde, de andre ikke havde, var ikke godt at vide. Hun var meget kvindelig i sin fremtoning og i sit væsen.

Det var plejemoderen og plejeassistenten, der havde inspektionerne i dagtimerne og engang imellem også i weekendene. Det var også dem, der stod for udlevering af vores tøj og lignende. Det hændte også, at vores plejemor var vores advokat overfor forstanderen. Engang havde forstanderen fået den idé, at vi ikke måtte sove med vores underbukser på. Det var vel meget fornuftigt. Men han ville nu have det gennemtvunget. Han instruerede derfor nattevagten om at kontrollere, at hans ordre blev fulgt. Hun efterkom ordren. Purrede dem, som hun fandt sovende med underbukser på og beordrede dem til at tage underbukserne af. Det roterede vi dog imod og beklagede os til plejemor. Hun blev vred og gik til forstanderen samme formiddag. Hun fik ham faktisk på tilbagetog i denne sag. Det blev til et vagt kompromis, der bevarede et skin af forstanderens værdighed. Men vi blev ikke oftere vækket af nattevagten, der skulle kontrollere, hvad vi sov i. Men hvad de 2 har sagt til hinanden på forstanderens kontor den formiddag kunne det nok have været sjovt at vide.

De voksne:

Formodentlig på grund af den bedre voksenkontakt, vi havde på vestskolen end vi havde haft på Østskolen, gik alting mere afslappet til her. Borte var vores trang til for enhver pris at gøre de voksne imod. 1 gang i løbet af de 3 år, jeg var på Vestskolen, blev jeg sendt i seng som straf. Hvad jeg havde gjort, kan jeg ikke huske. Jeg kan derimod huske, at jeg fandt det dybt uretfærdigt. Det var udslag af en frustreret plejeassistentens panikreaktioner. Jeg var meget indstillet på at nægte at efterkomme ordren. Men et par af mine klassekammerater

overbeviste mig om, at det ville være mere fornuftigt af mig at gøre, som der blev sagt. Så ville jeg stå meget stærkere, når jeg dagen efter ville beklage mig til Plejemor. Det her er en af de mange historier, jeg husker, hvor der ingen afslutning er på. Jeg går derfor ud fra, at sagen løb ud i sandet, blev slået hen. Men den viser, at vi nu tog straffe, vi blev idømt af de voksne, ganske anderledes alvorligt, end vi gjorde på Østskolen. Den viste også, at vi nu anså det for umagen værd at tale vores sag overfor de voksne, når vi følte os uretfærdigt behandlet.

Pigerne måtte ikke komme på Vestskolen, og drengene måtte ikke komme på østskolen. Denne regel blev håndhævet med den allerstørste strengthed. Engang kom forstanderen brasende ind under aftensmaden. Jeg tror aldrig, jeg har set ham så gal. Han begyndte straks at skælde os ud. Det blev han ved med temmelig længe. Han sluttede sin tale af med at hamre hånden ned i et bord. Det kunne høres, at han lagde mange kræfter i slaget. Forhåbentlig har han slået hånden ved den lejlighed. Men det sagde han nu ikke noget om.

Det der var galt var, at nogen eller en enkelt havde brugt hans søn som postillon d'amour. Drengen, der var en halv snes år, kunne jo færdes uhindret både på Østskolen og Vestskolen. Nogen havde altså fået den indlysende idé, at give ham et kærestebrev med, som han så skulle aflevere til en pige, når han kom over på Østskolen. Det var da ret genialt fundet på og ret uskyldigt. Men sikken kollektiv skideballe vi fik. Hvem denne nogen var, har jeg aldrig fået oplyst. Men det var åbenbart så frækt, det han havde hittet på, at vi alle fortjente en straffetale af de skrappe. Forstanderens moralbegreber var i al fald blevet krænket, derom kunne der ingen tvivl være.

Kammeraterne:

Vestskolen var et sted, hvor der herskede et varmt og godt kammeratskab. Der kunne naturligvis opstå stridigheder. Men de var nu aldrig særlig ondartede. De løstes normalt på fredelig vis. Slagsmål forekom. Det tror jeg, at der altid vil forekomme mellem halvstore drenge. Men slagsmål var af mange slags. Dem, jeg husker, var af den ufarlige slags. Måske skyldes min venlige vurdering af kammeratskabet på Vestskolen, at jeg på en måde hørte med i eliten. Jeg var på intet tidspunkt noget, der bare tenderede til at være flokfører. Men jeg hørte så ubetinget med i den bedste tredjedel. Der var førerskikkelser i flokken. Det tror jeg, er uundgåeligt for det hører nu med til den menneskelige natur. Hvordan forholdene blev i sådan en flok, som vi udgjorde, afhang af hvordan flokførerne var. Vi havde det held, at vores flokfører var yderst fornuftige drenge, som ikke følte behov for at misbruge deres magt. Det var vel også en af grundene til det gode klima, jeg mindes, vi havde på vestskolen.

Det var min oplevelse, at personalet på Vestskolen i høj grad udnyttede de muligheder, et godt kammeratskab i en flok halvstore drenge gav, for at etablere et godt klima på afdelingen. Det var også min oplevelse, at flokførerne helt var med på dette samarbejde. Så var vi andre det naturligvis også. Kammeratskabet mellem os blev stærkt. Det er stadig en stor oplevelse for mig at møde en af mine kammerater fra dengang. Det er altid en glæde.

For et par år siden, var der nogen af mine jævnaldrende, der tog initiativet til at få os fra afgangsholdet fra 1954 samlet. Det lykkedes, de fleste kom. Nogen af dem havde jeg ikke set i 40 år. Men de var alligevel ikke fremmede, jeg mødtes med. Vi kunne også tale om andet end gamle minder. Det vedkom os faktisk, hvad vi hver især havde brugt vores liv til. Det var for mig det bedste bevis på, at de kammeratskaber, der blev udviklet på Vestskolen, var af en meget høj standard.

Undervisningen på Refsnæsskolen:

Skolen generelt:

Hovedaktiviteten på Refsnæsskolen var naturligvis skoleundervisningen. Det var faktisk grunden til, at vi var der. Skolen omfattede såvel blinde som svagsynede elever. Derfor var undervisningen opdelt i 2 linier. Der var flest blinde. Derfor var der 7 blindeklasse. Hvorimod der kun var 3 svagsynsklasser. I blindeklasseerne var undervisningen baseret på, at eleverne ikke så. Vi brugte f.eks. Udelukkende punktbøger. Båndoptageren og lydbogen var endnu ikke opfundet. Storskrift brugte vi ikke.

Der var på Refsnæsskolen en hel del modstand mod, at vi, der var kategoriseret som blinde, overhovedet brugte vores synsrest. Synspunktet var, at vi kunne miste den synsrest, vi havde. Derfor var det nødvendigt for os, at vi ikke benyttede den, så vi ikke blev afhængig af den. Vi fik af den grund lært vore blindefærdigheder. Nogle elever mistede faktisk deres synsrest under deres ophold på Refsnæsskolen. Men pædagogikken var naturligvis forfejlet. De kunne ikke forhindre nogen i at bruge den synsrest, de havde, med mindre de gav dem mørke briller på, og forhindrede dem i at tage dem af. Så vidt gik de dog ikke. Mærkeligt, at Refsnæsskolen sådan kunne undervurdere en synsrests betydning. Jeg har i tidens løb kendt mange mennesker, der havde små synsrester, de ville for ingen pris i verden undvære denne synsrest, de havde. De brugte den ofte og til mange ting i det daglige. Selv folk, der kun havde en ganske ubetydelig synsrest hævdede samstemmende, at denne smule syn, de havde, var dem til stor hjælp. Vi brugte naturligvis vores synsrest. Men vi, der var i blindeklasse fik ingen vejledning i at bruge den.

Skoletiden begyndte kl.8,00 med morgensang. Kl.12,00 var der spisepause. Kl.12,45 begyndte skolen igen. Vi havde endnu 2 lektioner, inden vi sluttede skolegangen kl.14,30. Kl.16,30 til kl.17,30 var der lektielæsning. Den foregik i vore klasseværelser. Morgensangen var obligatorisk. Vi samledes alle i sangsalen - både lærer og elever. Der blev først sunget en salme. Vi blev, medens vi sang den, akkompagneret af skolens musikleærer. Så bad forstanderen fadervor, hvorefter han gav de beskeder, der skulle gives den dag. Herefter gik vi over i klasseværelserne.

Undervisningen foregik i skolebygningen. Det var en lang bygning. Den var i 2 etager. I sydsiden var klasseværelserne. Fra deres vinduer kunne vi se ud på arealet, hvor Østskolens børn legede om eftermiddagen. Bag det Strandbo. Bag det igen Kystvejen og fjorden. I nordsiden af huset i begge etager løb en gang i hele husets længde. Den gav adgang til alle klasseværelserne. I enden ved pergolaen førte en trappe op til gangen på første sal. De små klasser lå i stueetagen og de store klasser på 1. Sal. Klasseværelserne var ikke store. Det var klasserne heller ikke. Der var flest elever i svagsynsklasseerne. I dem kunne der være op til en halv snes elever. I blindeklasseerne var der sjældent over 8 elever pr. Klasse.

Klasselokalerne var møbleret med enkeltmandsborde og stole, begge var flytbare. I skolebordet kunne vi opbevare vore undervisningshjælpemidler så som skrive- og regnetavler. Her kunne vi også opbevare de skolebøger, vi oftest brugte. Det var ikke så mange, for punktbøgerne var store og klodsede. I den bagerste ende af lokalet var der et stort indbygget skab. Det fyldte hele endevæggen. Det gik fra gulv til loft. I klasselokalet var der også en vaskekumme, så vi kunne vaske hænder under og måske især efter undervisningen. Der var et stort vindue i hvert klasselokale. Det vendte mod syd. Vi havde altså masser af dagslys og sol i klasserne. Kun i svagsynsklasseerne var der en tavle, læreren kunne notere på. Overtøjet hængte vi på knager på gangen udenfor klasselokalet.

Skoletimernes længde var 50 minutter. Så var der 10 minutters frikvarter mellem skoletimerne. I middagsfrikvarteret skulle vi nå at spise middagsmaden ovre på afdelingerne. Frikvartererne skulle vi tilbringe udendørs. I dårlig vejr holdt vi os under pergolaerne. I godt vejr færdedes vi i gården foran Østskolen og på legearealet syd for skolebygningen.

Min klasse:

Da jeg kom til Refsnæsskolen var jeg 11 år. Aldersmæssigt passede jeg altså til 4. Blindeklasse. Eftersom min synsrest var så beskeden, som den vitterlig var, blev jeg følgelig pladseret i 4. Klasse. Der var jeg heldig. Jeg kom ind i en klasse, hvor jeg passede meget fint ind. Vi var 6 faste elever i den klasse. 5 drenge og 1 pige. I flere omgange havde vi en ekstra i klassen, men de forblev ikke permanent i klassen som vi 6 andre gjorde. De 5 af os var bogligt begavede og var helt jævnbyrdige. Den 6. var lidt mere tungt begavet bogligt set. Han var nok mere for det praktiske. Men det stod nu ikke værre til med hans boglighed, end at han nogenlunde fulgte med. Han havde nok ikke så let ved det som os andre, og det interesserede ham heller ikke nær så meget.

Det var altså en god klasse at blive sat ind i. Vi havde en udmærket, angageret og dygtig klasselærer. Det var Fru Ellebæk. Hun var dengang en dame på omkring 30 år. Hun var den eneste af lærerinderne på skolen, der var gift. Hun underviste os i Dansk og mange andre fag. Men hun tog sig også af os på mangfoldige områder. Vi har ofte besøgt hende og hendes mand, der også var lærer på skolen. De tog os ofte med på ture mange forskellige steder hen.

Danskundervisningen:

I Dansktimerne lærte vi naturligvis alle de ting, andre børn også lærte i Dansktimerne dengang. Vi læste, lavede skriftlige opgaver, øvede os i at stave og Terpede grammatik. Vi beskæftigede os ikke så lidt med litteratur.

Men der var andre mere blindekompenserende delfag knyttet til danskundervisningen. Det var således i Dansktimerne vi lærte punktskrift. Da jeg begyndte i 4. Klasse var mine klassekammerater lige begyndt at lære den store forkortelse. Jeg kunne ikke punktskrift, da jeg kom til Refsnæsskolen. Det var imidlertid en absolut nødvendighed, at jeg kunne læse punktskrift, for at jeg kunne følge med i undervisningen. Derfor fik jeg en masse ekstratimer i punktskrift i de første måneder, jeg var på Refsnæs. Dem fik jeg om eftermiddagen efter skoletid og før lektielæsningen. Her lærte jeg punkttegnene, og opøvede mine fingre i at føle dem. Da vi nåede til jul, havde jeg lært at læse punktskrift, og jeg fik ikke flere ekstratimer i det fag. Jeg kunne allerede på det tidspunkt begynde at låne bøger på skolens bibliotek og få mening i det, jeg læste.

Men undervisningen i klassen i den store forkortelse gik jo sin gang. Jeg var også med, når der blev undervist i den store forkortelse. Den lærte jeg altså parallelt med, at jeg lærte punktskriftssystemet. Det er i dag en selvfølgelighed, at vi lærer nye punktelever forkortelserne samtidig med, at de lærer tegnene. Men det var det bestemt ikke dengang. Jeg kan måske smykke mig med betegnelsen pioner indenfor punktundervisningen. Det var dog på intet tidspunkt tænkt som et pædagogisk forsøg, men en nødvendighed, at jeg lærte punktskrift på denne måde.

Vi læste i punktbøger. Punktbøger er store og klodsede, så de befandt sig til stadighed i klasselokalet. Så skulle vi ikke slæbe rundt med dem. Der var heller ikke så mange bøger. Dem, der var, blev der passet på. F.eks. Blev bøgerne indbundet i et papirbind, medens vi var på sommerferie. Det var så det, der blev slidt på i årets løb ikke det egentlige bogbind.

Vi skrev på punktskrivemaskiner. Det var Dansk producerede maskiner, vi dengang brugte. De bar firmanavnet "Anderson og Sørensen". Det var egentlig gode maskiner. De var robuste og nogenlunde driftsikre. Forskellen fra dem, og dem der nu skrives på, var, at vores maskiner flyttede hele vognen og lod skriveskruen stå fast. Det gav god stabilitet. Men de larmede meget. Når vi skulle sætte nyt papir i maskinen, skulle vi løfte en metalklap, der sad på valsen, hvorom papiret skulle snos. På denne klap sad der nogle stifter som gik ned i papiret, når valsen blev lukket til igen. Der blev små huller forneden i papiret, hvor stifterne havde hæftet. Dette papirindtag kunne drille. Det var også svært - nærmest umuligt - at få papiret til at sidde nøjagtigt der, det sad, i tilfælde af, at vi tog det ud og ville sætte det i maskinen igen.

I 4. Klasse skrev vi på tohåndsmaskiner. Venstre hånds pege-, lang- og ringfinger betjente henholdsvis punkterne 1, 2 og 3. Højre hånds pege-, lang- og ringfinger betjente henholdsvis punkterne 4, 5 og 6. Mellemløstasten blev betjent af tommelfingrene, begge hænders tommelfinger kunne anvendes. Da vi kom i 5. Klasse fik vi enhåndsmaskiner at skrive på. På den skrev vi med højre hånd. Så kunne venstre hånd være frigjort til andre formål. "Anderson og Sørensen" enhåndsmaskiner overgik alt, hvad jeg senere har set af enhåndsbetjente punktmaskiner. De havde flyttet punkt 2 ud til en tast, som blev betjent med håndroden. Der hvor punkt 2 sad på tohåndsmaskinerne, havde de i stedet anbragt mellemløstasten. Dette var muligt eftersom vi ikke skulle skrive mellemrum og punkter samtidig. Alle højre hånds fingre plus håndroden havde altså fået hver tit punkt at betjene. Højre hånds tommelfinger havde tillige fået opgaven både at betjene såvel punkt 3 som mellemløstasten.

Enhåndsmaskinen var yderst anvendelig, når vi f.eks. Skulle renskrive tekster. Så kunne vi sidde med kladden i venstre hånd og skrive den af på punktskrivemaskinen med højre hånd. Det er helt anderledes effektivt, end det senere blev, da vi fik Perkinsmaskiner, der var tohåndsbetjente. Fremskridt er jo gode nok. Men alt for ofte, taber vi så en finesse, der var i det nu kasserede system, som kunne være såre nyttig.

Vi skrev også på punktskrivetavle. Eller skal vi sige, at vi lærte, hvordan vi skulle skrive på en sådan. Jeg blev aldrig god til det, medens jeg var på Refsnæsskolen. På tavlen skal vi spejlvende hvert tegn, vi skriver, eftersom vi prikker dem ind fra bagsiden af papiret. Vi lærte derfor, at vi først skulle tænke på det tegn, vi skulle indprikke, vende det i hovedet, og så indprikke tegnet, som vi havde tænkt os til, det skulle se ud. Det var en forkert pædagogik overfor mig. Jeg kom til at vende en masse af mine tegn forkert. Først da jeg lærte mig, at tænke i prikker og deres nummer i systemet, og så indprikke dem i tavlens skabelon, fik jeg styr på min punkttavle. Men da havde jeg været voksen i mange år. Det må være et problem for læreren at vide, hvilken pædagogik, han skal anvende. Det er jo sjældent, at eleven selv kan fortælle ham, at han - eleven - altså skal undervises anderledes, end den forrige elev blev undervist.

Tavlerne, vi skrev på, var elendige. De var lavet af tynd aluminium. De blev bøjet og dannede buer for et godt ord. Det var vanskeligt at prikke tegn ind på en tavle, der var buet. Hullerne i bundpladen og hakkerne i de huller, vi prikkede igennem ned i papiret, passede i så fald ikke sammen. Det kunne derfor være en sej omgang at skrive på sådan en tavle. Aluminiumstavlerne var også et tilbageskridt i forhold til de Wulffstavler, de tidligere havde benyttet på Refsnæsskolen. Men de var desværre gået ud af produktion. Og det har de været siden. Men det var de bedste tavler, der nogensinde er lavet. Lykkelig er den, der som jeg, nåede at redde en sådan tavle ud af et dødsbo, inden den blev puttet i skraldespanden.

En kuriositet i Danskundervisningen var det, at vi brugte tid på at lære at løse kryds- og tværs opgaver. Det var en del af punktundervisningen. Kryds- og tværs havde helt sin egen punktnotation. Men det kunne jo også blive til en morsom og

kreativ fritidsbeskæftigelse siden hen. Vi brugte til kryds- og tværs opgaver nogle tavler med klodser, hvorpå bogstaverne stod i punktskrift. Disse klodser satte vi ned i en metalrist med rektangulære huller, der lige passede til klodserne. Disse tavler vandt aldrig udbredelse blandt voksne blinde. De var sikkert meget dyre, og de var temmelig klodsede. Seendes diagrammer til kryds og tværs, kunne vi ikke bruge. De kunne ikke skrives med punktskrivemaskine. I stedet brugte vi diagrammer, der bestod af encifrede tal, og "stopklodser". Stopklodserne blev dannet med alle seks punkter. De encifrede tal opnåedes ved at bruge de 50 af punktsystemets 63 tegn, de lader sig opdele i grupper. Fra 1 til 10 brugte vi a til j. Fra 11 til 20 ved at tilføje punkt 3 til systemets 10 første tegn. 20 til 30 ved i stedet tilføje punkterne 3 og 6 til systemets 10 første tegn. 30 til 40 ved tilføjelse af punkt 6 alen. 40 til 50 ved at bruge nedfaldne tegn. Jeg syntes, det var indviklet at finde rundt i disse diagrammer. Jeg blev aldrig god til at løse kryds- og tværs opgaver. Jeg fik ellers en flyvende start.

Vi havde, nogle måneder efter, jeg var begyndt i klassen, fået en kryds- og tværs opgave som et led i undervisningen. Den skulle vi løse og skrive over på punktpapir. Den skulle vi så aflevere til vor Dansklærer. Jeg begyndte at løse opgaven. Men jeg gik i stå i den. En af mine klassekammerater gav mig så det ord, jeg manglede. Så kunne jeg også aflevere min opgave. Der blev så trukket lod om en præmie til en af dem, der havde løst opgaven. Det blev sandelig mig. Siden har jeg tænkt på, om ikke der var lidt snyd med i spillet. Jeg tror, jeg på den måde fik en opmuntringspræmie. På det tidspunkt havde jeg arbejdet med punktskrift i et halvt år. Denne succes gav mig mærkelig nok ikke blod på tanden. Særlig glad for at løse krydsogtværsopgaver blev jeg aldrig, og det har jeg aldrig været siden.

Skriftlige staveøvelser havde vi mange af. I 4. Og 5.klasse var der altid staveøvelser, der skulle laves i lektielæsningsstimen. De var kedelige, men nyttige, for os. Som synshandicappede ser vi ikke nær så mange ord stavet, som de seende gør, der ser skilte, plakater, avistekster og meget andet skriftligt mange gange om dagen som regel uden egentlig at lægge mærke til, at de læser dem. Men ordbillederne indprenter sig hos dem. Det gør de ikke hos synshandicappede, der ikke kan se at læse disse skriftlige informationer.

Vi lærte, at vi skulle spare på punktpapiret. På et tidspunkt havde vores klasselærer barselsorlov. Så havde vi som vikar en af de gamle lærerinder. En elskelig dame, der var over 60 år gammel. Hun blev meget forfærdet, da hun så, at vi ikke udnyttede papiret fuldt ud. Når vi havde lavet en skriftlig opgave. Skrev vi virkelig ikke mere på det stykke papir, spurgte hun?

Det var hun meget imod. De linier, der var til overs nederst på papiret kunne så udmærket benyttes til staveøvelser og den slags, afgjorde hun. Vi blev følgelig sat til at udnytte denne pladsreserve på det papir, vi havde brugt i årets løb, som ikke var smidt ud. Vi nåede at komme igennem bunken, inden vores klasselærer vendte tilbage fra sin barselsorlov.

Højtlæsning var en integreret del i al undervisning på Refsnæsskolen. I al fald for os, der gik i blindeklasse. Vores klasselærer læste utrolig meget for os. Det begyndte med børnebøger. Jeg kan f.eks. Huske, at vi både læste "Tom Soyer" og "Hock fin" af Marc Twain. Hun læste også en helt anden udgave af "Robinson Cruso", end den, jeg havde hørt hjemme i skoen i Blenstrup. Senere blev det bøger som voksne også kunne læse. Vi fik f. eks læst "Fra Piazza del Popolo". Det var en lang historie. Men den hørte til klassikerne i Dansk litteratur fra 1800-tallet. Vi fik også læst "Jonathans rejse" af Martin A Hansen. Den var på det tidspunkt ret nyskrevet og repræsenterede således noget af det mest moderne litteratur i Danmark på den tid.

Når der blev læst så meget højt for os, var det selvfølgelig for at kompensere for, at der var så lidt tilgængelig litteratur, som blinde kunne læse. Læreren nøjedes ikke blot med at læse teksten. Ukendte begreber og vanskelige ord blev faktisk også forklaret. Vi fik et godt fundament at fortsætte på indenfor litteraturen, og vi blev gode lyttere.

Regning:

Regning var på Refsnæs som i folkeskolen også et af de basale fag. Jeg syntes, vi havde mange regnetimer. Vi havde hovedregning, men mærkelig nok gjorde de ikke så meget ud af hovedregningen, selv om den var så forfærdelig nyttig netop for synshandicappede, der ikke på samme måde som seende kunne skrive tal ned på mulige og umulige steder. Det var først, da vi kom til Blindeinstituttet i København og gik i skole der, at regnelæreren i et helt år eksercerede os i hovedregning. Det hjalp på regnefærdigheden. Og hvor har det været en nyttig færdighed.

Abakusen, der senere blev et så populært regneredskab, kendte vi ikke til. Den blev benyttet i Rusland og fjerøsten. Men ingen havde endnu fået den indlysende idé, at det ville være et godt hjælpemiddel for blinde.

Vi benyttede en regnebog med opgaver. Læreren forklarede os om de regneprocesser, vi skulle lære. Da vi fik forklaret brøksystemet, kunne læreren ikke stå og tegne det for os på en tavle. I stedet havde hun taget nogle cirkler med af metal, der lå i en æske. Cirklerne var så skåret op som lagkagestykker. Den der var skåret op i 3 lige store dele symboliserede tredjedele osv. På den måde lykkedes det hende faktisk at bibringe os en forståelse af, hvad brøker var.

Vi regnede mange opgaver. Når vi regnede skriftlige opgaver benyttede vi regnetavlen. Det var en flad trækasse, hvorover der kunne lægges en metalrist med firkantede huller. I den ene side af trækassen var der et magasin til regneklodserne. Regneklodserne var blyterninger, hvorpå cifrene var støbt i punktskrift. Nu kan det måske lyde mærkeligt, at man kan have alle 10 cifre på en terning, der kun har 6 sider. Forklaringen er, at i punktskrift er der en hel del tegn, der består af den samme figur, der bare bliver vendt på forskellige måder. Således kan 0, 4, 6 og 8 laves med den samme figur. 5 og 9, kan laves med en anden figur. 2 og 3, kan laves med en tredje figur. Der blev faktisk kun brugt 5 af terningens 6 sider. Den sidste side var tom.

Når vi skulle skrive et ciffer, tog vi en regneklods op af magasinet, drejede den i fingrene, indtil vi havde det ciffer, vi ønskede. Så satte vi regneklodsen ned i et af metalristens firkantede huller. Så kunne vi gå i gang med at finde det næste ciffer frem. Når regnestykket var regnet og godkendt, løftede vi bare metalristen op og skubbede klodserne ud i magasinet igen. Så var vi klar til næste stykke. Det var helt papirløst. Vi skrev aldrig regnestykkerne ud på papir.

Klodserne var af bly. Bly smitter af, når vi rørte ved regneklodserne med varme hænder. Når regnetimen var forbi, var vore hænder derfor godt sorte. Så var vaskekummen nyttig. Jeg kan jo ikke udelukke, at nogen af os tid efter anden har suttet på finger eller bidt i knoer, medens vi grublede over det umulige regnestykke, vi var i gang med. Vi kan altså sagtens have fået en hel del bly i os. Bly er vist ikke så godt for intelligensen, har jeg hørt. Jeg vil dog overlade til andre at bedømme, om vi har spist lidt eller meget bly.

Geografi:

Geografiundervisningen foregik i al fald det første år, jeg var på Refsnæsskolen i et specielt faglokale. Her var der plads til at opmagasinere de reliefkort, vi

brugte. Siden blev lokalet inddraget til hjælpeklasse for de multihandicappede elever. Så måtte undervisningen i dette fag flyttes ud i klasseværelserne.

Kortene viste landene i relief. Bjergene var buler i kortets overflade. Floder blev gengivet med en glat streg. Landegrænser blev markeret med en punkteret streg. Havene blev vist som en flade, der var svagt bølget. Byer blev, hvis de var store og betydningsfulde nok, vist med en prik. Det var altså ikke nær alle byer, der var gengivet på kortet. Skulle vi kende en by, der ikke var afsat på kortet, måtte læreren udpege stedet på kortet for os, hvor byen skulle have været markeret.

Der var ingen navne angivet på kortene. Det var der simpelthen ikke plads til. Punktskrift var ret pladskrævende. Vi måtte altså forlade os på vores hukommelse, når vi skulle finde frem til geografiske lokaliteter, vi havde lært om. På nogle af kortene var der i randen angivet en målestok. Den var nu ikke til megen hjælp. Den har aldrig givet mig et realistisk forhold til geografiske afstande. Klimakort, befolkningskort, vegetationskort og lignende kort, havde vi ikke.

Der var meget forskel på kortenes kvalitet. De bedste af vore kort var produceret i Tyskland før "Første verdenskrig". På dem lignede bjerge faktisk bjerge i meget lille størrelse. Vi kunne føle, at der var bjergtoppe og dale, både længdedale og tværdale. Grænser, floder og byer var tydelige. Der var bare den ulempe ved disse kort, at landegrænserne ikke var de gældende grænser. De grænser, der var aftegnet, var de grænser, som var gældende før første verdenskrig. Siden var der foretaget granserevisioner 2 gange i Europa. Men som en af vore geografilærere trøstede os med: "Så får I også lært lidt historie samtidig med, I lærer geografi". Det var en helt moderne pædagogisk tankegang, han hermed gav udtryk for. Men læreren havde så et ekstrajob med at vise os på kortet, hvor omtrent grænserne nu gik.

Vi havde nogle andre kort. De var også produceret i Tyskland. Men det var sket i trediverne. De var i forhold til de gamle ret dårlige. Terrænsignaturerne lignede ikke, det de skulle. Bjergene var bare buler i kortet. De fik os i højere grad til at tænke på højsletter, fordi de var flade i toppen. De havde den kuriositet, at godt nok viste de landegrænserne i Europa, som de var blevet efter Versaillesfreden. Men de viste også, hvor de Tyske grænser havde gået før første verdenskrig, blot med lidt svagere punkterede linier. Det var jo også en slags historiefortælling, der handlede om Tyske revanchedrømme før "Anden Verdenskrig". Derimod havde vi ingen kort, der viste de grænser, som var blevet resultatet af "Anden Verdenskrig".

Foruden vores kort havde vi geografibøger, som vi brugte. Men derudover havde vi bøger der hed "Læsning til geografien". Det var en slags rejseberetninger fra Europæiske lande. Jeg elskede disse beretninger. Geografi har alle dage været mit yndlingsfag. Jeg har kikket på landkort, før jeg lærte at læse. Alt, der handlede om geografi, havde min aller største interesse. Det har ikke ændret sig i voksen alder.

I undervisningen indgik også megen fortælling og højtlesning af interessant stof, som læreren nu havde fundet. F.eks. Da vi lærte om Grønland havde vi en lærerinde, der faktisk havde undervist i Jacobshavn i en årrække i trediverne. Hun fortalte villigt om sine mange oplevelser i Grønland og om livet i en Eskimoisk by. Det var jo fra den gamle tid. Dengang Grønland endnu var en koloni og et lukket samfund. Jeg var meget optaget af alt det, hun fortalte. Jeg bilder mig faktisk ind, at jeg ved ikke så lidt om det gamle grønland, takket være hendes fortællinger. Det ting, som jeg ikke har kunnet læse mig til. Blinde kan stadig ikke læse alt det, de gerne vil. Vi må læse det, andre beslutter, skal gøres tilgængeligt for os. Geografi er tilsyneladende yderst lavt prioriteret af disse nogen.

Vægkort og relieffer:

I Sangsalen hang et meget stort reliefkort over Danmark. Det var lavet af gips. Det var et aldeles fortræffelig kort. Alt var med. Signaturerne var gode. De forefandtes tilmed i en størrelse, så det var til at føle. Men desværre hang det på en lodret væg. Det var derfor ikke muligt at føle mere end det sydligste Jylland, Lolland/Falster, noget af Fyn og lidt af det sydlige sjælland. Højere kunne jeg ikke nå. Kortet var smukt malet. Landet var gult. Byerne var røde. Havet var meget blot. Det var meget dekorativt, som det hang der på vægen. Men det havde måske været mere anvendeligt, hvis det havde ligget vandret på en bordplade. Som det var, var det kun de seende, der havde glæde af det kort. Når jeg syntes, dette kort var så uhensigtsmæssigt, som det hang der, var grunden, at vi altså ikke kunne nå op og føle på de nordlige dele af landet. Det var dybt utilfredsstillende for en ægte Nordjyde som mig.

Men det er også meget svært at føle noget, der hænger på en lodret væg. Hænderne kommer til at arbejde i en meget akavet stilling. Det er der desværre ikke mange seende, der tænker på. Jeg har set eksempler på, hvordan folk, der ville gøre det så godt for de blinde, så de ville opsætte skilte med punktskrift, så blinde selv skulle kunne finde frem. Det har de så gjort ved at sætte skiltene med punktskriften op på lodrette vægge. Blinde kan, som det første ikke finde disse skilte. Finder de dem, er det yderst vanskeligt at læse dem. Jeg har også på mine rejser fået forevist relieffer, som hang på lodrette vægge, af ivrige og angagerede seende, som så gerne ville formidle deres egen begejstring til mig for disse kunstværker. Så følte jeg naturligvis på dem, uden at få ret meget ud af det. Jeg måtte bare sige noget andet. Der var ingen grund til at skuffe disse venlige mennesker.

I øvrigt hængte der på væggene i opholdsstuerne såvel på Østskolen som på Vestskolen mange relieffer i gips. Hvem de var til glæde for, var ikke godt at sige. De havde en hvidgrå farve, jeg ikke fandt køn. De virkede støvede og snavsede. Der var vist ingen af eleverne, der interesserede sig for dem. Jeg har aldrig set nogen føle på dem eller på anden måde vise dem interesse.

Naturhistorie:

Vi blev undervist i naturhistorie. Det var nu mest zoologien, vi beskæftigede os med. Undervisningen foregik også i eget faglokale. Refsnæsskolen rådede over en stor samling af udstoppede dyr og fugle og en del modeldyr.

Medens jeg gik i 4. Klasse delte naturhistorien lokale med fysikken. Men så blev der indrettet et særligt lokale, der hvor der havde været sangsal. Der blev opsat en masse skabe til samlingerne. Det var godt for samlingerne var ret omfattende og pladskrævende.

Når vi lærte om et nyt dyr eller fugl, blev de udstoppede eksemplarer hentet frem. Så gik de fra hånd til hånd, så vi kunne føle på dem og lære dem at kende. Nogle af dyrene f.eks. Haren havde de endda i forskellige stillinger, så vi kunne føle, hvordan den bevægede sig. De store dyr f.eks. Fra Afrika havde de dog kun i modeller. Men vi kunne godt få meget ud af at føle på en tredimensional model, hvis den var lavet rigtig. Et udstoppet dyr fra Afrika havde vi dog, nemlig en flot hanløve. Den havde nogen engang i attenhundredtallet foræret til Blindeinstituttet. Den var meget populær. Vi skulle altid lige klappe løven, når vi gik forbi. Den eksisterer endnu. Jeg så den til Refsnæsskolens 100-årsjubileum. Men det er ikke mange hår, der er tilbage på den. Det slider at blive følt på i over 100 år.

Også i Naturhistorietimerne læste læreren mange ting højt for os. Det var ting, han fandt, der var relevant for faget. Dyreværnsforeningen udgav dengang et blad for børn. Det læste han, når det udkom. Ofte var det, han læste, føljetoner. Så

kunne vi på den måde få kendskab til bøger, der ikke var trykt i blindeskrift.

En fast bestanddel af naturhistorieundervisningen var vore eksekutioner ud i landskabet. De gik til biotoper i Refsnæsskolens umiddelbare nærhed. Vi skulle jo nå tilbage, så vi kunne være klar til næste skoletime. Her forklarede læreren om naturtyper om livet f. eks i den mose eller bæk, vi stod ved. Vi fandt planter, som vi siden pressede. Vi samlede også haletusser i glas, som vi havde stående i naturhistorielokalet. Jeg tror nok, det mest var læreren, der fandt og samlede tingene. Men vi var da med. Når vi gik ud på ekskursion var det som regel, når vejret var godt. Og vejret kunne virkelig være fint i foråret og forsommeren, før sommerferien, når alt var grønt og groede.

Også naturhistorie var et af mine yndlingsfag. Alt i naturen interesserede mig. Jeg havde derfor det bedste forhold til vor naturhistorielærer. Det var i øvrigt ham, der var gift med vor klasselærerinde.

Bag skolebygningen lå et areal, som blev benyttet til elevernes skolehaver. Hver elev gik sammen med en jævnaldrende kammerat og dyrkede hver sin have. Det skete under ledelse af naturhistorielæreren. Hver have var indrettet med 4 bede. I de 3 af dem dyrkede vi grønsager. I det fjerde dyrkede vi blomster. Jeg har her valgt at betragte skolehaverne som et led i naturhistorieundervisningen. Jeg kunne også have valgt at betragte dem som en fritidsaktivitet. Jeg husker det nu ikke som særlig frivillig. Jeg kan ikke mindes noget om, at vi kunne undlade at være med i en skolehave. Det var sjovt nok at være med til at så og plante planterne. Men skulle en have blive til noget, skulle den bestandig luges. Vi var vist ikke så gode til at huske på haven, der skulle luges. Når det så blev for slemt, blev vi beordret over i skolehaven og fik ordre på at få luget haven. Det skulle vi gøre i vore fritimer om eftermiddagen. Her var der i al fald ingen frivillighed. Når vi kom fra sommerferie bar haven præg af, at der ikke var blevet gjort noget ved den i de 7 uger, vi havde været væk. Der var meget ukrudt, og havde sommeren været tør, var haven ikke blevet vandet og grønsager og blomster var i en sørgelig forfatning eller var tørret helt bort. Et år kom vi tilbage fra sommerferien. Mine klassekammerater Ole og Poul delte have. De fik sig en glædelig overraskelse. Vi havde alle sået græskarfrø om foråret. Men kun deres var blevet til noget. De havde til gengæld fået vokseværk i løbet af sommerferien og havde dækket det meste af deres have. Der blev også nogle meget flotte græskar. Men hvad de blev brugt til, husker jeg ikke.

Fysik:

Fysikundervisningen foregik også i eget faglokale. Vi havde fysikundervisning i 6. Og 7. Klasse. Det var rigtig spændende. Vi havde ikke rigtig nogen bøger i fysik. Men vi lavede en masse forsøg i klassen. Der var en metalplade, hvorpå læreren strøede metalfilspåner. Så strøg han på kanten af denne plade med en violinbue, og se, filspånerne aflejlrede sig i fine mønstre såkaldte klangfigurer. De kunne både ses og føles.

Der var en masse modeller, vi kunne føle på. F.eks. Var der flere modeller af pumper. Dem kunne vi skille ad, så vi kunne undersøge, hvordan de var sammensat. Så kunne vi få demonstreret forskellige principper for pumpe virkemåde. De virkede også. Man kunne faktisk pumpe vand med dem. Men de var nu ikke så store, så det ville jo nok have taget sin tid, hvis vi skulle flytte vand med dem. Andre modeller demonstrerede ligevægtstilstand, trisser og taljer, vægtstangsprincippet, luftens tryk og meget andet. Der var terninger af forskellige metaller, Dem kunne vi veje i hånden og konstatere forskelle i vægt fylden mellem metaller. Fysiklæreren havde også en flaske med kviksølv, som han hældte op i en skål, så vi kunne komme til at røre ved det. Det var en meget underlig fornemmelse at røre ved tungt flydende metal, der havde stuetemperatur. Læreren fortalte om alle de klassiske fysikforsøg, der var gjort gennem tiden.

Midt om vinteren lavede vi en kuldeblanding. Vi hentede groft salt i centralkøkkenet og hentede tøsne udenfor. Det blev blandet godt sammen ved at røre i det med en træpind. Bagefter blev vi opfordret til at tage blandingen op i hænderne. Det var en rigtig kold fornøjelse. Kuldeblandingen var en realitet og den virker hurtigt. Siden har jeg haft meget let ved at forstå, at mange førerhunde vægrer sig ved at gå på gader og fortove, der lige er blevet saltet. De sætter jo deres poter lige ned i en sådan kuldeblanding. Inden timen var forbi så vi også, at når sne blev blandet med salt, smeltede sneen. Det kneb måske lidt mere at forstå, hvorfor det var sådan. Den time afsluttede vi med at vaske hænderne under den kolde hane. Men det vand følte faktisk næsten varmt ved den lejlighed.

Sang:

Mange ville måske tro, at der blev sunget meget på Refsnæsskolen dengang. Det gjorde der ikke. Vi sang morgen- og aftensang hver dag. Vi havde, som i folkeskolen 2 sangtimer om ugen. Det var synd at sige, at de var populære. Vores lærer sled voldsomt i det, for at lære os at synge. Men interessen fra vores side udeblev nu totalt.

I sangtimerne var vi sammen med dem fra 3. Svagsynsklasse. Så var vi jo nogen flere til at synge. Men så var der også flere til at lave uro og ballade. Det var der en hel del af i disse timer. Jeg holdt mig ikke tilbage. Sanglæreren slog gerne, men slog dårligt, så hans lussinger regnede vi ikke. Nu var det den samme lærer, som vi havde i naturhistorie. Det var et af mine yndlingsfag, så jeg var faktisk gode venner med ham. Han accepterede, at vi kaldte ham ved fornavn. Det var der ingen af de andre lærer, der gjorde. Det var endnu ikke blevet mode blandt pædagoger og lærer. Han var ret moderne indstillet. Han tog ikke i betænkning at lære os sange fra slagerrepetoaret, hvis de altså var af en vis standard. Dengang var der ellers vandtætte skodder mellem de forskellige musikchangre.

Populærmusikken hørte ikke hjemme i skolen, sådan var den almindelige holdning. Nogen gjorde sig store bekymringer for, hvordan det dog skulle gå den opvoksende ungdom, der på den måde alt for tidligt blev præsenteret for dårlig musik. Der har til alle tider været bekymring for, hvordan det dog skulle gå i fremtiden med den ungdom, der var så karakterløs, og som var udsat for alle verdens dårligste påvirkninger. Det hørte vi meget om - også dengang. Klager over ungdommens dårlighed har ældre bekymrede mænd fremført så længe, skrivekunsten har eksisteret, og sikkert endnu længere tilbage. Men vi eksisterer da endnu som menneskelige væsner, Vi udretter noget. Kulturen udvikler sig stadig, selv om det ikke sker i helt så hastigt et tempo, som superoptimisterne fortæller os, og ikke helt på den måde, de kunne ønske sig.

Der var ikke meget blindekompenserende i sangundervisningen. Det eneste kompenserende træk ved sangtimerne var, at vi sad med vore store sangbøger på punkt. De fyldte meget og rummede dog kun et begrænset udvalg af sange. Dette kompenserede vi i nogen grad ved, at vi skulle lære sange udenad. I Dansktimerne havde vi såkaldte "Danskvers for", som vi skulle lære udenad. I sangtimerne gik noget af tiden med at lære os sangtekster og melodier. Jeg burde derfor være udstyret med et stort forråd af udenadlærte Danske sange i min hukommelse. Det er dog ikke mange af disse tekster, jeg kan huske i dag.

Det sidste år, jeg var på Refsnæsskolen gik øvelsen for drengenes vedkommende ud på at overbevise sanglæreren om, at vores stemmer var gået i overgang, og at vi følgelig ikke kunne være med til sangtimerne. Købte han den, var det en fidus, for så fik vi 2 ekstra fritimer om ugen. Det tog lang tid, før det lykkedes mig at overbevise ham om, at min stemme var gået i overgang. Jeg tror nærmest, han lod mig slippe, fordi de andre drenge i min klasse, havde fået fri fra sangtimerne. Og som nævnt, var sanglæreren og jeg trods alt gode venner.

Anskuelsesundervisning:

I 4. Og 5. Klasse havde vi "Anskuelse", som vi kaldte det. Det var i allerhøjeste grad et blindekompenserede fag. I de timer, lærte vi om en masse ting, som vi kunne supplere vor almenviden med. Det var ting seende kunne se sig til og læse om. Den mulighed havde vi ikke. En opstilling af nogen af de emner, vi beskæftigede os med, giver måske et begreb om, hvad det var, vi lærte i de timer. Da jeg begyndte i 4. Klasse havde de lige lært om bygasfremstilling. Jeg kan huske, at vi lærte om følgende fag: Bogtrykning, papirfremstilling, dykning, redningsvæsen, vindmøller, husbygning, Fyrvæsen, redningsvæsen, brødfremstilling, mejeridrift, mosen og hvad man finder i mosen, Danmarks ældste tid og glasfremstilling. Det var altså en ret broget bukset af emner, vi nåede igennem i de 2 år, vi havde dette fag. Der var 3 elementer i undervisningen:

For det første, gennemgik læreren emnet. Det gjorde hun ved at læse en masse spændende ting højt for os, der handlede om dette emne. Vi lærte i den forbindelse en masse kulturhistorie. Det syntes jeg allerede dengang var spændende. Men vi hørte naturligvis også om nutidens måde at gøre tingene på. Jeg syntes, at læreren var rigtig god til at finde relevant stof, som vi havde en mulighed for at forstå. For det andet, havde Refsnæsskolen en masse gode modeller, som lærer og andre i tidens løb havde fremstillet. De blev flittigt brugt, for de var rigtig gode til at give os et begreb om, hvordan tingene fungerede. Modellerne var så store, at vi kunne føle på dem. Men de var ikke så store, at vi mistede overblikket. Modeller er efter min erfaring den bedste måde at give blinde en fornemmelse af tredimensionale forhold.

Der var en meget instruktiv model af et hus under opførelse. Der var en model af en vindmølle. Siden jeg så den har jeg ingen problemer haft med at forstå, hvordan der overføres kraft via tandhjul. Der var også en kasse indeholdende forskellige stadier af fremstillingen af et almindeligt vandglas. Der har givet været andre modeller. Men det er dem, der har gjort det stærkeste indtryk på mig, så dem kan jeg huske.

For det tredje var der de mange ekskursioner, vi kom på. Når vi lærte om bogtrykkerkunsten, sluttede vi af med at besøge en bogtrykker i Kalundborg. Han viste os, hvordan han håndsatte med løse typer faktisk efter samme princip, som vi havde lært, at Gutenberg havde opfundet i 1400-tallet. Ved samme lejlighed besøgte vi selveste "Kalundborg folkeblad". Her forklarede de os om moderne avisfremstilling a la 1951, og vi var rundt i virksomheden for at få en fornemmelse af, hvordan det gik til. Til sidst forærede de os hver en blyopsats af en linie, der skulle i bladet dagen efter. Vi besøgte et bageri og et mejeri samme dag. Vi var oppe i en vindmølle. Det var en af de gamle hollandske møller, som på det tidspunkt i 1951 endnu var i brug på Kalundborgegnen. Det var en tåget novemberdag, vi besøgte møllen. Der var ingen vind, så møllen var desværre ikke i drift. Men vi var da oppe på sækeloftet, nede på kværnloftet og ude på omgangen og fik demonstreret, hvordan møllevingerne skulle drejes efter vinden. Det var rigtig spændende. Da vi lærte om husbygning, var vi ude at se på et hus, der var under opførelse i nærheden af Kysthospitalet. Vi havde dog valgt en dag, hvor der ikke blev arbejdet på huset. Vi kunne konstatere, at modellen, vi havde set, egentlig gengav virkeligheden meget godt.

Som jeg har antydnet flere gange, så var jeg meget glad for dette fag. Det er måske lidt vagt sagt. Jeg var meget begejstret for faget. Det var det fag, jeg var mest ked af, vi mistede, da vi kom i 6. Klasse. Jeg synes, jeg i mit liv har haft overordentlig stor glæde af anskuelsesundervisningen. For det første gav det mig en masse grundlæggende viden om mange ting, som det er rart at have. Det har givet mig så meget viden, at jeg har kunnet forstå, hvad andre mennesker talte om eller fortalte om. For det andet har det hos mig grundlagt en masse interesser for min omverden. Det var måske også meningen med faget, og i så fald kan jeg kun betegne faget som en stor succes.

Modellering:

Det eneste egentlige formningsfag, vi havde, var modellering. Faget formning var nu slet ikke opfundet i 1950. Vi havde kun modellering i 4. Klasse og kun 1 time om ugen. Meningen med faget var vel, dels at lære os at bruge vore hænder, og at opøve finmotorikken i dem. Men også at udvikle vor kreative evner og give os begreber om former.

Modellering blev på intet tidspunkt mit fag. Hjemme legede vi ofte med ler. Når vi ville fremstille et eller anden gik vi ud i marken og gravede en klump ler op. Den formede vi så til det, vi lige stod og skulle bruge. Derefter skulle det bare lufttørre. Det var det hele. Denne indstilling kom jeg aldrig ud over, selv om vi nu blev undervist i at modellere. Jeg fik en klump ler i hånden og lavede de ting, der nu skulle laves. Men det var groft og plumt. Detaljerne fik jeg aldrig med. Læreren skrev i mine vidnesbyrd til jul, at jeg brugte for mange kræfter. Men hun var nu altid så venlig.

Det der for mit vedkommende kom ud af det fag var, at modellering var noget af alt det, jeg ikke forstod mig på. Det var ret negativt og helt utilsigtet. Jeg tror ikke, jeg kan klandre læreren for dette resultat. Det var vist en følge af det kultursammenstød, jeg oplevede mellem min medbragte landbokultur og bykulturen. Keramikfremstilling har aldrig siden kunnet friste mig som hobby.

Blyantsskrivning:

I 6. Og 7. Klasse havde vi et nyt fag nemlig blyantskrivning. Hidtil havde al undervisningen foregået på punktskrift, både når vi læste og når vi skrev. Imidlertid ville det unægtelig være praktisk, hvis blinde også kunne skrive almindelig sortskrift, så de også kunne meddele sig til seende på skrift, eller bare skrive deres navn, så de kunne give en lovlig underskrift. Det var årsagen til, at vi havde blyantskrivning.

Jeg havde lært at skrive hjemme i Blenstrup skole. Jeg havde hele tiden, medens jeg var på Refsnæsskolen holdt en del af min skrivefærdighed ved lige, idet jeg måtte skrive brevene til mine forældre på papir med blyant. Men f.eks. Alle de store bogstaver var blevet glemt i de 2 år, der var gået, siden jeg sluttede i Blenstrup skole og kom på Refsnæs.

Vi begyndte simpelt hen med at lære bogstaverne at kende. Til det formål havde skolen en kasse med små krydsfinerplader. på dem var bogstaverne tegnet med små søm med runde hoveder. De var lavet i en størrelse, så vi kunne føle alle detaljerne ved bogstaverne. De var meget instruktive. Vi, der havde en synsrest, fik lov til at skrive på kraftigt linieret papir. De helt blinde fik en matrice lavet af kraftigt papir, hvor linierne var trykt med relief. Denne matrice blev lagt under skrivepapiret. Den blinde kunne nu føle relieflinierne gennem det tynde skrivepapir, og kunne altså lære at holde skriveretningen og holde sig til linierne. Hidtil havde vi ikke oplevet, at Refsnæsskolen var interesseret i at udnytte vores synsrester i undervisningen. Nærmest tvært imod. Nu var der kommet en ny lærerinde. Hende havde vi til blyantskrivning. Hun blev meget interesseret i lysforholdene for eleverne.

Undervisningen foregik i et lokale med det nyeste tekniske påhit indenfor belysningsteknologien. Det var lysstofrørerne. De var imidlertid en blandet fornøjelse. Ingen tvivl om at de gav meget lys. Men de gav et ubehagelig blåhvidt lys fra sig, og så blinkede de på den mest ubehagelige måde. Når vi sad i et rum med lysstofrør tændt, fik vi en kulør, som spøgelses siges at have. Dette lys hjalp os ikke, syntes vi. Vi beklagede os meget over den belysning. Hun gav os derfor lov til at stille vores borde på en sådan måde, at vi fik så meget dagslys ind, at vi kunne undvære at tænde for lysstofrørerne. Heldigvis er teknikken gået frem. I dag er der ingen tvivl om, at lysstofrørrets lys er det absolut bedste for synshandicappede.

I løbet af de 2 år, vi havde blyantskrivning, lærte vi alle bogstaverne, tallene og tegnene. Vi begyndte også så småt at forsøge os med at skrive på diverse blanketter. Da vi ikke kunne læse ledeteksterne, var vi nødt til at lære udenad, hvordan de så ud, og hvor vi skulle skrive vores oplysninger. Det var selvfølgelig en nyttig ting at lære. Men projektet var naturligvis dømt til at mislykkes eftersom det offentliges blanketter ingenlunde har det samme udseende ret længe, før der bliver præsenteret et nyt design.

Sløjde:

Drengene havde træsløjde som undervisningsfag. Det havde pigerne ikke. I stedet havde de i disse timer håndarbejde og skolekøkken. Dette nyttige fag havde vi drenge så til gengæld ikke. Vi ville nok have betakket os, hvis vi havde fået faget tilbudt. Den slags lå ligesom under drenges værdighed. Men det havde nu været nyttigt for os, der siden hen i voksenalderen skulle klare os alene, hvis vi havde haft køkkenredskaber og råvarer til madfremstilling i hænderne som børn. Omvendt ville pigerne måske have haft gavn af at kende til, hvordan de håndterede almindelig værktøj. Der var også mange blinde og svagsynede piger, der kom til i voksenalderen at leve alene.

Formålet med sløjdeundervisningen var, at lære os at bruge værktøj. Det må siges at være såre nyttigt. Problemet var, at vi brugte en hel del specielt udviklet værktøj, som det ikke var en selvfølge, vi kunne få til privat brug senere hen. Hjælpe-middelforsyningen til blinde var også dengang såre ufuldkommen, faktisk dårligere end den er i dag.

Når vi skulle måle træ ud brugte vi en målestok med ophøjede punkter på for hver 10 centimeter. I kanten var der hakker. Lidt større hakker til at angive centimeter. Små hakker til at angive halve centimeter. Når vi skulle strege på træet på langs af årene, brugte vi et stregmål. Det var et redskab af metal med en metalskrue, der kunne spændes og stilles i den bredde, trælisten skulle have. Der var lavet hakker i redskabet for hver centimeter, så vi selv kunne stille skruen. Ude i spidsen på siden af redskabet sad en metalspids. Den kunne ridse en rille i træet, vi kunne føle. Når vi skulle strege træ op på tværs af årene, brugte vi en almindelig vinkel og trak så strengen op med en almindelig syl. Vi skulle sørge for at sylen blev holdt helt ind mod vinklen, når vi trak den. Når vi savede kontrollerede vi, at vi savede rigtig ved at føle, hvor savtænderne stod i forhold til de streger, vi havde ridset i træet, som vi savede efter. Når vi høvlede vi også delvis efter streger, vi havde lavet på træet, Når vi havde høvlet ned til og med strengen, havde brættet fået den tykkelse/brede, det skulle have.

Vi havde et helt fast program af ting vi skulle lave. De skulle laves i den samme rækkefølge. Det havde nok den betydning for læreren, at vi kom alle de finesser igennem, vi skulle lære. For os elever betød dette faste reppetøare, at vi vidste, hvor langt vi var nået, og vi kunne sammenligne os med de andre, der gik på samme hold. Denne sammenligning faldt nu aldrig ud til min fordel. Jeg demonstrerede hurtigt, at jeg ikke var særlig håndsnilde. Men dog heller ikke helt umulig med værktøj i hånd.

Vi begyndte med at lære at håndtere en sav. Første produkt, vi lavede, var en såkaldt "redesav". Det var et bræt med mange savespor. Vi skulle lære at måle op og at trække en sav og save lige. Dette værk kunne absolut ikke bruges til noget, når det var færdigt. Så fulgte i rækkefølge: Et hus med en udsavet trekantet klods som tag. 2 forskellige slags biler, hvor vi lærte at håndtere et boresving, når vi borede ud til hjul fra en krydsfinerplade. Siden lærte vi at høvle, bore huller, skrue sammen, lakere osv. Her var reppetøaret: En "politiknippel" en pind, der endte med at blive høvlet rund, et spækbræt, en håndklædehylde, en vasketaburet og en liggestol til havebrug.

Vi skulle også samle de ting, vi lavede. Det var det værste arbejde for mig. Jeg kunne aldrig få tingene til at passe ordentlig sammen. Jeg hadede det af et godt hjerte. Alle de andre på holdet havde det slet ikke på den måde, de elskede at samle tingene. Efterhånden var det ret komplicerede ting, vi lavede. Det sidste, jeg nåede at lave, var havelænestolen. Den var nær aldrig blevet færdig, for sommerferien nærmede sig. Jeg havde slidt voldsomt i det i sløjdsalen både i timerne, og når den var åben for at få den stol færdig. Alle trædelene var lavet og lå i min skuffe. Men nu skulle den samles, og det gik jo ikke særlig godt. Så tog læreren en rask beslutning, satte mig til at rydde op og satte et par af de dygtigere kammerater til at samle stolen. Jeg var lykkelig, og stolen blev færdig.

Der var jo nogen af kammeraterne, som var meget dygtige. De lærte også at tappe træ sammen. Der var nogen, der nåede at få lavet et skrivebord, inden de sluttede på Refsnæsskolen.

De ting, vi lavede, fik vi med hjem. De blev sendt som banepakker, når vi drog hjem på sommerferien. De blev bragt til nærmeste jernbanestation i forhold til vore hjem. Både de ting, min bror fik lavet, og de ting, jeg fik lavet fandt faktisk anvendelse i huset derhjemme. Men sløjd blev aldrig mit fag. Jeg fik da i de timer lært at håndtere et stykke værktøj. Men jeg fik også lært, at jeg er tæt på min uduelighedsgrænse, når jeg arbejder med mine hænder. Det har jeg derfor altid siden prøvet at undgå.

Gymnastik, svømning og atletik:

På Refsnæsskolen gjorde de ikke så lidt ud af gymnastikken og anden fysisk træning. Jeg mener, vi havde 4 timer om ugen. Gymnastikken foregik i skolens dengang ret nye gymnastiksal. Drengene og pigerne havde gymnastik undervisning samtidig. Men gymnastiksalen var adskilt med en rullevej, der delte salen i 2 adskilte sale. Pigerne og drengene havde egne omklædningsrum, så vi så ikke noget til hinanden, når vi gjorde gymnastik.

Vi var fuldt omklædt, når vi trænede. Vi var kun iført tynde gymnastikbukser og intet andet. Jeg manglede meget i at være særlig behændig og smidig, da jeg kom til Refsnæsskolen. Men jeg synes, at Neergård, som var vor gymnastiklærer, gav en god undervisning, der da også kastede nogle resultater af sig. Vi arbejdede meget med stående øvelser. Ribbeøvelser havde vi også mange af. Men vi arbejdede også en del med redskabsøvelser. Det gjaldt spring på bukken, spring over hesten og ikke mindst øvelser på rulle madrassen.

Når timen var forbi skulle vi på skift huske at svabre gulvet i gymnastiksalen. Bagefter var der badning, hvor vi blev overbruset med varmt vand og til afslutning koldt vand. Den kolde bruse var obligatorisk. Den måtte vi ikke snyde fra.

På Refsnæsskolen var der svømmeundervisning. Den foregik i skolens svømmehal. Den var ikke stor kun 12,5 gange 6,25 m. I denne svømmehal lærte jeg at svømme. Jeg blev aldrig nogen ørn til det. Vi brugte også en del tid på at lære at give kunstig åndedræt. Det var efter Holger-Nielsen-metoden. Det var dengang den mest anerkendte metode til genoplivning. Heldigvis har jeg aldrig haft brug for at udøve genoplivning. Jeg er bange for, at det ikke ville blive nogen succes.

Skolen lå ud til Kalundborg Fjord. Det var en yndet sommerfornøjelse at bade i fjorden. Reglen sagde, at vandet skulle være mindst 14 grader varmt, før de voksne ville høre tale om, at vi kunne gå i vandet. Vi var i reglen derfor ret tæt på sommerferien, før tilladelsen til strandbadning blev givet. Men så havde vi også plaget længe. Det var svært for os børn at forstå, at vandet stadig var koldt, når solen skinner, alt var grønt og det var varmt. Men det hørte nu til de kolde fornøjelser, at gå i 14 til 15 grader varmt havvand. Men det skulle vi naturligvis ikke give udtryk for. Sagde vi noget i den retning, var vi

tøsedrenge. Hvilke drenge ville udsætte sig for den beskyldning. Når vi kom fra sommerferien, havde vi højsæson for strandbadningen. Vandet var nu noget varmere. Vi blev som regel ved med at bade i fjorden til langt hen i september. Et år, husker jeg, badede vi til hen i oktober. Da var der rigtig store bølger på fjorden, som det var sjovt at svømme i. På det tidspunkt kunne jeg svømme så meget, at jeg kunne undgå at få bølgerne over mig.

Jeg havde en ubehagelig oplevelse med strandbadningen. Den indtraf lige efter, jeg var kommet til Refsnæs. Hjemme gik vi ikke i strandbad. Den mulighed havde vi slet ikke. Når det gik højt, badede vi i en lille å i nærheden af mit hjem. Det var derfor noget af et chok at komme ud i strandbadet. En af de første gange, jeg var i vandet, tror jeg nok, jeg besvimede i vandet. Jeg husker ikke ret meget fra begivenheden. Jeg husker, at jeg ikke kunne bunde. Så fandt jeg mig selv stående i vand til knæene inde i nærheden af stranden. Læreren skældte mig ud. Jeg måtte ikke sådan klamre mig til mine kammerater, når jeg var i vandet. Han har jo nok ikke vidst, hvordan jeg havde det. Jeg sagde ikke noget. Jeg var ny dreng på skolen. Jeg følte ikke, jeg havde ret meget styr på det, der skete omkring mig.

På Refsnæs blev vi også indført i atletikken. På Vestskolens strandmark var der også et par springgrave. Vi trænede længdespring, højdespring, 60 meter løb, kuglestød og slyngboldkast. Det skete i gymnastiktimerne i sommermånederne. Vi sprang længde- og højdespring med tilløb. Vi talte skridtene fra startstedet til afsætstedet. Så gjaldt det om at få skridtlængden til at passe, når vi løb frem til springstedet. Det kan lade sig gøre. Men det er ikke let. Et år blev der arrangeret et stævne med konkurrencer i disse discipliner. Jeg var god til 60 meter løb. I ugen lige før konkurrencen skulle finde sted fandt jeg ud af en teknik omkring højdespring. I løbet af denne uge forøgede jeg min springhøjde med 30 centimeter. Jeg vandt 60 meterløbet og vandt højdespringskonkurrencen. Jeg tror nok, jeg fik en tredjeplads i længdespring. Det var ellers også en af mine gode discipliner. Men den dag kunne jeg ikke få tilløbet til at passe. I kastedisciplinerne fik jeg ikke så imponerende pladseringer. Det havde jeg heller ikke ventet. Jeg mente dog, at jeg skulle have gode muligheder for at blive den bedste til atletik på Refsnæsskolen det år. Det gjorde jeg dog ikke. Sejren gik til Ebbe. Han var god til at kaste. Han havde løse linser, og måtte derfor ikke deltage i springkonkurrencerne. Det blev der taget hensyn til, da det samlede resultat blev regnet ud. Jeg blev dog nummer 2. Men det var vist ikke fri for, at jeg ærgrede mig lidt og følte mig lidt uretfærdigt behandlet bare fordi jeg ingen ekstra handicap havde.

Bibelhistorie:

Vi havde andre fag. Men de var ikke særlig blindekompenserende. Et af disse fag var bibelhistorie. Undervisningen i dette fag på Refsnæs var meget anderledes end hjemme i Blenstrup skole. På de 4 år, jeg var på Refsnæsskolen havde vi 4 forskellige lærer. De underviste på 4 vidt forskellige måder. En af disse lærer var stærkt missionsk. Hendes undervisning mindede meget om det, jeg kendte fra Blenstrup skole. Hun underviste som lærer Andersen, men hun var af væsen som Fru Hjort - en af vores søndagsskolelærer i Blenstrup. Hverken hende eller hendes undervisning var min kop te. En af lærerne i bibelhistorie var mere interesseret i historie end i jødernes tro. Jeg tror, min hang til at se på bibelen som et historisk kildekrift stammer fra hans undervisning. Med ham som lærer var bibelhistorie et fag, jeg egentlig godt kunne lide. Den sidste religionslærer, vi havde, var en nyuddannet kvindelig teolog. Det var den gang bestemt ikke almindelig, at kvinder gik teologivejen. Det var i de år, vi fik de første kvindelige præster. Det skete mod de indremissionske præster, menigheders og biskoppers voldsomme, men forgæves protester. Hun var en skæg pige, der lærte os om et helt nyt og meget mere afslappet forhold til religionen, end vi havde kendt til før.

Historie:

I 4. Og 5. Klasse havde vi Danmarkshistorie. Historie er ligesom geografi et af mine yndlingsfag. Historie interesserede mig og jeg kunne altid min lektie i det fag. Der hørte ingen hjælpemidler til historiefaget ud over vores punktudgave af danmarkshistorien. Men også i historietimerne fandt læreren det nødvendig at supplere med andet stof, som han derfor læste højt for os.

I 6. Og 7. Klasse havde vi verdenshistorie. Det var bestemt ikke mindre spændende, end danmarkshistorien havde været. Da vi kom i 7. Klasse fik vi selveste forstanderen som historielærer. Det var han vist nok meget glad for at være. Vi elever var måske knap så henrykte. Vi syntes vel, at forstanderen, der var officer af uddannelse, var os noget autoritær.

Lektielæsning:

Der var tvungen lektiælæsning. Den foregik i skolebygningen fra kl.16,30 til kl.17,20. Eleverne samledes i deres klasseværelser, hvor skolebøgerne var. Her lavede vi så vore lektier og lavede de skriftlige opgaver, vi havde for. I stueetagen, hvor de små klasser holdt til, var det en lærerinde, der havde opsyn med eleverne. På første sal, holdt de store klasser til, her var det en mandlig lærer, der overvågede os. Dørene mellem klasseværelserne og gangen udenfor skulle holdes åbne i lektiælæsningstimen. Læren gik så fra klasse til klasse og så til, at der ikke var alt for megen uro. Han hjalp også, hvis der var noget af det, vi læste, vi ikke kunne forstå. Var han ikke i klassen, kunne vi altid opsøge ham, der hvor han var.

Man skulle tro, at disse lektiælæsningstimer ville være en kilde til megen uro og ballade. Sådan husker jeg det ikke. Der blev lavet ballade i lektiælæsningstimerne. Men det skete i min klasse ikke særlig tit, og kun når de lærer havde vagt, hvis lussinger vi ikke tog særlig alvorligt. Vi var ikke så plaget med hjemmearbejde på Refsnæsskolen. De lektier, vi havde for, og de skriftlige opgaver, vi skulle lave, kunne sagtens nås indenfor den time, der var afsat til formålet.

I begyndelsen, jeg var elev på Refsnæsskolen, havde jeg det problem, at jeg ikke formåede at læse mine lektier, som det blev fortalt, vi skulle. Den metode, de angav, var at læse i små bidder og så stoppe op, tænke over det, der stod, og så måske læse det igen. Når jeg havde læst en tekst igennem, kunne jeg den. Læste jeg den igennem engang til, kunne jeg den nærmest udenad. Jeg havde dengang en ypperlig hukommelse. Men det vidste hverken jeg eller mine lærer endnu. Efterhånden nøjedes jeg med at læse mine lektier igennem 1 gang og holdt efterhånden op med at have dårlig samvittighed af den grund.

Jeg kom efterhånden til at synes rigtig godt om lektiælæsningstimerne. Der var fred og ro til at sidde og læse. Især efter kl.17,20. Så var det tilladt at gå over på afdelingerne. Så forlod alle de støjende elementer hurtigst muligt skolegangen og en vidunderlig fred sænkede sig over skolebygningen. Det hændte, at jeg tog bøger med ovre fra Vestskolen til lektiælæsningstimen. Bøger, jeg havde lånt på skolebiblioteket og som var beregnet som morskabslæsning. Så sad jeg og læste i dem, når lektierne var fra hånden. Det gav mig vist nok et image som en meget flittig elev. Det havde jeg ikke noget imod, men det var nu for at få mulighed for at læse helt uforstyrret, jeg gjorde det.

Eksaminer:

Den sidste uge af skoleåret var der eksaminer. Vi blev hørt i de fag, vi nu havde haft dette skoleår. Der blev også arrangeret udstillinger ovre i skolegangen, hvor vores frembringelser i sløjd, håndarbejdes, og modelleringstimerne blev udstillet.

Selve eksaminationerne foregik i vore klasser. Det var organiseret som en rigtig eksamen. Det var vores lærer, der overhørte os. I klassen var der også en sensor. Det var en af skolens andre lærer. Vi blev hørt enkeltvis. Efter overhøringen gik vi ud på skolegangen og ventede spændt på vores karakterer. Det var meget spændende.

Det sidste år, jeg var på skolen blev disse eksaminer afskaffet. Det var jeg ked af. Når jeg var det, handlede det måske mest om, at jeg normalt fik gode karakterer til eksaminerne, jeg var jo rigtig god i en række fag og eksamensmenneske har jeg altid været.

Afslutning:

Jeg synes, at den skoleundervisning, vi fik på Refsnæsskolen, var god og yderst relevant. Den tog i aller højeste grad hensyn til, at vi havde et synshandicap. Den lærte os utrolig mange nyttige ting, ingen tvivl om det. Det, jeg kan bebrejde Refsnæsskolen, var, at de skulle have stillet større krav til de dygtige elever, som jeg i al ubeskedenhed regnede mig til. Vi skulle have haft et skoletilbud, der svarede til mellemskolen. Vi havde det simpelthen for let.

Men tiden var en anden. Der var ingen, der tænkte i de baner, at blinde skulle have en skoleuddannelse, der kunne føre til boglige uddannelser. Ja måske ligefrem højere uddannelser på universiteter. Det blev der bestemt advaret imod fra alle sider. Ingen var interesseret i, at der opstod et proletariat af blinde med højere uddannelser, som ikke kunne få beskæftigelse. Dette er citeret efter hukommelsen af en udtalelse fra Dansk Blindesamfunds daværende formand H C Seierup.

Skolen var tilpasset de fremtidsmuligheder, vi havde indenfor de dengang gældende rammer. De fleste af os ville blive håndværkere indenfor de traditionelle blindehåndværk. Enkelte - de særligt benådede - ville kunne drive det til at blive organister. Men højere op i samfundspyramiden ville ingen blinde dengang kunne nå.

Fritiden på Refsnæsskolen:

Den skemalagte tid:

I tidligere afsnit er der fortalt om mange af de mere uformelle fritidsaktiviteter, vi havde på Refsnæsskolen. Men der foregik herudover en masse mere organiserede fritidsaktiviteter. Egentlig var det ikke så lidt utrolig, at der var tid til alle disse aktiviteter. Vores dag begyndte kl.7,00 om morgenen og sluttede kl.21,00 om aftenen. Derudover var der lørdag eftermiddage og hele søndage plus diverse helligdage, hvor fritidsinteresserne kunne udfolde sig. De mere organiserede fritidsaktiviteter kunne foregå om eftermiddagen mellem kl.14,30 og 16,30, og om aftenen mellem kl.19,00 og 20,00. Tiden var godt udnyttet. Vi var vandt til en meget skemalagt dag.

I begyndelsen af tresserne blev der foretaget en undersøgelse af unge blindes hverdag. Her gjorde de selv rede for, hvad de foretog sig. Det vakte nogen furor, at der gik så megen tid blandt de unge blinde med sløvhed, hvor de intet foretog sig. Det var meget mere end hos tilsvarende unge seende. Jeg tror ikke, vi der var unge dengang, var sløvere end vore seende jævnaldrende. Jeg tror

derimod, at vi var så vandt til at have en hverdag, der var helt skemalagt fra vi stod op til vi gik i seng. Når der så ikke var tid, der ikke var skemalagt, var vi meget opmærksom på det. Så kaldte vi det at sløve. Det er nu min forklaring på resultatet af denne undersøgelse. Vi, som undersøgelsen omhandlede, var i al fald sure over undersøgelsen og dens konklusion.

Alle de aktiviteter, vi deltog i, var knyttet til Refsnæsskolen og dens personale. Vi havde ingen aktiviteter ude i det omgivende samfund. Pigerne udgjorde her en undtagelse. De kunne, hvis de ville, blive medlemmer af et af de lokale spejderkorps. Det var jeg i en periode ret misundelig over. Men der var så sandelig ingen grund til at misunde pigerne.

Musikundervisningen:

På Refsnæsskolen gjorde de meget ud af musikundervisningen. Stort set alle, der havde en mulighed for at lære at spille fik musikundervisning. Meningen var naturligvis at give os nøglen til en kreativ fritidsbeskæftigelse, når vi blev voksne. Der var mange gode grunde til, at musikken kunne blive til glæde for blinde:

For det første, forventede seende på det nærmeste, at blinde kunne spille. Alle seende vidste, at blinde var musikalske. Musikaliteten var nærmest en kompenserende egenskab, vi fik, når vi blev født som blind. Dette var selvfølgelig ikke rigtigt. Jeg var ikke musikalsk. Det var der mange andre blinde, der heller ikke var. Men kendsgerninger var i denne sag tilsyneladende helt uden interesse. Seende ville have, at blinde skulle være musikalske og så hjalp det så lidt, at vi sagde, at vi ikke var det. For det andet, kunne udøvelsen af musik være en kilde til stor tilfredsstillelse for udøverne. Tilmed kunne vi udøve musik uden brug af noder, som også dengang var dyre og vanskelige at fremskaffe for blinde. For det tredje ville udøvelsen af musik kunne være en døråbner for blinde. Den kunne skabe kontakter med det omgivende samfund, som det ellers ikke ville være let for en blind at skabe. Folk der kunne spille var altid populære at have med i et selskab. I al fald, hvis de var villige til at give et eller helst flere numre til bedste. Var vi derfor blinde og kunne spille, ville vi få mulighed for at blive inviteret til mange selskaber, hvor umusikalske blinde aldrig ville blive inviteret. Det kunne være en ensom tilværelse, unge blinde kunne få, når de blev pladseret ude i samfundet udelukkende efter, hvor beskæftigelsesmulighederne var. Så var det godt at være i besiddelse af nogle efterspurgte talenter af kunstnerisk art.

For det fjerde, kunne musikudøvelse føre til indtægtsgivende aktivitet for blinde. De aller bedste kunne regne med at få en uddannelse som organist og håbe på, at den med tiden ville kunne føre til velbetalt embede som organist et eller andet sted i landet. Det var det fineste, vi kunne blive som blind dengang. Organister var de eneste blinde, der kunne håbe på at gøre sig helt fri af invalidepensionen og ved deres eget arbejde fortjene til livets opretholdelse. Andre knapt så musikalsk begavede kunne håbe på lejlighedsvis jobs som musikere. Det kunne f.eks. Være som værtshusmusikere, underholdere ved private middage, foreningsfester o.l. Der var altså mange gode grunde til, at vi fik lært at spille et musikinstrument.

På Refsnæsskolen blev der givet undervisning i klaver- og violinspil. Drengenes klaverlærer var blind. Han var foruden at være musiklærer på Refsnæsskolen også organist ved Kalundborg kirke. Han var den første voksne blinde, jeg fik kontakt med. Han var en meget flink mand, som jeg godt kunne lide. Han var speciel på den måde, at han var "Viking". Han badede i Kalundborg Fjord hele året. Det var der ikke så mange, der gjorde, dengang. Han havde vel også sit at slås med. Han kunne derfor som andre mennesker være i dårligt humør. Når han var det, sagde han os sandheder, som han kaldte det. De kunne være ret beske. Engang, husker jeg, bebrejdede han mig, at vi - elverne på Refsnæsskolen - var så utilfredse.

Vi havde det, sagde han, som blommen i et æg. Vi havde mange flere muligheder end børn fra tilsvarende økonomiske kår havde, der levede hjemme hos deres familier.

De bemærkninger blev jeg ret stødt over. Men jeg kunne ikke rigtig svare fornuftigt igen. Jeg vidste da udmærket, at han havde ret. Men jeg syntes nu heller ikke, der var grund til at juble af glæde over vore forhold på Refsnæsskolen. Senere har jeg tænkt på, om ikke vores brokkeri netop skyldtes, at alt blev ordnet og bestemt for os. Vi var så godt som aldrig med i afgørelserne. Ting skete bare omkring os, uden vores indsats. Vi blev behandlet godt af personalet. Men vi var altid en gruppe. Den enkelte blev aldrig betragtet som noget særligt, sådan som børn normalt kan regne med at blive af deres familie, der bor hjemme hos deres forældre. Men denne konsekvens af kostskoletilværelsen havde hverken jeg, eller vores musiklærer nok tænkt på. For ham var det de ydre trygge kår, der var eneafgørende.

Da Jeg havde været på Refsnæsskolen i et år, fik jeg at vide, at jeg skulle til at gå til spil. Jeg mindes ikke, at jeg blev spurgt, om jeg ville. Det betød nu heller ikke noget, for jeg ville meget gerne lære at spille. Jeg vidste jo, at som blind skulle man kunne spille.

Vi havde 1 hel klavertime om ugen plus 3 øvetimer. Vi øvede på de klaverer, der stod rundt omkring på skolen. De var af vekslende kvalitet. På Vestskolen var klaveret i "Store Klaverstue" det bedste. Det der stod i "Lille Klaverstue" var det dårligste. 2 gange om året kom en af klaverstemmerlærerne fra Blindeinstituttet i København til Refsnæs og gennemgik instrumenterne. Han stemte dem og reparerede småfejl på dem. Det kunne høres, når han lige havde været der, for så stemte klavererne. Det gjorde de dog ikke ret længe. Men de blev nu også brugt flittigt. Ligesom der blev lavet et skoleskema, blev der lavet et øveskema. Så kunne den inspektionshavende dels kontrollere, om vi nu også øvede os. Dels undgik vi stridigheder om, hvem der skulle sidde ved hvilke klaverer og hvornår. Havde vi øvetime, var det programsat, at vi skulle være ved det bestemte instrument i den bestemte time. Det måtte andre rette sig efter.

Vi lærte at spille efter noder. Derfor var kendskabet til nodesystemet en integreret del af musikundervisningen. Der fandtes et punktnodesystem. Det var vidt forskelligt fra den punktskrift vi brugte til tekster. Det var ret omfattende. Derfor havde første års spilleelever en fælles time med nodelæsning. I denne time trænede vi i at læse og forstå punktnoderne, og at høre musikintervaller og andre nyttige ting indenfor musikken. Det var også klaverlæreren, der gav denne undervisning.

Klaverlæreren brugte kun 1 klaverskole. Den var udgivet af komponisten Oluf Ring. Når han kun brugte 1 klaverskole havde det formodentlig noget at gøre med, at der ikke fandtes flere egnede klaverskoler for børn på Blindeinstituttets punktnodebibliotek i København. Når vi var færdige med klaverskolen blev vi sat til at spille sonatiner af Kuhlau. De blev af os elever spillet noget langsomt i forhold til det tempo, jeg senere har hørt professionelle pianister spille de samme sonatiner i. Jeg var meget stolt, den dag jeg gik i gang med at lære en sonatine af Clementi. Den var der nemlig ingen af mine kammerater, der spillede. Det, at vi lærte musik efter samme klaverskole, havde samme betydning, som sløjdprogrammet havde. Vi vidste hele tiden præcist hvor langt vi var kommet. Vi vidste også hvordan vi lå i standpunkt i forhold til kammeraterne.

Musikundervisningen foregik på den måde, at vi fik et stykke for. Det lærte vi så node for node - blinde kan ikke spille efter blad. Vi må lære noderne udenad og så spille dem - Derefter prøvede musiklæreren på at få os til at spille stykket en lille smule musikalsk. Når han var tilfreds, eller måske når elevens utålmodighed for at komme i gang med noget nyt blev for stor, fik vi lov til at gå i gang med næste stykke. Det var altid de samme numre i bogen vi spillede.

Min musikundervisning:

Det første år, jeg lærte at spille, fulgtes vi, der var begyndt det år, nogenlunde ad. Men året efter satte jeg tempoet op og nåede i løbet af det år at indhente dem, der var begyndt året før mig. Det førte til, at jeg gjorde mig skyldig i en gevaldig misforståelse. Jeg troede, at jeg var musikalsk og havde talent for musikken. Jeg begyndte som end at drømme om at blive organist. Det var der vist også andre, der troede. Det ville jo også være en løsning for mig. Jeg var god i skolen. Men var ikke særlig god til at bruge mine hænder. Jeg ville altså kun kunne blive en mådelig håndværker. Men når jeg nu viste evner og interesse for musikken, så var det klart, at jeg skulle gå musikvejen.

Dette selvbedrag varede ved i 3 år. Drømmen brast det andet år jeg var på Blindeinstituttet i København. Jeg var ikke særlig musikalsk. Jeg var heller ikke helt tonedøv. Jeg kunne da godt høre, at begge mine forældre sang utrolig falsk, når de forsøgte sig. Jeg havde det nok med musikken som de fleste danskere. Godt jeg kom til selverkendelse om mine musikalske evner i tide. Måske kunne jeg have gennemført en musikuddannelse. Det var set før, at der var umusikalske blinde, der sled sig til en organistuddannelse. Men det ville være blevet et slid uden lige og jeg ville være blevet en mådelig organist. Erkendelsen om mine manglende musikalske evner var helt udramatisk. Den blev til over et længere tidsrum. Det der fik mig til at forcere tempoet i min musikundervisning var ikke musikalitet eller nogen form for talent. Det skyldtes, at jeg var flittigere i mine øvetimer, end dem, der var begyndt at spille samme år som jeg. Men det vil nu heller ikke sige så meget. Blandt dem var der ingen talenter overhovedet og ikke ret stor interesse for at spille.

Det var sådan set spildte penge, staten brugte på at uddanne mig indenfor musikken. Men jeg mener nu, at musikundervisningen har haft stor betydning for mig. Jeg fik på den måde en grundig musikalsk opdragelse og kom til at holde af den klassiske musik. Klassisk musik var afskyet af et godt hjerte i mit hjemmiljø. Min verden blev på den måde udvidet og jeg har fået kendskab til en verden af skønhed, jeg ikke kendte til hjemme fra.

Da jeg havde fået klaverundervisning i halvandet år, bad jeg om at få lov til at lære at spille violin. Det var midt i min store fremgang indenfor musikken, så det fik jeg lov til helt uden problemer. Vor violinlærer hed Brailev. Han var svagsynet og boede i København. Han tog toget til Kalundborg og hjem igen 2 gange om ugen for at undervise os i violinspil. Vi havde en halv times undervisning om ugen. Vi, der spillede violin, fik ikke flere øvetimer. Vi måtte øve os både i klaver og violin i de øvetimer, vi havde, og når vi ellers kunne komme til et klaver. Breilev var et overordentlig flinkt menneske. Jeg har aldrig hørt ham skælde ud. Jeg tror slet ikke han kunne skælde ud.

Vi begyndte med at lære violinen at kende. Så at stryge på løse strenge. Først derefter begyndte vi at spille små melodier. Det lød forfærdeligt. På violinen var der ingen angivelser for, hvor vi skulle trykke på strengene for at danne en tone. Der var altså rige muligheder for at spille falsk. Det gjorde jeg, når jeg ikke trykker på strengen det rigtige sted. Jeg udnyttede til fulde de muligheder, der var for at spille falsk. Det var så uheldigt, at jeg ikke selv kunne høre, når jeg spillede falsk. Det kunne jeg først, når jeg fik klaverledsagelse. Uh! Hvor lød det forfærdeligt. Violinen var et vanskeligt instrument at spille på. Jeg kendte da heller ingen blinde, der drev det til meget særligt med deres violinspil, selv om jeg har kendt mange, der fik undervisning i at spille violin. Mærkelig nok kunne jeg nu godt lide at spille violin. Den undervisning, jeg fik i violinspil har i al fald betydet, at jeg beundrer dygtige violinister meget mere, end jeg nok ellers ville have gjort. Jeg ved jo hvilket vanskeligt instrument, de så mesterligt håndterer.

Det kan måske diskuteres om musikundervisningen egentlig var en fritidsbeskæftigelse. Vi, der var blevet udtaget til at blive undervist, kunne i al fald ikke selv bestemme omfanget af vore øvetimer. Der var skemalagt 3 til hver, og de skulle bruges. For nogen af os var der også håbet, om at kunne gå musikvejen. Det bragte nok lidt mere alvor ind i vores musikundervisning, end hvis det bare havde været til morskab.

Gudstjenester:

En ting, der i al fald ikke var frivillig, var deltagelsen i den månedlige gudstjeneste, der blev holdt på skolen. Den sidste søndag i hver måned var formiddagen kedelig, for da skulle vi til gudstjeneste. Den foregik i gymnastiksalen. Den begyndte kl.10,00. Den varede en hel time. Det var skolens sognepræst - præsten i Raklev sogn - der holdt disse gudstjenester. Da vi, det sidste år, jeg var på Refsnæsskolen, gik til konfirmationsforberedelse hos denne præst, lærte vi ham at kende som en rigtig flink mand. Men før den tid var han helt anonym for os. De gudstjenester, vi var tvangsindlagt til at deltage i, var nøjagtig som hans gudstjenester i Raklev kirke. Han var en præst, der tenderede mod Indremission. Hans prædikener var meget lange - sådan husker jeg dem i hvert fald. Han gjorde intet som helst Forsøg på at tilpasse hverken prædikener eller noget andet element i gudstjenesten så de blev forståelige for børn. Hans prædikener gik helt hen over hovedet på mig. Måske har jeg grundlagt min evne til at overhøre prædikener allerede på Refsnæsskolen.

Det bedste ved gudstjenesterne var, når de var forbi. Så var klokken 11,00. Så var resten af dagen til morskab. Men gudstjenesterne oplevede vi som et slemt afbræk i en fridag, der ellers på så mange måder var behagelig og anderledes end hverdagene. Jeg tror ikke, der var nogen af os, der kom til troen som en følge af deltagelse i disse gudstjenester.

Engang var frk. Zwickys bror på besøg. Han var også præst. Han påtog sig at lave en børnegudstjeneste for os. Så var pastor Norup, som var sognepræst her, den dag degraderet til at læse indgangs og udgangsbønnen. Det blev en meget anderledes gudstjeneste, end dem vi var vant til. Han stod på prædikestolen og stillede spørgsmål til os og tog det som en selvfølge, at de små børn råbte deres svar op til ham. Jeg var temmelig indoktrineret med hensyn til hvordan en gudstjeneste skulle forløbe. Det var jeg blevet hjemme i Himmerland, og det var kun blevet bekræftet af pastor Norups gudstjenester. Jeg sad hele tiden med denne følelse af, at dette her var forkert. Ja jeg sad som end og ventede på, at nogen ville gribe ind og standse gudstjenesten. Men alle var vist meget fornøjet med gudstjenestens forløb. Men det ændrede nu ikke noget ved pastor Norups måde at lave gudstjenester på.

Korsang:

Refsnæsskolen havde et børnekor. I det sang alle, der havde en nogenlunde sangstemme og som ikke var helt umusikalske. Jeg var med i dette kor i al fald i 2 år. Det var skolens sanglærer, der stod for dette kor. Vi øvede tirsdag aften fra kl.19,00 til kl.20,00. Vi sang flerstemmigt. Vi havde tilmed en vis succes med det. Vi medvirkede med de numre, vi havde lært, til skolens årsafslutning lige før vi drog på sommerferie. Vi blev aldrig noget rigtig godt kor. De sværeste ting, vi fik lært var "moders navn er en himmelsk lyd" og morgensangen fra "Elverskud". Den brugte vi også næsten en hel vinter på at lære.

Jeg sang andenstemme. Det var ingen succes. Min musikalitet var ikke imponerende. Tilmed var det, jeg fokuserer på i musikken, melodien. Jeg havde altså meget svært ved ikke at blande melodistemmen ind i min andenstemme. Til sidst fik jeg da også lov til at blive fri for at synge med i koret.

Danseundervisning:

Vi fik også danseundervisning. Det foregik en eftermiddag en gang om ugen. Det var ikke spor frivilligt at deltage. Havde det været det, havde jeg aldrig sat mine ben der. Der var 2 hold. Det ene var beregnet for de små indtil 4. klasse. Det andet følgelig for de større børn. På de smås hold lærte vi polka og andre nemmere børnedanse. De større børn lærte lidt mere moderne danse a. La. 1950.eone.

Danseundervisningen var slet ikke min sag. Det var der mange gode grunde til. Hjemme lærte vi ikke at danse. Lidt folkedans kunne det måske blive til, når det gik højt. Men drenge i min alder på min hjemegn nærrede den dybeste foragt for dans. Denne foragt tog jeg med mig til Refsnæs, og slap den aldrig helt. Igen gjorde min umusikalitet sig gældende. Jeg var ikke spor god til det rytmiske. Jeg havde svært ved at holde takten. Hjemme fra var jeg heller ikke vandt til at omgås piger. Det var derfor underligt og forkert, at jeg skulle røre ved dem. Af disse grunde var jeg ikke særlig attraktiv som dansepartner for pigerne. Dette følte jeg tydeligt. Det smittede bestemt også af på mig, så min modvilje mod at danse blev effektivt cementeret. Dette varede ved hele min ungdom igennem. Danseundervisningen tog vel sigte på, at vi så bedre kunne begå os i selskabslivet. Men det prellede så nogenlunde af på mig. Jeg kom til at mangle meget i så henseende.

Skolekomedie:

Hvert efterår blev der sat en skolekomedie op. Den blev vist for skolens elever, gæster og personale på skolens fødselsdag 5. November. Det var normalt de større børn, der blev anvendt som skuespillere. Jeg var med de 2 sidste år, jeg var på Refsnæsskolen. Det var sjovt at være med til. Når vi arbejdede med teater arbejdede vi hen mod en kulmination, som var den dag, forestillingen skulle vises for andre.

Det første år, jeg var med, spillede vi en bearbejdet udgave af "Et folkesagn". Det andet år spillede vi en lige så bearbejdet udgave af "Der var engang". Det var sanglæreren, der stod for bearbejdning og opsætning af skolekomedierne. Mine talenter som skuespiller kunne også ligge på et meget lille sted. Jeg var selvsagt forudbestemt til at være indehaver af små roller. Det gjorde ikke spor. Jeg var med i den udvalgte kreds, som dette år skulle opføre årets skolekomedie. Så betød det ikke noget, at jeg kun var på scenen 1 gang i løbet af forestillingen.

Rollerne skulle læres udenad. Det var for os med de små roller en overkommelig opgave. Vi holdt vore prøver ovre i gymnastiksalen. Efterhånden som tiden for premieren nærmede sig, blev der sat scene op. Vi måtte en tur over på lindeafdelingen til Frk. Overgård for at blive iklædt kostumer.

Premieren var selvfølgelig den store begivenhed med lampefeber og stor glæde, når forestillingen var vel overstået. Når vi ikke medvirkede inde på scenen, stod vi ude i kulissen og kunne derfra følge med i det, der foregik. Da vi havde været til så mange prøver, kunne vi hele teksten udenad. Vi kunne derfor let høre, når en af dem, der var inde på scenen kludrede i det. Forunderlig var det, at publikum nede i salen ikke lagde mærke til alle de fejl, vi registrerede.

Refsnæsskolens fester:

Refsnæsskolen havde en række fester året igennem. Det vil være naturligt at begynde med hjemkomsten fra sommerferien. Dagen efter, vi var kommet tilbage fra sommerferien, vandrede vi i flok og følge ud til Fyrbakken. Det var en grund, skolen havde købt. Den lå i nærheden. Hvor den egentlig lå, gik aldrig op for mig. Der var ikke så meget ved den grund. Det var en åben græsmark omgivet af en plantning af små grantræer. Hvid vi egentlig lavede på Fyrbakken, husker jeg intet om. De små har vel leget. Jeg kedede mig vist lidt derude. Her var vi så hele eftermiddagen. Hen under aften gik vi tilbage til skolen, hvor der var

dækket op til fælles spisning i gymnastiksalen. Dagen efter begyndte skolehverdagen.

5. November var det Refsnæsskolens fødselsdag. Den var en af skolens store festdage. Ja måske var det den største festdag, vi havde. Dagen var selvsagt fridag fra om morgenen. Men først om eftermiddagen begyndte festlighederne. Det var som nævnt på denne dag, årets skolekomedie blev opført. Om aftenen var der børnebal. Det var 2 eller 3 blinde musikere fra København, der spillede. Her havde vi så mulighed for at bevise, at vi havde lært noget i dansetimerne. I første del af ballet, medens de små endnu var oppe, spillede de mest de danse, de små havde lært. Når de var sendt i seng, blev repetoaret noget mere moderne.

Børneballer var lige så lidt noget for mig, medens jeg var på Refsnæsskolen, som de havde været hjemme. Jeg ville ikke danse. Jeg vidste kun alt for godt, at det var jeg ikke god til. Jeg følte ingen glæde ved at danse. Heller ikke ved disse lejligheder. Desuden var jeg nærmest sygelig genert især overfor pigerne. Denne situation kunne kun klares med at være inderlig imod dans overhovedet.

Når vi kom fra juleferie - det var omkring 6. Januar - var der juletræ. Det foregik om aftenen dagen efter, vi var kommet fra juleferie. Der stod et stort juletræ pyntet i gymnastiksalen. Der var dans om juletræet og uddeling af godteposer og små julegaver i al fald til de små. Men det var nu ligesom dette juletræ kom for sent. Jeg havde det i al fald sådan, at på det tidspunkt var julen forbi.

Fastelavn blev også fejret. Den dag fik de små lov til at rise personalet op. De lå og ventede på os fuldt påklædte i sengene. Vi var udklædte. Vi havde været på lindeafdelingen ugen før og havde der fået kostumer udleveret. Vi kunne fremsætte ønsker om, hvad vi gerne ville være. Men fantasien kunne ikke udfolde sig helt frit. Vi måtte iklæde os de kostumer der var. Hvis vi ikke selv vidste, hvad vi ville være, bestemte Frk. Overgård gerne, hvad vi kunne blive.

Jeg havde ingen fornøjelse af at være udklædt. Det virkede kunstigt sådan at gå rundt i fremmed tøj og at skulle forestille at være en anden. Det var bestemt ikke mig. Dertil kom, at når vi var udklædte, havde jeg endnu vanskeligere ved med synets hjælp, at kende folk. Jeg kunne ikke kende folk på deres ansigter. Dertil var mit syn ikke godt nok, derfor brugte jeg deres hår, eller det tøj, de gik i, som kendemærke. Men det var lidt svært denne dag.

Om eftermiddagen slog vi katten af tøndens. Det var ikke spor let at få ram på tøndens når vi intet så eller kun så meget lidt. Men tøndens kom da ned hvert år. Det var dog aldrig mig, der slog tøndens ned. Det er måske grundet til, at intet husker om præmien for at blive kattedronning. Om aftenen var der igen børnebal. Vi mødte op i vore kostumer. Det var endnu mere irriterende at deltage i dette bal, end i de øvrige børneballer, fordi det var så svært overhovedet at kende nogen. Jeg tror nok, jeg er ret ene om at synes, at kostumerne til fastelavn ikke var spor morsomt, mon ikke de fleste af mine kammerater syntes det samme, som de vidste, andre børn ville synes. Nemlig at det var morsomt at klæde sig ud.

Årets sidste fest var årsafslutningen. Den kom som kulmination på en uge med egentlige eksaminer. Om eftermiddagen dagen før vi rejste hjem på sommerferie samledes vi alle både elever og personale i gymnastiksalen. Forstanderen holdt bæn tale om året, der var gået. Børnekoret sang deres repetoare som nævnt. Der var også fællessange. Afslutningssangen var altid "Kongernes konge". Hvorfor den var valgt, har jeg tit spekuleret på, uden dog at finde svaret

Arrangementer på Refsnæsskolen:

Det hændte, at der var arrangementer af mere kulturel art på Refsnæsskolen. De foregik i gymnastiksalen. De var naturligvis arrangeret for os elever. Det var derfor en selvfølge, at det først og fremmest var os, der var tilhørere. Disse arrangementer fandt sted med meget uregelmæssige mellemrum. Det skete formentlig, når lejlighed bød sig. Det første år, jeg var på Refsnæsskolen havde vi besøg af skuespilleren Palle Huld. Han fortalte og læste op for os. Det var en fornøjelig eftermiddag. Han var en glimrende skuespiller. Han havde også udvalgt rigtig sjove tekster, han læste op. De gik i al fald rent ind hos mig. Vi morede os meget, under denne oplæsning. Det var første gang, jeg oplevede en professionel skuespiller. Det var måske grunden til, at det gjorde så stort et indtryk på mig.

En anden gang var rejsebogsforfatteren Jørgen Bitch ude på skolen for at fortælle om sin seneste rejse til Afrika. Dengang var Afrika stadig eventyrlandet, som vi udelukkende forbandt med vilde dyr, vilde og primitive negerstammer og hvide modige opdagelsesrejsende. Det var da også det billede, han med sin fortælling og sin filmforevisning bekræftede og videregav til os. Det syntes vi vist alle sammen var spændende. Det var jo dejligt at blive bekræftet i det, vi troede. Jeg var måske i særlig grad optaget af det, jeg hørte. Jeg var meget interesseret i fremmede lande. At være kritisk overfor det, jeg fik fortalt, faldt mig slet ikke ind.

Vi havde også engang besøg af en kvindelig missionær, der havde opholdt sig mange år i Kina. Hende ventede jeg mig også meget af. Kina var også et af eventyrlandene for mig. Men hun var nu en skuffelse. Hun talte efter min mening alt for meget om Gud, og alt for lidt om Kina. Helt galt blev det, da hun i en bisætning fik fortalt, at hun var flygtet fra Kina efter kommunisternes magtovertagelse, liggende på bunden af en fiskerbåd. Den historie ville jeg meget hellere have hørt, end alt hendes snak om Gud. Han kunne godt for min skyld vente.

Vi havde besøg af blinde fra København flere gange. Engang var "Blindes kor" på besøg. De sang for os bl.a. Den kantate, der var blevet lavet til Refsnæsskolens 50 års jubilæum i 1948. Entertaineren Johannes Wahl optrådte for os på slap line. Det var dog først senere, det gik op for mig, at han var en meget morsom mand. Det gik heller ikke op for mig, at korets medlemmer var voksne blinde, som jeg derfor burde have følt et særligt fællesskab med. De havde forhåbentlig en dejlig dag i nostalgis tegn. Mange af dem havde været elever på Refsnæsskolen.

En anden gang havde vi besøg af en gruppe elever fra Blindeinstituttet i København. Der havde de opsat og spillet "Jeppe på bjerget". Det havde været en så stor succes, at den måtte vi også se. De kunne dog ikke spille den på selve Refsnæsskolen. Her var ingen scene, de kunne bruge. I stedet var hotel Postgårdens teatersal i Kalundborg blevet lejet til formålet. Min ældre bror medvirkede i stykket. Så blev det jo lidt mere spændende for mig at se ham agere på en scene.

Udflugter og arrangementer udenfor Refsnæsskolen:

Vi var af og til på ture til steder i omegnen. Det hændte også, vi deltog i arrangementer i Kalundborg. Ofte var det klasselærerne, der stod for turene. Så var det kun klassen, der var af sted. I min klasse var vi i reglen kun 6 elever. De 5 af os havde en synsrest. Det var derfor overkommeligt for klasselæreren at tage os med på ture. Et eksempel på sådanne ture var min klasses tur til Trælleborg. Den foregik en dejlig forsommerdag. Vi var de eneste gæster på stedet den dag. Vi havde altså rig lejlighed til at færdes rundt i anlægget. Vi var oppe på voldene, så vi fik et indtryk af, hvor store, de var. Vi fulgte de cementklodser, der var lagt ned i grønsværen, der hvor der var fundet spor af husenes stolpehuller. Vi var inde i det modelhus, der var bygget på

stedet for at vise besøgende, hvordan arkæologerne dengang forestillede sig, at husene havde set ud. På vej dertil fulgte vi en roebane og klappede en ged, der stod tøjret i en vejgrøft. På hjemvejen var vi i Slagelse, hvor vi var inde i en katolsk kirke og stænkede os med vievand. Det var en rigtig udbytterig dag, der var rig på oplevelser.

En anden gang var vores klasse på tur ud til spidsen af Røsnæs. Her viste selveste fyrmesteren rundt på fyret og fortalte om arbejdet på denne lidt særprægede arbejdsplads. Vi var oppe i toppen af fyrtårnet, der hvor lysglimtene blev udsendt. Hjemme kunne vi se glimtene fra Hals fyr, når det var klart vejr om aftenne. Vi havde lært om fyrvæsen i anskuelsestimerne. Nu fik vi så sådan en eksotisk arbejdsplads at se. Det var også en spændende dag.

Ofte besøgte vi vor klasselærer. Hun boede i en villa i udkanten af Kalundborg. Så fik vi da lidt familieatmosfære blandet ind i vor kollektive kostskoletilværelse. Vi besøgte da også andre af vore lærer. Det var nu så hyggeligt. Det var ret storsindet af dem, at de således åbnede deres hjem for os.

Et par måneder efter, jeg var kommet til Refsnæsskolen besøgte min klasse vores sløjd- og regnelærer. Vi hyggede os den aften med at spille Gnav. Det syntes jeg var så morsomt, at jeg fuldstændig tøede op til stor forbløffelse for læreren. Det var midt i en af mine vanskeligste perioder. Jeg var stadig ked af at være hjemmefra. Jeg havde slet ikke vænnet mig til alt det ny, jeg nu stod midt i. Jeg var derfor ret indesluttet.

På det tidspunkt havde forfatteren Soja skrevet et hørespil, der hed: "Vi som er 2". Det var en gendigtning af et af de mere grumme eventyr i samlingen "1001 nats eventyr". Det handlede om de problemer, der opstår blandt mennesker, når de lever en dobbelttilværelse. Det stykke blev voldsomt debatteret. Mange var positive overfor stykket. Andre, og de var nok de fleste, var imod, og gav med høj røst udtryk for det i aviser og andre steder, hvor de kunne ytre sig offentligt. Soja var skrap i sine virkemidler altså efter datidens normer. I dag ville han fremstå som en lidt halvkedelig moralist. Det var tider dengang. Da kunne landet endnu forenes i glæde eller forargelse over radioudsendelser. Vi ville også gerne høre dette hørespil. Men der var det problem, at det først blev sendt efter vores sengetid kl. 21,00. Det problem løste en af lærerne for os. Han inviterede os hjem til sig og sin familie til en hyggeaften med indlagt aflytning af hørespil. Så gjorde det ikke så meget, at vi ikke var hjemme på slaget 21,00.

Af og til var min klasse til kulturelle begivenheder i Kalundborg. Måske var vores klasse lidt forkælet i så henseende. Det kunne skyldes, at vi havde de angagerede lærer. Men det kan heller ikke udelukkes, at vi nok blev anset for at være en nem klasse. Vi var nogenlunde jævnbryrdige, og vi opførte os pænt, når vi var nogen steder henne.

Vi var til en række optrædener, hvor kendte musikere indenfor den klassiske musik rejste land og rige rundt. De spillede for publikum og fortalte om den musik, de spillede. Vi hørte pianisten Kjeld Olson, sangerinden Edith Oldrup, violinisten Wandy Tvorich og violinist Emil Telmany.

Vi var også til foredrag i Kalundborg. Engang kom selveste globetrotteren og rejsejournalisten Hakon Milche til byen. Ham var vi også inde at høre. Han fortalte om og viste billeder fra en rejse til Ny Guinea. Det var spændende. Det foredrag husker jeg endnu, som havde jeg hørt det i går. Siden stod Ny Guinea for mig som et særligt attraktivt rejsemål. Det var måske grunden til, at jeg, da jeg i moden alder blev stillet spørgsmålet: "Vil du med til Ny Guinea", først svarede ja. Så spurgte jeg om pris, rejsetidspunkt og andre for en så lang rejse nødvendige detaljer.

Der var andre arrangementer, som gjaldt os alle. En af dem var vore ture til Kalundborg, hvor vi overværede skolescenens forestillinger. Det foregik på hotel Postgården. Forholdene der var vist ikke særlig ideelle for teaterfremvisning. Men det var uden tvivl de bedste forhold for teaterfremførelser, byen rådede over. Publikum var eleverne fra alle byens og omegnens skoler. Vi havde privilegerede pladser. Vi sad på det forreste rækker midt for scenen. Så kunne de af os, der havde synsrest, have en mulighed for at se noget af det, der foregik på scenen. Det var et blandet repetoare, Skolescenen rejste rundt i landet med. Vi så f.eks. "Den stundesløse" med Helge Kjerulf Schmidt som en helt ubetalelig Hr. Fielgeschrei. En anden forestilling, vi så, var mere nutidig. Den var nok ret tidstypisk for de tidlige halvtredserne. Det var en forestilling, der hed "6 kammerater". Den handlede om kammeratskab mellem soldater af forskellig nationalitet under Anden Verdenskrig. Den ville nok ikke gøre sig på scenen i dag, dertil var den for sentimental. Men vi var meget glade for den forestilling dengang.

Dengang var Morten Korch bøger lige begyndt at blive filmatiseret. De var meget populære. Så populære var de, at nogen også syntes, vi på Refsnæsskolen skulle se dem. Vi var følgerlig i biografen, når der var kommet en ny Morten Korch film. En af dem, vi så, var "Det store løb". En anden var "Mosekongen". Jeg kan bare ikke huske, hvad de handlede om. Vi var også inde at se den første "Far til 4" film og tegnefilmen "snehvide". Det var nok af samme grund. Disse film var så populære, at vi også måtte kende dem. Der var ingen hjælp for os til at forstå, hvad der foregik på scenen eller filmværket. Vi måtte hænge på så godt det lod sig gøre. Så måtte vi i øvrigt spørge de kammerater, der så bedre end os, hvad der foregik i de scener, vi ikke fik med. Problemet var dog ikke så stort. På scenen var der stort set altid en talt dialog i gang, så kunne vi følge den. Så fik vi normalt det meste af handlingen med. Filmene indeholdt dengang masser af talt dialog. Det var dejligt. Med hjælp af denne dialog og de billeder, jeg nåede at se, kunne jeg så nogenlunde følge handlingen også i filmforestillinger.

I al fald 1 år havde den lokale Lyons klub inviteret os på en sommerudflugt. En dag troppede alle brødrene op i deres biler. Det var lige efter, vi havde spist til middag. Vi gik ned til bilerne og stillede os op og ventede på at chaufføren skulle komme. Det viste sig, at den bil, jeg og en gruppe kammerater stod ved, var førebilen. Den skulle vise de andre bilister, hvor turen gik hen. Vi var altså kommet i meget fint selskab. Det følte vi da selv.

Turen gik til Dragsholm slot i Odsherredet og Fårevejle Kirke, hvor Jarlen af Bothwells lig skulle ligge mumificeret i sin kiste. De af os, der kunne se noget, var nede at se kisten og liget. Resten måtte tage forklaringerne, de fik, for gode vare. De behøvede dog ikke at føle sig snydt. Der var ikke meget ved at se dette lig. Det var i al fald min mening. Der var alt for lidt lys til, at jeg for alvor kunne se noget. Sidste stop på den tur var et besøg i Bromølle krohave, hvor vi drak kaffe under et ældgammelt takstræ. Turen foregik en dejlig sensommerdag, hvor der virkelig var dejligt i det Nordvestsjællandske.

Det er naturligvis et problem for handicappede at tage imod invitationer, hvor velmenende rige mennesker så gerne vil gøre noget for de mindre privilegerede. Handicappede vil altid være blandt de mindre privilegerede. Der er flere problemer i det: Handicappede har ikke muligheden for at gøre noget til gengæld for logebrødrene. I al fald vil vi aldrig få lov til det. Vi kan også ofte sidde med følelsen af, at være offer for de riges dårlige samvittighed. Det de gør, er ikke for os. Men for at dulme deres samvittighed. Når de gør det, de gør, har da vist deres gode vilje.

Men de handicappedes skepsis kan naturligvis også være uberettiget. Jeg har i Canada oplevet Lyonsbrødre more sig hjerteligt som hjælpere til en fest for deltagerne i Paralympic 1976. Deres morskab og glæde ved at være sammen med

os virkede faktisk helt ægte. De morede sig herligt ved at lege rundhåndede værter og yderst tjenstvillig serveringspersonale. Deres fornøjelse var så ægte, at den smittede os andre og det blev en herlig fest.

Når det kommer til stykket, handler det måske ikke så meget om, hvilken organisation, der yder hjælpen. Men mere om de menneskers indstilling til dem, de skal yde hjælpen til. Kan de af et ærligt hjerte lide at hjælpe handicappede, og kan de lide at være sammen med os, uden altid at lade os vide, at de er storebror, og vi er lillebror, så tror jeg også nok, vi kan lide at blive hjulpet af dem. Også blinde kan være yderst ubehagelige i deres måde at yde hjælp til andre blinde. Vi tænkte nu slet ikke sådan. Vi var glade for turen, jeg syntes, at ordensbrødrene var meget rare og venlige mennesker. De talte ikke ned til os.

Et år var vi på en sommerlejr på Juhlsborg ovre på Asnæs. Vi boede i 3 dage i en rigtig spejderhytte med store sovesale, mad på feltfod og en masse lejraktiviteter. Det var ikke lejrskole, for der var ingen undervisning i de dage. Vi deltog bl.a. Et orienteringsløb. Det blev et problem eftersom en af posterne ved et uheld var blevet pladseret under et træ med et hvepsebo. Det var i øvrigt min gruppe, der vandt konkurrencen. Jeg husker det, for det var vist ikke så mange konkurrencer, jeg var vinder af dengang. Det lykkedes mig også på den lejrtur at dumme mig gevaldigt. I en eller anden leg ville jeg ikke stå sammen med en pige. Jeg var meget sky overfor det andet køn. Jeg skulle ikke have noget af at blive drillet af kammeraterne. Det blev jeg nu alligevel. Men det var på grund af min skyhed. Ja livet kan være besværligt, også for en dreng på 13 år.

Sport i fritiden:

På strandmarken fik vi mange timer til at gå med at spille fodbold. Jeg spillede også fodbold. Jeg var dog ikke den ivrigste spiller. Der var nogle, der konstant spillede fodbold 2 timer hver eftermiddag. Dertil kom så det løse. Det var den tid, de spillede i weekenden. Det var selvfølgelig kun de svagsynede, der spillede fodbold. Men vi der kun havde små synsrester spillede også med, så godt vi kunne. Det var ikke let at spille godt, når jeg først så bolden, når den var et par meter fra mig. Det var også svært at pladsere sig rigtigt, når jeg ikke kunne se, hvad der skete i den anden ende af banen, og om det var ven eller fjende, der havde bolden i øjeblikket. Men vi havde meget stor glæde af at spille fodbold. Også jeg brugte i begyndelsen mange timer på fodboldbanen.

De voksne greb idéen. Der blev organiseret 2 hold. Det blev nok tilstræbt, at de 2 hold skulle være lige stærke. Hver søndag formiddag, undtagen de søndage, hvor præsten kom, og der var tvungen gudstjeneste, spillede de 2 hold mod hinanden. Holdene blev sat 1 gang. Så var spillerne fast på det hold, de nu engang tilhørte. Der var det sribede og det røde hold. Betegnelserne skyldtes farven på de fodboldtrøjer, som var blevet indkøbt til formålet. Det var selvfølgelig lidt fantasiløst. Variationen kom, når der skulle indsættes reservespillere på holdene. Jeg var ikke så god som fodboldspiller, at jeg naturligt hørte hjemme på nogen af holdene. Jeg blev brugt som reservespiller, når det kneb. Jeg spillede altså for begge hold. Jeg var derfor ikke involveret i de stridigheder, der kunne opstå holdene imellem også udenfor banen.

Vi spillede også bordtennis. Det begyndte med, at nogle af kammeraterne fik foræret bordtennisnet, bats og bolde i julegave. Vi satte nettene op på de almindelige borde i opholdsstuerne. De var unægtelig ret smalle, så det var vel så som så med muligheden for at lære at spille godt. Igen var det kun de svagsynede, der havde glæde af denne aktivitet. Vi kunne dog høre os til meget i et bordtennisspil. Når bolden ramte bordpladen gav den en lyd. Med hjælp af denne lyd kunne vi faktisk høre os til en hel del om, hvordan bolden ville komme. Så kunne vi indrette vores beskedne syn på det sted, hvor bolden burde komme. Meget ofte fik jeg da også øje på bolden. Det var et værre rod, når

bolden blev slået ud af banen. Bordtennisbolden var ret vild, når den hoppede rundt på et gulv. Vi måtte ofte kravle ind under borde og bænke for at finde den. En vinter blev der arrangeret en bordtennisturnering. På det tidspunkt, var der blevet indkøbt rigtige bordtennisborde. Alle os, der var med, spillede en "alle mod alle turnering" over en række aftner. Vi spillede ovre i gymnastiksalen.

Jeg var ikke særlig god til at spille bordtennis. Min beskedne synsrest spillede naturligvis en rolle. Men som nævnt var den dog en meget stor hjælp, at jeg kunne høre bolde slå ned i modstanderens bord og høre modstanderen slå til bolden. Mit problem var, at jeg spillede med et stift håndled. Resultatet var, at så godt som alle de bolde, jeg returnerede, gik for langt. Vi fik point efter antal vundne set. Jeg sluttede med 1 point, hvilket indbragte mig en sidsteplads. Jeg fik dog tildelt en trøstpræmie for at være nummer sidst. Noget havde jeg da ud af turneringen.

Både fodbold og bordtennis krævede noget syn. Disse idrætter kunne de blinde ikke deltage i. De blinde havde ikke rigtig nogen erstatning for fodboldspillet. Da de lavede bordtennisturneringen, forsøgte de sig med et kuglespil som aktivitet for de blinde. Det var dog ikke nogen rigtig god erstatning. Rigtig sport krævede, at vi ved egen indsats kunne påvirke udfaldet af kampen. Det var ikke min oplevelse, at kuglespillet havde den mulighed. Jeg spillede også med dette kuglespil. Mig forekom det, at det i høj grad var tilfældigt i hvilke båse kuglen havnede i.

Fødselsdage:

Vore fødselsdage blev fejret behørigt. Når der var en i klassen, der havde fødselsdag, diverterede i al fald klasselæreren med historielæsning en hel del af Dansk-timen. Men Fødselsdagen blev naturligvis husket hjemme i vore familier. Den dag kunne vi forvente brev og pakke hjemmefra.

På Vestskolen tog plejemoderen sig på at arrangere fødselsdagsfester for os. Men 35 fødselsdage ville naturligvis gøre et slemt indhug i hendes aftner, så hun rationaliserede fødselsdagene. Hun samlede 2-3 fødselsdage og arrangerede det som 1 fest. Fødselarerne fik så lov til at invitere et yderst begrænset antal gæster med til fødselsdagen. Vi var aldrig mere end en halv snes stykker til disse fødselsdage. Det var naturligvis kun drenge, vi inviterede. Det faldt os aldrig ind, at piger skulle med, så jeg ved ikke engang, om det var forbudt. Det havde nok givet anledning til megen drilleri, hvis nogen dreng havde ytret ønske om at få piger med til sin fødselsdag.

Fødselsdagen blev fejret med kaffe med godt brød. Plejemoderen læste højt og ofte var der arrangeret konkurrencer. Disse konkurrencer, var som regel en test i paratviden. Det var lige noget for mig. Når der skulle vælges hold til dem, var jeg helt sikker på at blive valgt som første mand. Det gik så vidt, at jeg oplevede surhed fra en, der tabte lodtrækningen om at være førstevælger, fordi han så ikke kunne få mig på sit hold. den slags stivede naturligvis en usikker drengs selvfølelse af. Det var noget helt andet, end når der skulle vælges fodboldhold. Der blev jeg normalt valgt som sidste eller næstsidste mand.

Indendørs aktiviteter:

Vi spillede mange forskellige spil. Vi brugte også ret megen tid på det. Det var der ingen, der havde ond af. Vi spillede dam og møl. Vi spillede derimod ikke ludo. Møl spillede vi på et bræt, hvor stregerne var angivet med riller, så vi kunne føle dem. Vi spillede med dambrikker. De var på undersiden forsynet med en lille pind, så de kunne sættes fast i de huller, der var boret i brættet, der hvor brikkerne kunne stå. Dam spillede vi på et skakbræt. På det var de sorte felter forhøjet en smule i forhold til de hvide ved, at der var limet tynde

finerplader på brættets sorte felter. I alle brættets felter var der boret et hul. I dem kunne brikkerne sættes fast, så det var muligt at berøre dem, uden de væltede. Skolen havde disse skakspil til låns. Derimod havde de ingen ludospil, hvor brikkerne kunne stå fast, så blinde kunne benytte dem. Det var vel grunden til, at vi ikke spillede ludo.

Skak spillede vi en del. Det var på Refsnæsskolen, at en del elever fik grundlagt deres interesse for dette spil. Nogen af dem, blev rigtig dygtige til at spille skak. Skakbrikkerne var almindelige skakbrikker, der i bunden var forsynet med en pind, så de kunne sættes ned i brættets hullerne. På den måde kunne brikkerne stå fast, og den blinde kunne føle hen over dem for at erkyndige sig om brikernes pladsering, uden at disse væltede. For at kende forskel på sorte og hvide brikker, var der i de sorte brikker sat en metalstift med hovedet vendt opad. Disse sømhoveder kunne de blinde føle. For nu også at tilgodese os, der havde lidt syn at gøre godt med, havde skakfelterne og brikkerne fået lov at bevare deres farver.

Man skulle tro, at skak- og andre positionsspil måtte være svære at spille for blinde. Eftersom det måtte være ulig vanskeligere at føle sig til den øjeblikkelige pladsering af brikkerne på brættet, end det var at se dem. Men det var nu slet ikke min oplevelse. Jeg har i al fald tabt med glans til mange blinde. Den blinde brætspiller kompenserede det manglende overblik med en god hukommelse. Jeg har siden oplevet blinde sidde og spille skak helt uden bræt. De kunne huske brikernes pladsering. De blev aldrig uenige om, hvor hvilke brikker stod. Skakspil var da også den ældste sport blinde har dyrket. Det har været dyrket af blinde meget længe.

Det var lærerne og kammeraterne, der lærte os skakspil. Jeg oplevede aldrig, at mine kammerater studerede skakbøger. Den eneste skakbog, der fandtes overført til blindeskrift, var faktisk skrevet af en tidligere forstander for Refsnæsskolen til fornøjelse for de blinde elever der. Men vi brugte den altså ikke.

Det hændte, vi spillede matador. Matadorspil havde skolen ikke. Men det var der kammerater, der havde med hjemmefra. Når vi spillede matador, spillede vi helt på de seendes præmisser. Det lod sig kun gøre for blinde, at deltage, hvis der var deltagere med syn, der ville hjælpe dem med at se, hvad terningerne vist. Flytte brikker for dem. Læse kort højt. Og hjælp dem, hvis der gik rod i deres pengebunker. Vi fik ind imellem lange søndag eftermiddage til at gå på en ganske fornøjelig måde. Mærkelig nok er der aldrig blevet fremstillet matadorspil for blinde. Det kunne faktisk godt lade sig gøre. Men brættet skal fremstilles, brikkerne tilpasses, så de står fast. Penge, kort og regler skal trykkes i blindeskrift.

De spil, vi imidlertid brugte mest tid på, var dog kortspil. Vi spillede i de år virkelig meget kort. Så snart der var bare et kvarter ledigt, fandt vi kortene frem. Vi begyndte vel med at spille mere simple børnespil som Gris, Rommy, 31, 66, og hvad de nu hed alle sammen. Efterhånden, som vi blev ældre, begyndte vi at spille whist. Whist blev hurtigt det mest populære spil. I en periode fortrængte det næsten alle andre spil. Så var der en lærer, der tog sig på at lære os at spille canasta. Det viste sig også at være et morsomt og meget krævende spil. Så spillede vi Canasta lige så ofte, som vi spillede whist. Men eftersom Canasta spilles med 2 spil kort, tog et spil Canasta længere tid, end et spil whist.

Det var både svagsynede og blinde, der spillede kort. Vore kortspil var almindelige kort. Men de var forsynet med en hel speciel notation i relief, der gjorde det muligt for blinde at føle kortene. På hver kort var der 2 koder: Dels en for kortfarven, og dels en for kortets værdi. Kortet var i begge ender forsynet med den samme kode. Så spillede det ingen rolle, hvordan kortet vendte.

Yderst i venstre hjørne var farven angivet. Lidt længere inde på kortet var kortets værdi angivet. Der blev ikke brugt almindelig punktskrift på de kort, vi spillede med. Der blev brugt vandrette og lodrette streger og runde ringe. Denne notation var fuld følbart. Den var mere diskret end almindelig punktskrift ville være, og fejltagelser kunne ikke opstå som følge af, at kortet blev vendt. Notationen var kun følbart på billedsiden af kortet, den blinde kunne derfor let afgøre, om han vendte bagsiden eller billedsiden op.

Der var flere kortspil typer: Der var dem, hvor vi ikke havde nogen indflydelse på, hvordan spillet forløb. Der var "se dig for spil". Så var der spil, der i højere grad baserede sig på, at vi kunne huske, hvilke kort, der var blevet spillet og hvornår de var blevet spillet. Whist var sådan et spil. Eftersom vores hukommelse var blevet trænet så flittigt i den daglige tilværelse, var vi også blevet gode til at bruge den. Det var vel grunden til, at disse huskespil var så populære. Canasta blev som nævnt spillet med 2 spil kort. Det stillede derfor ekstraordinære krav til vor hukommelse, og til evnen til at se sig for. Så kunne det være så ulidelig spændende.

Vor viden om, hvordan vi skulle spille de forskellige spil, havde vi fra skolens lærer og fra andre kammerater, der måske havde lært nye spil, når de var på ferie. Vi var taknemmelige elever, når det gjaldt undervisning i nye kortspil. Vi var også lærenemme. Penge spillede vi endnu ikke om. Men vi beherskede os dog alligevel i vore meldinger. Vilde meldinger, ville ødelægge spillet og dermed fornøjelsen for alle deltagerne.

Morskabslæsning:

Nogen af os var meget glade for at læse morskabslæsning. Når vi ikke gjorde andet, sad vi med vore tunge, store og klodsede punktbøger og læste. Om sommeren sad vi ofte ude med dem, når vejret var godt. Jeg kunne som nævnt finde på at tage dem med over til lektielæsningstimen for at udnytte tiden. Vi, der havde adgang til "Den ny stue", havde virkelig et privilegium. Her var der lænestole. Når vi sad i en lænestol, var det meget lettere at have punktbogen på skødet, end når vi sad på en træstol. Det var også nemmere at have bogen på skødet, når vi læste, end at have den liggende på et bord foran os.

Refsnæsskolen rådede over et bibliotek med punktbøger. Det havde lokaler i Østskolens vestfløj. Det havde åbent en eftermiddag engang om ugen. Her lånte vi de bøger, vi læste. Biblioteket var ikke stort. Det kunne være i 2 mindre lokaler. Det ene lokale var på størrelse med klasseværelserne. Så var der et ganske lille rum i forbindelse med det store. Her stod voksenbøgerne. Bøgerne stod i reoler langs væggene. Men da punktbøgerne fyldte så meget, var det klart, at der ikke var særlig mange af dem. Det var ikke nogen uoverkommelig opgave at nå at få læst de bøger, der var. Dette nåede jeg dog ikke. Der var nemlig bøger iblandt, jeg ikke ville læse.

Bøgerne var for manges vedkommende piktet. Det vil sige, de var afskrevet på en punktskrivemaskine. De fandtes derfor kun i 1 eksemplar. Andre var skrevet på punktstavle. Det må have været et kæmpe arbejde for afskriverne. Dem var der naturligvis heller ingen kopier af. Endelig var der bøger, der var trykt i blindeskriftstrykkeriet på Blindeinstituttet i København. På nogen af dem stod der, at de var trykt i statsfængslet i Vridsløselille - Blindeinstituttet havde udliciteret en del af arbejdet med at trykke punktbøger til et af landets statsfængsler - Det navn morede jeg mig som god jøde meget over. Sjællandske bynavne var nu mærkelige. Men hvad ved vi om fremtiden. Jeg tænkte i al fald ikke på, at jeg engang i voksenlivet ville komme til at bo ganske tæt på denne by og dette fængsel.

Når vi frekventerede biblioteket kunne vi frit gå rundt og kikke på, og pluklæse i bøgerne. Så kunne vi selv danne os et indtryk af, om vi ville læse denne eller hin bog. Vi talte naturligvis indbyrdes om de bøger, vi læste. Vi anbefalede

gerne bøger, vi selv havde læst til andre. Det var nu ikke altid, det var en fordel for en bog, at blive anbefalet. En af mine kammerater erklærede således, at eftersom jeg havde anbefalet en bog, så ville han i al fald ikke læse den, for de bøger, jeg anbefalede var nu altid så kedelige.

De bøger, der var i biblioteket, var naturligvis mest børnebøger. Nogen af dem hørte til klassikerne: Det var "Peder Most bøgerne", Bøger af Maryat, Coober, Jules Verne Tor E Græsted og mange andre. De fleste af de bøger, der var i biblioteket, bliver næppe læst i dag. Det skal vi nok ikke beklage. Mange af dem havde i sig en verdensopfattelse, der var helt forskellig fra den, vi har i dag. Det var ofte bøger, hvor den hvide mand var helten og de farvede indfødte skurkene eller staklerne.

Det var en af skolens lærer, der havde biblioteket under sig. Han førte et slags regnskab over, hvad vi lånte, og hvornår vi havde lånt en bog. Han havde også en kode, han påførte sin liste, når en lånt bog ikke var blevet læst til ende. Så føjede han "IL" på linien for tilbageleveret bog. Da jeg var rykket op i 6. Klasse, bemærkede "Bibliotekaren" på et tidspunkt, at jeg begyndte at få en masse IL-koder - den lånte bog var ikke læst. Han spurgte mig om grunden til, at jeg nu ikke længere læste bøgerne færdige. Jeg svarede, at jeg syntes, de var kedelige. Han stillede diagnosen på stedet. "Du er nu for stor til børnebøgerne", var hans dom. Så fik jeg en voksenbog med mig, da jeg forlod biblioteket den dag.

Det blev noget af en åbenbaring for mig. Jeg husker denne bog ganske tydeligt endnu bare ikke titlen. Sådan et indtryk gjorde den på mig. Den foregik i Tyskland i tiden op til Hitlers magtovertagelse. Det var så spændende at læse om voksnes gøren og laden. Det var det også, selv om der naturligvis var ting, i den, jeg ikke forstod. Fra da af læste jeg kun voksenbøger. Jeg læste dem, jeg lånte, til ende. Det viste sig, at biblioteket rådede over en del udmærkede bøger. En af de bøger, der dengang gjorde et meget dybt indtryk på mig, var en bog om en kvinde fra et fattigt sømandsmiljø på Ålandsøerne. Den hed Katrine. Den stod så stærkt i erindringen, at jeg sent i voksenlivet fik lyst til at genlæse den. Den holdt. Det indtryk, jeg som fjortenårig dreng havde fået af bogen, kunne jeg faktisk bibeholde.

I den periode læste jeg også en verdensberømt klassiker, der hed "Klodernes kamp". Den var så spændende og så uhyggelig. Den er måske endnu mere aktuel i dag end den var, da den blev skrevet for 100 år siden, når vi lige får skrællet det datidige miljø bort. Den var jeg meget optaget af, da jeg læste den. Jeg kan huske den endnu i detaljer 47 år efter.

Sprogundervisning:

Jeg har andet steds fortalt, at vi ikke lærte sprog på Refsnæsskolen. Det var næsten rigtigt. Men ikke helt. Musiklæreren var en ivrig esperantist. Han havde i nogle år haft hold i Esperanto. Det har jeg dog ikke deltaget i. Derimod påtog historielæreren sig at give lidt undervisning i Engelsk. Det var musiklæreren lidt misfornøjet med. Det var lidt mærkeligt, når de voksne ikke var enige, og gav udtryk for det overfor os elever.

Vi havde en enkelt time i Engelsk om eftermiddagen 1 gang om ugen i et halvt års tid. Det var ikke meget. Vi lærte nogle få Engelske gloser og vendinger. Vi lærte at læse engelsk med lydskrift. Det var det hele. Sprogundervisning havde dengang ikke høj prioritet på Refsnæsskolen - desværre.

Den åbne sløjdsal og julegaveproduktion:

Vores juleforberedelser begyndte egentlig i september måned. Da begyndte vi at producere julegaver. Vi lavede dem selv med vore hænder. Jeg har fortalt, at sløjdlæreren holdt sløjdsalen åben, når han havde inspektion. Herudover holdt

han et kursus i metalsløjld hvert efterår. Jeg tror, det var onsdag aften. På det kursus lærte vi at bearbejde kobber og messing. Han klippede ud af råpladerne. Vi bearbejdede det med hammer og bøjede det i form. så pudsede, polerede og lakerede vi det til slut. Vi lavede askebægre, brevholdere og den slags.

Et år havde skolen fået fat i noget mahognitræ. Af det og af tykt messingtråd lavede jeg en kalenderholder. Det var sjovt at arbejde med så hårdt træ. Det var så anderledes at arbejde i end de brædder af grantræ, vi brugte i sløjldtimerne. Det var vanskelig at save i og yderst let at høvle i. Så blev resultatet virkelig flot, da det blev pudset og lakeret.

Vi arbejdede dog mest i horn og i ben. Horn og ben kom fra et kreaturslagteri. Ingen af delene var særlig pæne, når vi begyndte at arbejde med dem. Først skulle de yderste og tyndeste dele af hornet skæres fra. Så skulle det raspes. Derefter begyndte de hvide farvetegninger på hornet at komme frem. Derefter skulle det files med en ret grov fil. Så fik det en omgang med et slags skrabejern. Alt det, skulle vi gøre, for at få de groveste ridser fjernet fra hornet. Men der var stadig mange ridser, som ikke måtte være der. Nu fik vi hornet med os plus et stykke groft sandpapir. Når vi havde ledige minutter, hev vi horn og sandpapir op af lommen og pudsede løs. Det gik der mange frikvarter med. Nu var problemet at få sløjldlæreren til at acceptere, at de grove ridser var borte. Han måtte altid, når vi mødte ham, være parat til at se på vores horn eller ben. Han havde sådan en evne til at finde de ridser, vi i al fald i nogen tilfælde godt vidste var der. Men som vi håbede, at han ville overse, hvilket han dog aldrig gjorde. Når accepten endelig kom - det kunne vare irriterende længe - fik vi et lidt finere stykke sandpapir at pudse med. Så et endnu finere. Når pudsearbejdet endelig var slut, blev der hældt pudsekrem på en klud, og så polerede vi hornet. Så var det endelig færdigt. Sikken forvandling, der var sket med hornet, fra vi begyndte på det rå horn til nu. Nu stod det helt fint og glatpoleret, og skinnede i lyset med alle sine mange farvenuancer. Synet af det færdige horn var næsten al ulejligheden værd.

Vi arbejdede også i Ben. Koknogler er mindst lige så grimme i rå tilstand som kohorn. De fik samme behandling som hornene, bortset fra, at de ikke blev raspet. Ben var et hårdt materiale at pudse på, end hornene var. Men så var der ikke nær så mange ridser i et stykke ben, der skulle fjernes, som der var i et horn.

Et år havde skolen fra Norge fået et parti kaskelothvaltænder. Det var et spændende nyt materiale. Jeg opnåede også at lave et par ting af det. Det var forfærdelig hårdt at save og file i. Jeg følte ikke, jeg kom nogen vegne, når jeg pudsede på det. Men det blev nu så gevaldigt flot, da det var færdigt. Det ville være vanskelig for ikke fagfolk at se forskel på vores bearbejdede hvaltand og rigtigt elfenben.

Af horn lavede vi blyantsholdere, blomsterholdere og lamper. Af ben lavede vi skafter til diverse køkkenredskaber. Når et benskift var lavet kom det virkelig spændende øjeblik. Det var når, vi skulle save en rille på langs op gennem en del af skaftet, hvor stålredskabet skulle sættes ind i og nittes fast. Her skulle vi virkelig være forsigtige. Savede vi forkert, ville benskiftet være ødelagt. En måneds arbejde var spildt. Vi nittede ikke selv. Det gjorde sløjldlæreren for os. eg var virkelig idealist. Alt det, jeg gik og lavede i sløjldsalen var tænkt som julegaver til hele familien. Hvor populære mine gaver var, står hen.

Andre juleforberedelser:

Hen i december bredte juleriet sig naturligvis på Refsnæsskolen. I klasselokalerne pyntede vi lidt op. På Vestskolen samlede vores plejemor os nogle eftermiddage. Så gik vi i gang med at rulle serpentiner. Når de blev rullet fast og kom i et bad med vandglas bagefter, kunne vi lave flotte skåle

og askebægre af dem. Det krævede lidt fingerfærdighed. Jeg blev derfor aldrig god til det. Men i erindringen står disse eftermiddage som utrolig hyggelige. Plejemor læste højt for os og vi sang også et par julesange. Hendes yndlingsjulesang var "Der er noget i luften". Den kom jeg også til at holde meget af. Jeg forbinder den altid med disse hyggelige eftermiddage på Vestskolen lige før jul.

Da vi skiftede plejemor fortsatte hun denne juletradition. Men nu rullede vi ikke serpentiner men lavede skind- og læderting. Det forekom mig på en eller anden måde ikke at være så hyggeligt som serpentinerulningen havde været. Men måske var det alderen, der nu begyndte at gøre sig gældende. Jeg var på det tidspunkt næsten 14 år.

Vejture:

Vi måtte ikke forlade Refsnæsskolens grund. Vi måtte egentlig kun komme på den del af grunden, der hørte til den afdeling, vi nu boede på, og så naturligvis i klasseværelserne. Med oprykningen til 6. Klasse fulgte der privilegier. Nu hørte vi til de store. Vi måtte således være oppe helt til kl.21,00. Et andet privilegium var, at vi nu fik ret til at gå ture på vejen. Det var en såre begrænset ret. Vi måtte gå på Kystvejen ud til Kysthospitalet. Vi måtte gå i Kysthospitalets anlæg. Gå på vejen fra Kystvejen langs anlægget forbi købmanden Simon op til "Den Ny vej". Så måtte vi gå tilbage ad denne vej, forbi vejen, der førte til skolen ned over mosen og fortsætte til næste vej på højre hånd. Den skulle vi så følge ned til Kystvejen og så gå tilbage til Refsnæsskolen. Det gav jo ikke de store muligheder for udfoldelser. Vi havde måske 1/2 kvadratkilometer, vi måtte færdes på. Vi overholdt naturligvis heller ikke disse regler.

Før vi blev sluppet løs på vejene, måtte vi aflægge en vejprøve. Her blev det testet, om vi nu også fulgte de elementære færdselsregler, vi havde lært. Det blev også testet, om vi opførte os ordentligt, når vi gik på vejen, og i øvrigt fantes modne nok til at færdes på vejene uden voksen ledsagelse. Det gjorde vi selvfølgelig den dag. En anden ting, der skulle tages stilling til var, hvem der kunne blive vejfører. Helt blinde var udelukket fra at blive vejfører. Svagsynede kunne få retten til at være vejfører. Men de kunne også miste den, hvis de havde opført sig uansvarligt på vejen.

Vi måtte kun gå på vejen 2 og 2. Retten til at gå på vejene gjaldt ikke pigerne. Det var derfor i sagens natur kun drenge, der gik sammen. 2, der var vejfører, måtte gerne gå sammen. Skulle en, der ikke var vejfører på vejen, måtte han finde en vejfører, der ville gå med ham. Det gjorde jo livet lidt vanskeligere for de blinde end for de svagsynede.

Vi aflagde vores vejprøve og bestod. Jeg var meget skuffet, for jeg fik ikke status som vejfører. Det var surt. Men det varede nu ikke ret længe, så havde de inspektionshavende tilsyneladende glemt, at jeg ikke måtte færdes på vejen sammen med helt blinde. Grunden til det var, at jeg i det daglige af mine blinde kammerater blev betragtet som værende svagsynet. Når jeg fulgtes med dem, var det altid mig, der var den ledende. Altså ham, den blinde holder i. Det var der ingen problemer i på skolen. Det var der naturligvis heller ikke, når vi gik på vejen. Jeg var fornuftig nok til ikke at omtale for nogen voksen, at jeg i stilhed havde taget den ret til at være vejfører, jeg ellers ikke kunne få.

Hvor gik vi så hen. En normal eftermiddag havde vi 2 timer til vore ture. Det var altså begrænset, hvor vi kunne nå hen. Mange af vores ture gik op til den lokale købmand. Han hed Simon og havde sin lille købmandshandel i kanten af Kysthospitalets anlæg. Her købte vi slik og fik derved brugt en del af vore lommepege. Vi tog gerne bud fra dem, der enten ikke ville på vejen, eller ikke havde fået ret til at gå på vejen endnu.

Andre yndede steder at gå hen var Kysthospitalets anlæg. Vi gik også gerne på stranden. Vi kunne dog kun komme ud til lidt før Kysthospitalet. Her var der en effektiv spærring. Et hegn, der ikke lod sig forcere gik langt ud i vandet. Retten til at færdes frit på landets strande gjaldt åbenbart ikke, når det var en offentlig institution, der var lodsejer. Til Kalundborg gik vi ikke. Kalundborg lå udenfor det område, vi måtte være i, og risikoen for at blive set derinde af personale fra Refsnæsskolen var for stor. Derimod gik vi ofte op mod Raklev og ud til Skanserne længere ude ad kysten.

Engang var der 2, der ikke kom tilbage ved lektielæsningstimens begyndelse. Da de heller ikke var kommet til aftensmadstid, bredte uroen sig. Hen på aften blev de imidlertid bragt tilbage. De var som vi andre gået uden for det tilladte område. så var de gået forkert. De endte helt ovre på den anden side af Røsnæs ovre ved Sejerøbugten. På et tidspunkt ville de banke på et sted for at spørge om vej. Der var ingen, der svarede. Det var der gode grunde til, de stod ved Kallerup kirke og bankede på kirkedøren. Denne hændelse kostede den svagsynede vejfører hans status. Lidt grotesk blev det, når han så kom og spurgte mig, om ikke vi skulle gå en tur, hvor det var mig, der var vejføreren.

Lommepege:

Medens jeg var på Refsnæsskolen blev der indført lommepege til os. De var graderet efter alder. De små fik 1 kr. om måneden. Det var dem, der skulle i seng kl.19,00. De mellemste fik 2 kr. om måneden. Det var dem, der måtte være oppe til kl.20,00. De store, niholdet, fik hele 3 kroner om måneden. Nu var pengene mere værd dengang end i dag. Vi skal nok gange beløbene med 15 til 20 for at få et størrelsesforhold, der passer til nutidens mønt. Men meget var det ikke, vi fik. De sidste 2 år, jeg var på skolen, blev der indført endnu en ordning. De store drenge på Vestskolen fik tildelt hver et hverv, som vi var ansvarlig for, blev udført. Det kunne f.eks. være at rive pladsen foran Vestskolen hver lørdag. Det kunne også være at slå græsplanen og mange andre gøremål. Jeg fik det job, at gå en runde på Vestskolen hver aften og stille stole og borde på plads, så det blev lettere for rengøringen. For denne indsats fik vi hver 2 ekstra kroner om måneden.

Meningen med ordningen var selvfølgelig at give os en smule ansvar for noget, og at lære os noget om, at for at få noget, må man også yde noget. Det var risikable bestræbelser. Men det kunne kun blive et surrogat for den virkelighed ude i samfundet, vi trods alt var udelukket fra.

Afslutning:

Som det kan ses af det foregående, spildte vi ikke megen tid på Refsnæsskolen. Det har overrasket mig, medens jeg skrev dette afsnit, hvor meget, og hvor forskelligt, vi brugte vores fritid til. Alle disse fritidsaktiviteter, tillægger jeg meget stor værdi. Det grundlagde for mig i al fald en masse interesser, jeg har kunnet videreføre. Meget af det, jeg har prøvet på Refsnæs, har jeg ikke videreført. Men det har alligevel været af betydning for mig, at jeg har prøvet det.

Det har også haft betydning, at jeg fik lært at udnytte tiden. Som synshandicappet skal man bruge mere tid på de aller fleste aktiviteter, end seende skal. Da tid er en begrænset ressource, har vi derfor ikke så megen tid, vi kan tillade os at spille, som seende har. Derfor var det så godt, at vi fik prøvet at leve i en hverdag, hvor vi udnyttede den tid, vi havde effektivt.

Det forunderlige er imidlertid, at jeg, når jeg genkalder mig min Refsnæstid, ikke har erindring om en hæsblæsende tilværelse, hvor vi skulle så meget, at vi ikke fik tid til noget. Sådan var det ikke. Vi havde tid, og vi brugte den godt.

Sygdom og sundhed:

Sygeafdelingen:

Jeg kan ikke sige andet, end at der blev taget godt vare på vores sundhed på Refsnæsskolen. Skolen havde egen sygeplejerske. Hun hed Frk. Jacobsen. Hun regerede enevældigt på institutionens sygeafdeling. Det var ikke mit indtryk, at nogen kom godt fra at blande sig i hendes afdelings forhold. Sygeafdelingen havde lokaler i Østskolens vestfløj på første sal. Når vi var syge, blev vi indlagt der. Når vi var raske igen, blev vi udskrevet derfra. Det var næsten helt hospitalsagtigt. Atmosfæren på sygeafdelingen kunne da også godt minde lidt om en hospitalsafdeling.

Sygeafdelingen var ikke så stor. Der var 3 til 4 stuer. Hver stue havde plads til 2 syge. Der var altid plads på sygeafdelingen. Kun når der var epidemier, fik vi lov til at ligge på vore afdelinger. Jeg har kun oplevet sådan en epidemi 1 gang. Men da blev jeg syg som en af de første. Jeg blev følgelig indlagt på sygeafdelingen. Sygdommen bed sig fast hos mig. Da jeg endelig efter 3 ugers sygdom, blev udskrevet, havde der været epidemi. Men den var ved at være afsluttet.

Når vi var syge, gik vi op på Medicinstuen på Østskolen og meldte os syge til Frk. Jacobsen. Så blev der taget temperatur - det var den gammeldags metode, hvor vi satte termometret op i endetarmen. Var vi syge, mistede vi hele kontrollen. Så blev vi lagt i seng på sygeafdelingen. Der blev vi liggende, til feberen var forbi. Frk. Jacobsen skulle nok sørge for, at vi ikke stod op i utide. Det var lidt kedeligt at ligge på sygeafdelingen. Kammeraterne måtte gerne besøge os om eftermiddagen. Men det var vel så som så for dem at huske at gøre det. Jeg engang tvangsudskrevet af Frk. Jacobsen til at besøge en af mine syge jævnaldrende kammerater, som jeg oven i købet ikke selv fandt det naturligt at besøge. Når det blev mig, der fik æren, var det, fordi jeg var en af dem, der blev dryppet i øjnene lige efter skoletid. Så skete der tilmed det, at han den eftermiddag fik besøg af sine forældre. Så sad jeg der, inderlig til overs. Men det var også svært at beslutte sig til at stikke af, for jeg var jo blevet pålagt at besøge ham. Nå endelig tog jeg mig sammen og forsvandt. Glad var jeg, da jeg var borte fra sygeafdelingen. Jeg havde heller ikke indtryk af, at kammeraten eller hans forældre savnede mig.

Det var mest forkølelsessygdomme, der ramte os. Jeg havde en del sygeophold i den anledning det første år, jeg var på Refsnæsskolen. Jeg troede, at det skyldtes problemer med at vænne sig til det noget barskere klima, der var ved kysten om vinteren, end der hvor jeg kom fra. Men min vantrivsel på Østskolen det år, har nok også spillet ind.

Engang legede vi kædetagfat i skolegården i middagspausen. Det gjorde vi så tit. Men den dag blev der rykket i mig på et tidspunkt, hvor jeg ikke var i balance. Det resulterede i, at jeg blev væltet omkuld. Uheldigvis for mig, slog jeg højre knæ ned i en cementkant ved et kloakdæksel. Det gjorde ondt. Kort tid efter opdagede jeg også, at det blødte kraftigt. Der var altså ikke andet at gøre. Jeg måtte op til Frk. Jacobsen. Hendes husassistent var ved at rydde op på edicinstuen, da jeg kom. Hun troede, jeg kom for sent til øjendrypning og skulle lige til at skælde mig ud for det. Men så hun alt mit blod. Så blev Frk. Jacobsen hentet i en fart. Det var den eneste gang, jeg har oplevet, at Frk. Jacobsen tog blidt på mig. Hun var en meget dygtig og meget effektiv sygeplejerske. Men hun var ret hårdhændet og tålte ikke, at vi gav udtryk for, at hendes behandling gjorde ondt. Mit knæ havde heldigvis ingen skade taget. 5 klemmer fik jeg i og 1 hel uge i sengen, hvor jeg ikke måtte røre mig. Værre var det ikke.

Lægekonsultationer:

Skolen havde også egen læge. I de første par år, jeg var på skolen, var det en ældre kvindelig læge, Dr. Larsen. Senere blev det kredslægen i området, der fik denne opgave. Lægen kom på skolen 1 eller 2 gange om ugen. Så var Medicinstuen på Østskolen lægekonsultationsværelse og Frk. Jacobsen var kombineret klinisygeplejerske og lægesekretær. Vi blev sendt til lægen, når der var en eller anden grund til det, Det kunne være undersøgelser af forskellig art. Det kunne også være diverse vaccinationer. Jeg havde svært ved at forstå, at jeg skulle vaccineres mod tuberkulose igen, når jeg lige var blevet det hos skolelægen i Blenstrup skole.

Engang skulle hele skolen have en kombineret vaccination. Jeg husker ikke alle de sygdomme, vi efter denne vaccination var garanteret mod at få. Vi blev vaccineret en eftermiddag alle sammen. Inden aften lå de aller fleste elever på Vestskolen syge i deres senge. Vi havde det rigtig dårlig alle sammen. Men vi kom os da, så vi kunne gå i skole næste dag. Efter en måned skulle vi vaccineres igen. Da blev vi også syge. Men det var knap så slemt som første gang. Ved den lejlighed lykkedes det mig at blive oppe, selv om jeg bestemt ikke havde det godt. Så gik der et år, så skulle vi have sidste indsprøjtning. Sandelig om ikke nogle af os blev lidt sløje ved den lejlighed. Men ingen af os, der gennemgik denne vaccination, er nogen sinde blevet ramt af de sygdomme, den skulle beskytte os imod. Så den har jo nok virket, selv om der altså var diverse bivirkninger.

Tandbehandling:

Skolen havde også egen tandklinik. Den lå på Østskoleno lige ved siden af Medicinstuen. Skolens tandlæge boede i Slagelse og kom op til Kalundborg et par gange om ugen for at tilse og forbedre elevernes tænder. Ham kunne jeg ikke lide. Han gjorde nu heller ikke noget for at være særlig børnevenlig. Han må have været en knusende dygtig fagmand. Da jeg kom til Refsnæsskolen var mine tænder i en meget sørgelig forfatning. Jeg havde på det tidspunkt aldrig været til tandlæge. I Blenstrup havde vi ingen skoletandplejeordning. Mine forældre havde siden deres ungdom haft forlorne tænder. De havde absolut ingen tradition for at gå til tandlæge. De havde sikkert heller ingen penge til dette formål. Det blev så Refsnæsskolens tandlæge, der fik den lidet misundelsesværdige opgave at redde mine tænder. Det lykkedes. Men det tog ham et halv års tid, hvor jeg var til tandlæge mindst en gang om ugen. Så selv om jeg ikke kunne lide ham, skylder jeg ham stor tak.

Briller:

De briller, jeg fik bevilget af Blenstrup sygekasse, var ikke kønne. Der var kun forstørrelse i det højre brilleglas. Eftersom jeg ikke så med venstre øje, syntes de ikke, der var grund til at bruge penge på glas med forstørrelse til det øje. Glassene sad naturligvis i et rigtig sygekassestel af ståltråd. Briller var ikke til pynt. På Refsnæsskolen var det en af lærerne, der havde det job at tilse vore briller. Når de sad skævt, gik vi til ham. Så rettede han dem. Det var også ham, der gik med os til optikeren i Kalundborg, når vi skulle have nye briller. Han brød sig slet ikke om de briller, jeg bar, da jeg kom til Refsnæsskolen. Det gav han udtryk for straks, han så dem. Han talte om, at jeg skulle med til Kalundborg for at få nye briller. Det tog jeg helt roligt. Hjemme fra var jeg vandt til, at nye briller var ikke bare noget, jeg sådan fik. De var dyre.

Så skete der det en måned efter, jeg var kommet til Refsnæsskolen, at jeg ville tage brillerne på efter gymnastiktimen. Medens jeg gjorde det, knækkede rammen, hvori højre brilleglas sad. Det røg fra mig ned på stengulvet og gik i tusinde stykker. Værre kunne det ikke være. Det var højre brilleglas, der var

forstørrelse i, altså også det dyre glas. Hjemme fra var jeg vandt til katastrofestemning, når den slags skete. Medens jeg endnu stod helt fortabt og sundede mig oven på ulykken, kom gymnastiklæreren, som altså også var ham, der havde med brillerne at gøre, hen til mig og sagde: "Det var da godt. Nu bliver vi nødt til at få nye briller til dig". Det lettede naturligvis. Bedre endnu. Samme eftermiddag var jeg med ham til optikeren i Kalundborg, hvor jeg fik fine nye briller med forstørrelsesglas til begge øjne og tilmed et hornstel. Det var luksus.

Tests:

Refsnæsskolen havde ingen psykolog tilknyttet dengang. En af lærerinderne foretog nogle tests for at teste nye elevers intelligens og skole niveau. Jeg blev testet det første år, jeg var på skolen. Testen foregik på skolens bibliotek. Lærerinden stillede mig en masse spørgsmål, som jeg skulle svare på. Velsagtens for at teste min viden. Jeg skulle også løse mindre opgaver. Det var velsagtens for at teste andre sider af min intelligens. Jeg tror ikke, jeg faldt igennem. Da jeg sluttede fortalte hun mig, at jeg lå meget højt.

Øjenundersøgelserne i København:

Når vi skulle have vore øjne undersøgt - det skulle vi et par gange om året - måtte vi tage turen ind til Blindeinstituttet i København. Her lå Blindesagens øjenklinik. Eleverne fra Refsnæsskolen blev undersøgt onsdag formiddag. Vi fik det først at vide dagen før, når vi skulle til øjenundersøgelse i København. Det pæne tøj - rejsetøjet - blev lagt frem på vore senge. Kl.5,00 blev vi vækket af nattevagten. Vi gjorde os i stand og fik lidt morgenmad. Så mødtes vi med Frk. Jacobsen, der skulle være vor rejsefører hele dagen. Vi blev kørt til Kalundborg med Pedersen - det var ham, der kørte rutebilen fra Kalundborg forbi Refsnæsskolen ud til Kysthospitalet. Han kørte også på bestilling. Der var togafgang kl.6,00. Togturen til København tog dengang det meste af 3 timer. Vi kørte med bumletog. Vi holdt ved alle stationerne. Vi var i København omkring kl.9,00. Når vi så ankom til Københavns Hovedbanegård, var der togsift til S-tog. Vi skulle med til Østerport. Vi stod altid op i s- toget. Frk. Jacobsen fortalte hver gang, at nu kørte vi under jorden. Vi var på Blindeinstituttet så tidlig, at vi lige kunne nå at få et stykke brød, før vi skulle indfinde os i venteværelset til øjenundersøgelserne.

Selve øjenundersøgelserne var ikke forskellige fra dem, jeg havde været igennem hos Dr. Kint i Ålborg. Blindevæsnet havde en ældre meget erfaren øjenlæge og skiftende yngre øjenlæger. Jeg blev som regel altid undersøgt af de yngre øjenlæger. Det var jeg faktisk ikke særlig ked af. Hvorfor det var sådan, var derimod ikke helt klart for mig. Måske var de en smule mindre autoritære. Øjenundersøgelsen omfattede for mit vedkommende altid måling af tryk på det øje, jeg kunne se med. Det var meget ubehageligt. Øjet blev lidt bedøvet, så blev der sat et apparat ned på selve øjeæblet. Det gjorde egentlig ikke ondt. Men det var ikke rart at se, hvordan det her apparat kom nærmere og nærmere øjet.

Kl.12,00 var vi færdige hos øjenlægerne. Så fik vi middagsmad på Blindeinstituttet. Derefter drog vi i flok og følge tilbage samme vej, vi var kommet. Vi gik op til Østerport station til fods. Tog med S-toget til Hovedbanegården. Skiftede der til bumletoget tilbage til Kalundborg. Der tog vi med Pedersen ud til Refsnæsskolen. Her kunne vi dog nå en af hans ordinære afgang. Vi var på skolen så sent, at vi ikke kunne nå at deltage i lektielæsningstimen den dag. Det gik jo nok endda.

Vi, der havde været med i København, havde haft en meget spændende dag. Det var jo en afbrydelse i hverdagen. Der var også en vis fortryllelse ved Blindeinstituttet i København. Det var der, vi skulle ind, når vi blev store.

Hvilke børn drømte ikke om at blive store. Var vi heldige på sådan en dag, traf vi sammen med nogen af de kammerater, vi kendte. Det var kammerater, der havde været elever på Refsnæsskolen sammen med os, som nu var blevet store og var blevet elever på "Tutten", som vi kaldte Blindeinstituttet i København. Det var især spændende for mig. Jeg havde en bror, der var elev på "Tutten", som i ferierne fortalte en masse om alt det spændende, de oplevede derinde.

Mit bedrag:

Her er det så på sin plads at fortælle, at jeg gjorde mig skyldig i et bedrag. Dette bedrag blev hurtigt til et selvbedrag. Det var måske derfor, at bedraget aldrig er blevet afsløret. Men jeg erkendte dog mit selvbedrag efter en halv snes års forløb, da jeg var blevet voksen.

Da jeg havde været på Østskolen godt og vel en måneds tid. Mødte jeg nogen af de store piger en aften ude på gangen. De drillede mig, og jeg drillede dem. Under det kom jeg til at hamre hovedet ned i et trappegelænder. Jeg ramte ned i træværket med venstre øje. Selv om det var beskyttet af brilleglas, gjorde det alligevel ondt. Nu havde jeg allerede lært - ikke mindst her på Refsnæsskolen, at havde jeg ondt i øjet, skulle jeg straks sige til. Jeg gik følgelig op på sygeafdelingen og fortalte, at jeg havde ondt i venstre øje.

Så skete der pludselig en masse omkring mig. Hvad jeg blev spurgt om, kan jeg ikke huske. Men jeg har i al fald svaret forkert. Eller også blev mine svar tolket forkert. Ting gik pludselig meget hurtigt. Jeg blev sendt til København allerede dagen efter. Der blev jeg indlagt på øjenklinikken til observation. Der lå jeg så i en uge. Så skulle vi hjem på efterårsferie. Det fik jeg da lov til at komme. På den uge havde øjenlægerne konstateret grøn stær på venstre øje. Grøn stær gav forhøjet tryk i øjet. Det kunne de ganske vist ikke måle, for overfladen på venstre øje var mærket af alle de mange operationer, jeg fik i det øje som lille. Det lod sig simpelthen ikke gøre. Denne sygdom modvirkede de med drypning med et stof, der hed pilokopin. Jeg blev idømt 6 gange drypning med dette stof om dagen. Vi havde kun medicinstue på Vestskolen 1 gang om dagen. De øvrige gange, måtte jeg op på medicinstuen på Østskolen for at få dryppet øjne.

Jeg tror, jeg blev fejldiagnosticeret ved den lejlighed. Dem, der har forhøjet tryk på et øje, får uvægerlig store smerter i dette øje. Jeg havde aldrig store smerter i det øje. Det gjorde ondt, hvis noget ramte ind på øjet. Men vedholdende og voldsomme smerter havde jeg aldrig. Hverken før jeg begyndte at få øjet dryppet eller senere, da jeg holdt op med at dryppe det.

Hvordan kunne alt det nu ske? Det er svært at forklare. Jeg var på det tidspunkt bare en lille bondedreng fra Himmerland, der var blevet anbragt i et miljø langt hjemmefra, hvor jeg slet ikke følte, jeg havde kontrol over tingene. Hvor jeg bestemt ikke forstod alt det, der foregik omkring mig. Derudover er jeg ikke utilbøjelig til at tro, at øjenlægerne fandt det, de helst ville finde hos mig, nemlig en slem øjensygdom. Men her gætter jeg. Jeg har aldrig set journalerne.

Men vagtsomheden på Refsnæsskolen overfor elevernes øjenproblemer var stor, og det var vel prisværdigt. Halvandet år senere gentog det sig faktisk på en måde. Da var jeg bare blevet ramt af en fodbold på venstre øje. Det medførte også ekspres indlægning på Øjenklinikken i København. Det satte næsten en stopper for mit fodboldspil. Jeg fik nærmest ordre om at undlade alt for voldsom fysisk aktivitet. Men det råd blev nu heldigvis aldrig fulgt. I tidens løb blev drypningen nedsat lidt efter lidt fra 6 gange om dagen til 3 gange. Da jeg blev ekstern elev på Blindeinstituttet i København og ikke længere kom på Øjenafdelingen for at blive dryppet, måtte jeg lære mig at gøre det selv. Det lykkedes fint. Men jeg begyndte at glemme at få dryppet mig til tiden. På et tidspunkt begyndte jeg at tænke over, hvorfor der ikke opstod stærke smerter i venstre øje, når jeg havde glemt at dryppe mig i flere dage. Jeg besluttede så

at gøre et eksperiment. Jeg lod øjendråber være øjendråber i en periode. Jeg lod være med at dryppe mig, og ventede spændt på, hvad der ville ske. Der skete ikke noget. Ingen smerter i øjet. Så erkendte jeg mit selvbedrag og opgav helt at dryppe mig. Jeg har aldrig fortalt mine skiftende øjenlæger om dette forløb. Det er for dumt. Det er lige pinligt for mig og for de øjenlæger, der har undersøgt mig. Men jeg er ret sikker på, at der i min journal på "Statens Øjenklinik" på Rymarksvej står, at jeg bliver dryppet 3 gange om dagen med pilokopin.

Indlæggelser på Øjenklinikken i København:

Alle mine "Øjenlidelser" medførte flere indlæggelser på øjenklinikken i København. Til denne øjenklinik var der knyttet en sygeafdeling. Denne var tillige sygeafdeling for eleverne på Blindeinstituttet. Jeg syntes, det var rigtig spændende at være indlagt i København. Her lå der voksne, som det var spændende at være sammen med. Min bror var som nævnt Elev på Blindeinstituttet i de år. Jeg fik af og til lov til at forlade sygeafdelingen og gå ned på gangene på "Tutten". Gennem min bror traf jeg sammen med mange unge elever, som jeg anså for at være voksne. Det var rigtig spændende. Jeg glædede mig vildt til at blive så gammel, at jeg kunne komme på "Tutten".

En lørdag aften skulle der være underholdning. Jeg bad om lov til at overvære den. Det fik jeg helt uden problemer. Jeg måtte bare ikke komme for sent tilbage. Det var en rigtig spændende aften, syntes jeg. Det var sådan en blandet underholdning med viser, musik, sketcher, konkurrencer osv., som man yndede det dengang. Al underholdningen blev forestået af "Tuttens" Elever. Jeg var vildt imponeret af elevernes dygtighed. Efter underholdningen var der kaffe i spisesalen. Derefter spillede "Tuttens" eget orkester op til dans i gymnastiksalen. Så svigtede modet mig. Jeg følte mig ret lille i det selskab. Jeg gik i al fald ind på sygeafdelingen, hvor den vagthavende sygeplejerske undrede sig over, at jeg allerede kom.

Kontakt med familien:

De 2 verdner:

Familien spillede gennem hele min tid på Refsnæsskolen og senere, da jeg var intern elev på Blindeinstituttet, en rolle i mit liv. Men det kunne ikke unges, at min tilværelse på kostskolerne svækkede mit forhold til min familie. Forholdet var ikke uden problemer. Først og fremmest, levede min familie i Nordjylland i en anden kultur, end den jeg levede i på Refsnæs. Jeg skulle altså foretage et kulturspring, når jeg rejste på ferie. Jeg skulle så gøre springet tilbage igen, når jeg vendte tilbage til Refsnæsskolen efter ferien. I det daglige prøvede jeg på at holde de 2 verdner adskilt med helt vandtætte skotter. Jeg var én person, når jeg var hjemme. jeg var en helt anden person, når jeg kom tilbage til Refsnæsskolen. Jeg var yderst selektiv, når jeg på Refsnæsskolen fortalte om mit hjem. Det var jeg også, når jeg hjemme fortalte om mine oplevelser på Refsnæsskolen.

Vi talte ikke meget om Refsnæsskolen, når jeg var hjemme på ferie. Mine forældres nederlag i striden med myndighederne, hvor det endte med, at jeg kom på Refsnæs, var så smertefuldt for dem, at de helst undgik emnet. Hvis jeg begyndte at beklage mig over noget på Refsnæsskolen eller bare var ked af at skulle tilbage efter ferierne, gik de omgående i forsvarsposition. Denne attitude kunne jeg ikke rigtig bruge til noget. Jeg var nu engang på Refsnæsskolen. Jeg vidste alt om, a) det kunne ikke være anderledes. Jeg blev

efterhånden også rigtig glad for at være på Refsnæsskolen. Det skete efter jeg kom over på Vestskolen. Vestskolen var mit andet hjem. Jeg havde ikke rigtig lyst til at høre mine forældre tale ondt og uretfærdigt om "Mit hjem". I øvrigt havde mine forældre hørt alt det, jeg kunne fortælle om Refsnæsskolen fra min ældre broder, der lige havde forladt skolen, da jeg blev elev der.

Da vi begyndte at skrive fristil, fik vi uvægerligt som det første stileemne efter ferierne: "Fortæl om din ferie". Disse stile kunne jeg ikke skrive. Jeg ville nok heller ikke. Men det var jeg mig ikke bevidst. Det nyttede ikke, at klasselæreren skældte mig ud. Der var nu engang etableret vandtætte skotter mellem de 2 verdner, jeg levede i. Dem ville jeg ikke linde på. Jeg kan filosofere meget over, hvorfor jeg opretholdt denne dybe adskillelse mellem mine 2 verdner. Helt let er det bestemt ikke at komme til bunds i den sag. Jeg ville have noget for mig selv. Mit liv hjemme hos mine forældre skulle ikke udsættes for kammeraters drilleri og voksnes nyfigenhed. Jeg ville ikke have mit liv hjemme udstillet og udsat for hån af nogen. Det var en nærliggende risiko. Vi kunne godt være hårde ved hinanden. Jeg var i så henseende ikke et hår bedre, end nogen anden.

Korrespondance:

Fra jeg begyndte på Refsnæsskolen til mine forældre døde korresponderede vi. Det var ikke nogen tæt korrespondance, vi havde. Ingen af mine forældre var gode brevskrivere. Jeg tror ikke, de brød sig om at skrive. Brevskrivning var noget, min mor påtog sig for vores skyld. Jeg havde jo mine egne problemer med brevskrivningen. Jeg kunne ikke læse mors breve. Det var synet slet ikke godt nok til. Når jeg fik breve hjemme fra, måtte jeg altså have nogen til at læse dem højt for mig. Det blev på Refsnæsskolen vores plejemor, der fik den opgave. Det brød jeg mig slet ikke om. Sådant at vise den flade af mig selv frem, der vendte mod familien, overfor en voksen på Refsnæsskolen var mig inderlig imod. Det kunne slå huller i de vandtætte skotter, jeg ellers opretholdt mellem mit liv på Refsnæsskolen og min familie. Men der var jo ingen vej uden om. Jeg ville jo også gerne vide, hvad min mor skrev til mig. Men rigtig godt var det ikke. Jeg var derfor nærmest glad for, at jeg fik breve så sjældent, som jeg gjorde.

I et par år blev det min søster Åse, der kom til at stå for korrespondancen hjemmefra til mig. I sommerferien inden jeg begyndte i 6. Klasse, viste Åse interesse for punktskrift. Hun ville gerne lære den, så hun kunne skrive til mig. Jeg ville gerne lære hende punktskrift. Jeg var glad for hendes interesse. Jeg var vel også lidt stolt over, at jeg kunne noget, som min ældre søster ikke kunne. Hun var en yderst lærenem elev. Hun havde lært punktskriften inklusive den lille forkortelse på en uge. Hun fik også hurtigt lært at skrive punktskrift på skrivetavlen. Det var ellers ikke helt lige til, eftersom hun skulle spejlvende tegnene. Men hun overgik langt mig i den kunst. Hun lavede så godt som aldrig fejl. Hun vendte ikke tegnene, sådan som jeg let kom til.

Det blev så helt automatisk Åse, der overtog brevskrivningen. Det var en optimal løsning. Mine forældre slap for det skrivearbejde, de ikke brød sig om. Jeg fik breve, jeg selv kunne læse, uden at være nødt til at bede nogen voksen om at læse dem højt for mig. Så viste det sig tilmed, at Åse var en rigtig god fortæller. Hun fortalte på livet løs om alt det, hun oplevede. Hun gjorde det med et smittende humør. Hendes breve overgik langt mine forældres i indhold og fortælleglæde. Hendes breve havde alle gode breves karakteristika. De var skrevet med en stor fortælleglæde. Der var ingen forsøg på stilmæssige krummelurer. Hun fortalte over stok og sten, sådan som hun ville fortælle mig det samme, hvis vi sad overfor hinanden. Det var som var hun tilstede i lokalet, når jeg læste hendes breve.

Åses breve er hvad jeg forstår ved gode breve. Alt for mange er meget bange for ikke at skrive korrekt, når de skriver private breve. Det gør deres fortællinger

noget stive og egentlig uinteressante. I et privatbrev forventer jeg mig, at personligheden fra den skrivende kommer frem. Jeg har fået mange private breve i løbet af mit liv. Sjovt nok har de bedste brevskrivere været piger. Nogle af dem havde ikke nogen større skoleuddannelse bag sig. Det er måske fordi de ikke kendte til korrekt brevskrivning og følgelig bare fortalte løs.

Det var også et problem at skrive breve hjem til mine forældre. Det faldt dem ikke på noget tidspunkt ind, at de selv kunne have lært sig lidt punktskrift. De vidste, at jeg godt kunne skrive med blyant. Det havde de selv lært mig. Men hvor var det dog besværligt at skrive breve. Det var drøjt for mig at skrive med blyant. Jeg skulle have hovedet helt ned til papiret for at kunne se det, jeg skrev. Min læseafstand var et par centimeter. Vi havde ingen læse/skrivepulte. Vi havde endnu ikke lært at skrive på almindelig skrivemaskine. Jeg måtte altså sidde i en forfærdelig sammenkrøllet stilling, når jeg skrev breve. Tilmed gik skrivningen uendelig langsomt. Jeg skrev ikke bogstaverne, jeg tegnede dem. Det tog sin tid. Derfor var det ikke underligt, at mine breve blev såre kortfattede. Det blev højest til et par sider med ret store bogstaver. Det var jo ikke meget indhold, der kunne presses ind i sådan et brev.

Samtidig med, at Åse overtog korrespondancen hjemme fra, fik jeg mulighed for at skrive breve hjem på punktskrift. Så skrev jeg på hver anden linie. Åse kunne så oversætte min punkttekst til almindelig skrift, som mine forældre kunne læse. Hun skrev oversættelsen på de blanke linier af mit brev. Det hjalp nok noget på mine breves kvalitet. Men jeg havde endnu på ingen måde lært glæden ved at formulere mig på skrift og bare fortælle løs. Den kom først, da jeg på Blindeinstituttet i København lærte at skrive på almindelig skrivemaskine og derved oplevede, at jeg kunne skrive med en større hastighed.

Forældredag:

Medens jeg var på Refsnæsskolen blev der stiftet en forældreforening. Jeg har aldrig set nogen formålsparagraf for den forening. Men meningen har jo nok været at skabe flere og bedre relationer mellem forældrene og institutionen. Refsnæsskolen accepterede straks at arbejde sammen med denne forening. Mine forældre valgte at melde sig ind i forældreforeningen.

Et af forældreforeningens første resultater var, at der blev arrangeret en forældredag. Den fandt sted i efteråret og blev straks en årlig tilbagevendende begivenhed. Forældredagen var altid en lørdag. Vi gik i vore klasser og havde time som sædvanlig. Men forældrene kunne være tilstede i klasseværelset og følge undervisningen. På den måde blev dagen ikke spor almindelig, selv om det skulle illudere en almindelig skoledag. Mig forekom det at være ret kunstigt. Men sådan var det altså bestemt.

Om eftermiddagen var der generalforsamling i forældreforeningen. Skolen udlånte velvilligst gymnastiksalen til formålet. Formanden for forældreforeningen var i det civile liv faglig sekretær i "smedenens og maskinarbejdernes forbund", som det hed dengang. Han var fagforeningsmand af den gamle type. Socialdemokrat naturligvis. Det kunne høres på hans sprog. Jeg var, medens jeg var teenager, af hans søn inviteret hjem til hans forældre flere gange. Der lærte jeg ham at kende som en hyggelig og rar mand.

Der er en del ting, jeg ikke kan huske omkring forældredagen. Bl.a. Kan jeg ikke huske, hvad der skete lørdag aften. Det er selvfølgelig heller ikke særlig vigtig. Det er nok mere interessant, at jeg ikke kan huske netop det, når der er så meget andet, jeg husker ganske udmærket. Men jeg brød mig altså ikke om forældredagen. Mine forældre deltog i forældredagene. Det overraskede mig ikke så lidt første gang. Jeg regnede med, at de var så meget imod alt hvad der bare smagte af Refsnæsskolen, at de ikke ville deltage. Men det gjorde de. De fik på den måde en afbrydelse i den daglige trummerum på vort husmandssted. De fik også en tur til et så fjernt og eksotisk sted, som Kalundborg var for dem. Så fik de

da også at se de omgivelser, jeg levede i til daglig. Det har nok også haft deres interesse.

Min modvilje mod forældredagene bundede i, at jeg altså havde det behov for at holde mine 2 verdener fuldstændig adskilt. Jeg brød mig ikke om, at mine kammerater skulle se mine forældre og måske danne sig et andet indtryk af dem, end det, jeg ønskede at give. Omvendt brød jeg mig heller ikke om, at de så mig i mit miljø på Refsnæsskolen. Hvad der skulle frigives af informationer om Refsnæsskolen ønskede jeg selv at bestemme. Det kunne jeg naturligvis ikke formulere dengang. Jeg anede slet ikke noget om, at det forholdt sig, som jeg har prøvet på at skildre det. Det er en visdom, der er kommet med årene. Det jeg følte dengang var et intenst ubehag ved at mine forældre viste sig på Refsnæsskolen. Havde nogen af mine lærer vist sig hjemme på vort husmandssted i en ferie, ville jeg have følt det samme.

Ferier:

Da min far og jeg ankom til Refsnæsskolen fik vi, som en af de aller første oplysninger at vide af forstanderen, at der nu var 4 ferier om året, hvor børnene kom hjem til deres forældre. Det var en overraskelse. Min bror Jørn havde kun været hjemme på ferier sommer og jul. Ordningen var også helt ny i 1950.

Vi havde 7 ugers sommerferie fra ca. 20. Juni til ca. 7. August. Det kunne svinge lidt fra år til år. Vi havde 1 uges efterårsferie i oktober. Der var 3 ugers juleferie. Den begyndte omkring 20. December og sluttede omkring 10. Januar. Påskeferien var på 12 dage. Den omfattede selve påskedagene, hverdage i påskeugen og weekenden omkring Palmesøndag. Vi var altså hjemme hos familien i 13 af årets 52 uger.

Hjemrejse og tilbagerejse foregik samlet. Alle lærer og om fornødent også andet personale var de dage udkommanderet til at ledsage os fra skolen og så nær hjemmet, som det var muligt. Vi blev sendt af sted i 3 afdelinger. De elever, der var fra hovedstadsområdet og Nordsjælland tog med Københavnertoget tidlig om morgenen på rejsedagen. De var altså allerede hjemme ved middagstid. Næste hold tog med Vestsjællandsbanen. I Slagelse delte de sig første gang, De elever, der kom fra Sydsjælland og Lolland/Falster fortsatte til Næstved og videre frem helt til Nakskov. Resten af det hold skiftede tog og tog over Storebælt. I Odense stod en lærer af. Her afleverede han de børn, der skulle hentes i Odense. Derefter tog han videre til Svendborg. I Fredericia delte resten af gruppen sig i 3 med hver sin lærer som ledsager. Den ene tog til Sønderjylland. Den anden tog til Esbjerg og videre nordpå derfra op gennem Vestjylland. Den tredje gruppe tog til Vejle og nordpå derfra. Hvor disse rejser endte afhang af, hvor sidste barn skulle hentes.

Vi der kom fra Nordjylland måtte vente med at tage af sted til Århusbåden sejlede. Det gjorden den kl.12,00. Vi brugte 4 timer til turen over Kattegat, før vi var i Århus. I Århus tog vi toget nordpå. I Langå skiftede de, der skulle videre mod Viborg og Skive tog sammen med deres ledsager. Vi andre fortsatte nord på. Jeg blev hentet af min mor i Ålborg. Når vi nåede dertil, havde vi rejst i 7 timer. Derfra var der 21 kilometer, før jeg var helt hjemme. Det var et problem at komme helt hjem. Rutebilerne, der kørte forbi mit barndomshjem, passede ikke med togene. Vi tog derfor med privatbanetoget mod Hadsund og stod af i Vorst, hvor far holdt med jumben og kørte os de sidste 5 kilometer helt hjem. Jeg var derfor først rigtig hjemme i mit barndomshjem et godt stykke hen på aftenen.

Når vi rejste tilbage blev vi samlet op de samme steder, vi var blevet afleveret. Det var vores forældres pligt at hente os og aflevere os. Det var nok en pligt, de gerne påtog sig, selv om det altså godt kunne være en mindre rejse at komme fra hjemmet frem til opsamlingsstedet. Vi havde også store problemer

med rutebilerne, når jeg skulle rejse tilbage til skolen. Rutebilerne passede slet ikke med togafgangene i Ålborg. eksprestogene holdt ikke i Skørping. Det blev så arrangeret sådan, at kommunen betalte en taxa, der hentede mig og mine forældre og kørte os til Ålborg. Hvad der fik kommunen til at udvise en sådan flothed, der var helt i modstrid med alt, hvad jeg ellers vidste om denne kommunes udgiftspolitik, ved jeg ikke. Måske var det lidt afbigt for deres hårde fremfærd for at få mig på Refsnæs. Men det er ren gætteri.

Rejserne til og fra vore ferier var hyggelige. På hjemrejserne glædede vi os til at gense vore familier. Det satte altid humøret i top. Når vi rejste tilbage, var vi vel nok lidt beklemte ved at skulle sige farvel til vore kære - det var både børn og forældre. Men denne beklemthed varede nu i reglen ikke så længe. Der var jo alle kammeraterne, som vi nu genså. Det var da spændende at høre om deres oplevelser i ferien. Det var egentlig kun det første år, jeg var på Refsnæsskolen, jeg var rigtig ked af at skulle tilbage til skolen. Men det var jo også det år, jeg var på Østskolen, hvor der var så lidt at glæde sig til. Når vi kom fra ferie, blev vi hentet af Pedersen i Kalundborg. Pedersen kørte den dag charterbus. Vi ankom i løbet af eftermiddagen. Toget gik fra Ålborg kl.9,00. Det ankom til Århus kl.12,00. Vi var i Kalundborg kl.16,00. Vi ankom i de samme 3 afdelinger, vi var rejst ud i. Men tilbagekomsten foregik dog over færre timer, end udrejsen havde gjort.

Et af velkomstritualerne, vi skulle igennem, når vi var ankommet til skolen, var "Lusetesten". Vi blev alle indkaldt til Medicinstuen. Der stod Frk. Jacobsen skarpt bevæbnet med en lusekam. Den brugte hun effektivt og hårdt. Det gjorde ikke netop godt i hovedbunden, når hun brugte "lusekammen". Men efter den behandling, der også omfattede en spritning af hår og hovedbund, kunne vi være ret sikker på, at hun havde fået alle lus og eventuelle luseæg med. Jeg kan ikke mindes, hun fandt lus hos os. Men det skulle da være mærkeligt, hvis der aldrig var resultat. Vi kom så mange forskellige steder fra, og fra så vidt forskellige miljøer. De fleste af os var børn af ret fattige forældre.

Ferien var dejlige i de første år, jeg var på Refsnæsskolen. Især husker jeg den aller første ferie. Det var efterårsferien i 1950. Da havde jeg kun været hjemmefra i 6 uger. Da var det dejligt at komme hjem. Alt var som før. Min søster og jeg kunne bare genoptage vores lege. Men allerede juleferien samme år var det anderledes. Tiden hjemme, som den havde været før jeg rejste hjemmefra blev aldrig mere den samme. Jeg bevarede forbindelsen med mine legekammerater derhjemme i mange år. Det var skønt at være sammen med dem igen. Jeg oplevede det på den måde, at jeg fik forøget status. Det skyldtes, at jeg kom fra en f6emmed 8erden, hvor jeg oplevede så meget, der var nyt og anderledes i forhold til det, mine legekammerater hjemme kendte til. Jeg kan huske en brydekamp for sjov, jeg havde med en dreng, jeg ikke kunne hamle op med, før jeg rejste. Nu besejrede jeg ham let. Det forbløffede mig. Han mente selv, det var fordi jeg var så meget mere smidig, end han var. Det var måske rigtigt. I så fald havde vores 4 gymnastiktimer om ugen ikke været forgæves.

Jeg var meget sammen med mine kammerater i ferierne de første par år, jeg var på Refsnæsskolen. Så meget, at min mor blev helt jaloux. Men det ebbede lidt efter lidt ud. Vi blev ældre. De begyndte at skulle gøre mere arbejde i bedrifterne, så der blev mindre tid til leg. Jeg havde derimod ingen arbejdsopgaver, når jeg var hjemme. Senere blev vi konfirmeret og de kom ud at tjene hos bønder. Så sås vi kun om aftenen, og det blev mere spredte møder. Men vi sås faktisk til de havde været inde som soldater. Så rejste de til hver sit hjørne af landet. Siden har jeg ikke truffet dem.

Ferien begyndte at blive et problem for mig, da jeg blev teenager. Man siger ganske vist, at intelligente mennesker keder sig aldrig. Er det rigtigt, har min intelligens beskrevet en meget mærkværdig kurve. Så har jeg været super intelligent i en stor del af min barndom. Så beskrev min intelligens en

nedadgående kurve i min sene barndom og var helt i bund i min tidlige ungdom - dog kun i ferierne. Så vendte den tilbage til barndommens niveau, da jeg blev voksen. Jeg begyndte kort sagt at kede mig i mine ferier. Der skete ikke noget. Mine forældre havde deres bedrift at passe. Jeg skulle ikke lave noget, når jeg endelig var hjemme, syntes de. Så var jeg feriegæst. De ville gøre alting så godt for mig som muligt. Set fra deres ståsted var det skønneste, de kunne tilbyde mig, fritagelse fra al arbejde.

Men jeg var en aktiv natur, der skulle helst ske noget, hvor jeg var. Men der skete ikke noget. Jeg havde ikke mange muligheder for udfoldelse. Bøger at læse i fandtes så godt som ikke. På Trykkeriet på Blindeinstituttet i København, trykte de 1 bog til sommerferien, som vi kunne få tilsendt. Det var alt. 1 bog på måske 200 sider var ikke meget i en ferie på 7 uger. Men det var, hvad der var. Det gik endda nogenlunde så længe min søster Åse endnu var hjemme. Men også hun kom ud at tjene. Det skete da hun var 15 år. Da var jeg selv 14 år. Så jeg kun hende lidt i weekenderne og måske om aftenen engang imellem. Min ældste bror kom hjem ind imellem. Men han var 10 år ældre end jeg, så vi havde ikke så meget at tale om dengang. Min Bror Jørn slog sig i den periode ned som klaverstemmer i Ålborg og startede egen forretning. Det kneb gevaldigt for ham i starten. Især om sommeren var der ingen kunder. Han kom derfor ret ofte hjem og blev hjemme i nogle dage. Måske var han nødt til det for at spare på de få penge, han fik. Men for mig var hans besøg et stort lyspunkt. Vi talte altid godt sammen. Han og jeg havde jo været de samme steder og havde vores handicap til fælles.

Det var i de år, jeg cyklede vejene tynde i omegnen af mit barndomshjem. Jeg havde egentlig ikke andet formål med at cykle, end at få tiden til at gå. Alt, hvad jeg foretog mig, handlede udelukkende om at få tiden til at gå. Ikke at få den til at gå på en fornuftig og kreativ måde. Men bare at få den til at gå. 7 ugers sommerferie er uendelig lang, når det jeg egentlig drømmer om var at komme tilbage til skolen og genoptage det aktive liv med kammeraterne, jeg havde der.

Jeg blev en sand radionarkoman i mine ferier i de år. Jeg hørte alt, hvad Danmarks radio sendte. Men uheldigvis sendte de ikke nær så mange timer, som de gør nu. Udsendelserne var i almindelighed heller ikke så gode, som de er i dag. Når der ikke var noget på Danmarks radio, skruede jeg over på Norge og hørte norsk radio. Derved lærte jeg ikke så lidt om Norge. Den viden, jeg på den måde erhvervede mig, har da været til nytte siden hen. Men radiolytningen var knyttet til de sene eftermiddagstimer og aftenen. Den hjalp ikke meget til med at få dagtimerne til at gå.

Det var sommerferierne, der var de værste. De var så grusom lange. Da jeg kom til København havde vi ingen efterårsferie. De kedsommelige ferier blev først for alvor et problem, da jeg kom til København og altså var blevet teenager. I julen og påsken var der mange helligdage, hvor mine søskende kom hjem. Jeg kunne også være heldig at træffe mine gamle legekammerater.

Der var ingen aktiviteter for unge blinde i sommerferierne dengang. Ungdomslejre, rejser, festivaler og al den slags eksisterede ikke. Dansk Blindesamfund holdt Hobrohjemmet åben om sommeren. Men det var for voksne. Jeg kunne naturligvis have deltaget i egnens ungdomsliv. Det gjorde jeg ikke. Det var der så mange grunde til. En af dem var, at jeg i årenes løb var blevet helt fremmed på egnen. sådan følte jeg det selv. Jeg havde mistet enhver forbindelse med alle dem, jeg havde gået i skole sammen med bortset altså fra naboens drenge.

Når jeg ikke tog sagen i egen hånd og bare gjorde noget andet end at tage hjem i de lange sommerferier, var der mange grunde til det. Jeg anede f.eks. Ikke, hvad det andet, jeg kunne gøre, skulle være. Jeg var forfærdelig uvidende. Jeg nænnede faktisk heller ikke at blive væk. Mine forældre så frem til at have mig hjemme. Så manglede det bare, at jeg skulle forholde dem den glæde.

Da jeg var 20 år blev der for første gang arrangeret en rejse for blinde til det sydlige udland. Den ville jeg med på. Men jeg var da noget beklemmt ved at fortælle mine forældre, at jeg ikke kom hjem straks ved sommerferiens begyndelse. Det år. Året efter var problemet løst. Jeg var på det tidspunkt arbejdsløs telefonist. Som sådan måtte jeg blive i København i sommerferiemånederne. Det var nemlig i de måneder, jeg kunne få de gode vikariater. Det forklarede jeg mine forældre. Det kunne de forholde sig til. Jeg måtte være tilstede og tjene pengene, når budet var der. Siden holdt jeg ferie hjemme af og til. Men det blev aldrig længere end højst 1 uge ad gangen.

Sidste år på Refsnæsskolen:

Et travlt år:

Da vi begyndte efter sommerferien 1953, var jeg avanceret til at være på afgangsholdet. Det var de elever, der havde deres sidste år på Refsnæsskolen. Det gjorde ikke straks nogen større forskel. Der var ikke knyttet nye privilegier til at være på afgangsholdet. Det store gennembrud var jo sket året før, hvor vi fik lov til at gå på vejen og fik lov til at være oppe til kl.21,00. Adgang til "Den ny opholdsstue" havde jeg også opnået, medens jeg gik i 6. klasse. Men det gav da nogen status, at være blandt de ældste elever på skolen.

For mig blev det et travlt år. Der var skolegangen, Konfirmationsforberedelsen og fritidsaktiviteterne. Så var der musikken, som jeg det år gjorde meget ved. Jeg var jo midt i min drøm om at blive organist. Endelig blev året for mig så underlig, det kan lyde, et travlt år i sløjdsalen. Hele efteråret lavede jeg julegaver til hele familien. Ambitionen var, at jeg ville lave noget til hver især af den del af familien, jeg var på gave med, med mine hænder. Det lykkedes. Efter jul ville jeg lave en gave med mine hænder til mine forældres sølvbryllup. Det nåede jeg også. Derefter stod det mig klart, at ville jeg have lavet den havestol færdig, jeg var begyndt på i sløjdtimerne, så krævede det en ekstra indsats. Jeg gav den altså en skalle, der kom til at være helt frem til sommerferien. Jeg fik stolen færdig. Men det var med hiv og sving og ikke mindst efter hjælp fra mine dygtigere kammerater.

Konfirmationsforberedelse:

Da vi kom lidt hen på efteråret, begyndte vi, der skulle konfirmeres næste forår, at gå til konfirmationsforberedelse. Denne blev forestået af sognepræsten i Raklev pastor Norup. Det foregik to gange om ugen om eftermiddagen et par timer mellem skoletid og lektielæsningen i et af klasseværelserne. Jeg havde ikke noget imod at gå til konfirmationsforberedelse. Præsten, som vi kun kendte som en meget højtidelig mand, der holdt gudstjeneste for os, viste sig at være venlig og rar. Vi lærte da en del ting. Men det er lidt svært at adskille det, vi lærte i disse timer fra det, vi samtidig lærte i religionstimerne. Men noget af det, vi lærte var, hvad vi kunne forvente af en præst f.eks. Med hensyn til tavshed omkring det, vi betroede præsten. Det var hele afgangsholdet, der skulle konfirmeres det år. Der var kun 1 af os, der ville konfirmeres hjemme, hvilket han fik lov til. Men han gik dog til konfirmationsforberedelsen sammen med os andre. Konfirmationen skulle finde sted i begyndelsen af april. Vi gik altså til forberedelse hele vinteren.

Mine forældres sølvbryllup:

Mine forældres sølvbryllup nærmede sig. De havde i 1929 giftet sig i februar. Det havde de vel haft deres grunde til. Men at få familien samlet til fejringen af sølvbrylluppet kom derved til at volde visse problemer. Sølvbrylluppet skulle fejres 20. Februar. Det var en lørdag. Jeg skulle derfor rejse fredag aften og komme igen sent mandag eftermiddag. Jeg måtte altså bede mig fri hos selveste forstanderen. Nu var det et mindre problem. Vi havde det år forstanderen til verdenshistorie. Jeg kunne altså spørge ham efter timen. Så var jeg fri for at gå ned og vente udenfor hans kontordør. Den dag, jeg spurgte, var han nu i sit allermost vennesele humør. Det var slet ikke noget problem at få fri. Selvfølgelig skulle jeg deltage i mine forældres sølvbryllup.

Den vinter var den ene af Kalundborgfærgerne på værft. Derfor var fartplanen lagt om. Færgeren kom til Kalundborg kl.16,00 og returnerede allerede kl.18,00. Min rejse blev ordnet sådan, at min bror, der var på Blindeinstituttet i København, skulle tage toget til Kalundborg. Der skulle han tage ud på Refsnæsskolen og hente mig. Så skulle vi følges til Ålborg, hvor vi ville blive modtaget og bragt helt hjem.

Nu er det sådan om vinteren, at det er menneskene, der planlægger. Men det er vejrguderne, der i sidste ende bestemmer. Vi var midt i vinteren. Og det år havde vi en meget hård vinter. "Der var begyndende isdannelse i de indre Danske farvande", som det hed. Men de store færger som Kalundborgfærgerne sejlede da. Jørn kom på aftalt tid og hentede mig. Vi kom med færgeren og afsejlede til tiden. Der var intet unormalt at bemærke de første 3 timer af sejlturen. Det var uvandt at sejle på Kattegat i Mørke. Det havde jeg ikke prøvet før. Da vi nærmede os Århus, sejlede vi ind i isen. Den havde pakket sig sammen i Århusbugten som en følge af den langvarige østenvind, vi havde haft. Kort tid efter satte vi os uhjælpelig fast i denne is. Der gik lang tid. Så blev det meddelt, at vi afventede isbryderassistance. Isbryderen isbjørn var på vej, blev det også meddelt. Kl.23,00 blev det meddelt, at toget, der holdt på Århus banegård, og som skulle bringe os til Ålborg. Desværre var nødt til at køre, inden færgeren var i havn.

Isbryderen kom omsider, og hjalp os i havn. Da vi kom til Århus Banegård, var der ingen tog mod Ålborg før næste morgen. Men vi, der havde billet, måtte gerne gå ind i de opvarmede ventelokaler på banegården. Der sov vi så den nat så godt det nu kunne lade sig gøre. Vi sad eller lå på de polstrede bænke i ventelokalet. Lyset var tændt. Det gjorde det ikke just nemmere at sove. Noget søvn blev det da til. Men det var godt, vi havde billet. Udenfor var det meget koldt den nat. Det var første gang, jeg rejste, hvor der opstod besværligheder.

Næste morgen kom vi med et tidlig morgentog. Vi var i Ålborg lidt op ad formiddagen. Det var på selve sølvbryllupsdagen. Der var tilmed kommet nogen, for at hente os. Men hvordan de har fået besked om, hvornår vi ville ankomme, blev jeg ikke klar over. Vi meddelte det ikke, for mine forældre havde ikke telefon, og det havde naboerne heller ikke.

Selve sølvbrylluppet husker jeg ikke så meget fra. Det var vist ikke alle gæsterne, der havde kunnet komme på grund af vintervejret. Vore fester var jo heller ikke særlig spændende. Det var den her heller ikke. Jeg kan huske, at mine forældre var blevet sat ved hver sin ende af bordet, da vi spiste. Det var nok ikke så almindeligt ved den slags fester. Men det har jo nok været den mest praktiske løsning. Det jeg husker bedst var, at jeg var godt træt. Det var første gang, jeg havde tilbragt en nat på en banegård.

Strabadserne var ingenlunde overstået. Vi skulle også tilbage igen. Vi rejste mandag morgen. Trods store snemængder kom vi til Ålborg. Toget kørte til tiden og var i Århus til tiden. Vi afsejlede også til tiden. Men vi sejlede ikke ret længe. Godt og vel ude af havnen satte færgeren sig fast i isen. Helt fast sad den ikke. Vi kunne sejle et stykke frem og så bakke det samme stykke tilbage. Sådan

så det i al fald ud. Det gjorde vi hele eftermiddagen. Vi kom ingen vegne. Der blev sagt, at vi havde hjulpet et skib ind til Århus, så noget udrettede vi da.

Vi passagerer kunne ikke rigtig gøre andet end at vente og kikke ud på isen. Det kunne vi underholde os med så længe, det var lyst. Derefter kunne vi kun vente.. Men da mørket sænkede sig over vandet, der altså på det tidspunkt var forvandlet til en ismark, var der endnu intet sket. Der blev åbnet for præsens radioavis, når det var tiden for udsendelsen af den. Her kunne vi høre, at vi stadig sad fast i isen. Det var vel godt at vide for passagerernes arbejdsgivere og for vore pårørende. Men for os, der var ombord på skibet, var det nu ikke nogen stor nyhed. Vi havde ikke forberedt os på så lang en sejltur med læsestof, kortspil eller anden tidsfordrivende materialer. Jeg mindes ikke, vi spiste på færgen. Men det må vi have gjort, for jeg mindes heller ikke, at vi var sultne på noget tidspunkt under turen.

Endelig kl.19,00 efter 7 timers ventetid kom isbryderen Isbjørn. Så kom vi ud i åbent vand. Det var nemlig stadigvæk kun i Århus Bugt, isen pakkede. Resten af turen var helt normal. Men vi manglede bare de 7 timer, vi havde ventet siddende fast i isen. Da vi ankom til Kalundborg, måtte Jørn tage med det ventende tog til København. Det var det sidste, der gik den aften. Jeg prøvede så for første gang at hyre en taxa. Det lykkedes. Jeg blev kørt ud til skolen og havde oven i købet penge nok til at betale den med.

Så ville jeg gå ind på Vestskolen. Her stødte jeg på et uventet problem. Indgangen gennem bislaget, eleverne skulle benytte, var låst. Der var altså ikke andet at gøre end at gå ind ad hoveddøren og så prøve at komme op på sovesalen ad hovedtrappen, uden at nogen hørte mig. Hovedindgangen måtte vi ikke benytte. Hovedtrappen var forbudt område for os. Det gik ikke. Da jeg gik forbi afsatsen i stueetagen kaldte Frk. Knudsen på mig. Hun sad oppe og ventede på mig sammen med plejeassistenten. Jeg kom ind og hun virkede glad og lettet over at se mig. Jeg blev budt på kaffe, og måtte fortælle om turen, før jeg fik lov til at gå i seng. Det var første gang, jeg rejste med besværlighed. Derfor står denne tur så levende i min erindring.

Konfirmationen:

Tiden for konfirmationen nærmede sig. Præsten havde ladet os forstå, at han gerne så, at vi kom i kirken for bl.a. At se, hvordan en gudstjeneste forløb i en almindelig kirke en almindelig søndag. 3 uger før konfirmationen fik vi så samlet os sammen til at gå op i Raklev kirke og overvære gudstjenesten. Det jeg husker bedst fra dette besøg var degnen. Jeg har hørt mange kirkeforsangere. Men ham her er hidtil den eneste af dem, jeg har hørt, der ikke kunne synge. Jeg syntes hverken, han kunne holde tempoet eller melodien. Men han kunne altså bruges som kirkeforsanger i Raklev dengang.

Ugen efter var der almindelig gudstjeneste på Refsnæsskolen. Næste søndag skulle vi til dåb. Det var nemlig sådan, at en af kammeraterne på afgangsholdet ikke var blevet døbt. Da han ikke var blevet døbt, kunne han heller ikke bekræfte sin dåb, som var konfirmationens teologiske mening. Det blev derfor ordnet sådan, at han blev døbt ugen før konfirmationen skulle finde sted. Den begivenhed bivåned vi naturligvis også. Så fik vi også oplevet en voksendåb, hvor det var den døbte selv, der svarede på præstens spørgsmål. Men ellers blev der ikke gjort mere ud af den dag. I al fald ikke for os, der kun var med som tilskuere. Den næste søndag blev vi så konfirmeret. Det er den eneste gang, hvor jeg har været til gudstjeneste 4 søndage i træk.

Præsten inviterede os også til et besøg i kirken udenfor kirketid. Det var spændende, syntes jeg. Vi fik lov at kikke grundig på og røre ved al kirkens inventar - også præstens messehagel og kirkekalken. Kirkens specialitet var, fortalte præsten, at den var den første kirke, der i Danmark var opført som en luthersk kirke efter reformationen. Den var altså designet til en luthersk

gudstjeneste, hvor prædiken og menighedens salmesang var de vigtigste elementer. Kirkerummet fik derfor mere karakter af et forsamlingshus end af at være et kultsted.

Vi var oppe på kirkeloftet for at se kirkeklokken. Den følte vi også på. Men vi var lidt forsigtige. Sådant en kirkeklokke sladrede med lyd, hvis vi rørte for kraftigt ved den. Det gjorde derfor et vist indtryk på mig, da præsten frejdigt tog fat i klokketovet og ringede med klokken på livet løs og oven i købet syntes at more sig. Jeg var vist lidt uvant med, at præster kunne more sig. Præsten var også en gæstfri mand. Vi sluttede af med et besøg i hans hjem, hvor familien bød på kaffe og præsten hyggede rigtig om os.

Men der var andre forberedelser. Vi skulle have splinternyt konfirmationstøj. Drengene fik upraktisk pænt blåt tøj. Pigerne fik lige så upraktiske lange hvide kjoler. Ved denne lejlighed var der ikke tale om genbrugstøj. Det tøj, vi fik, var flunkende nyt. Vi havde det simpelthen på første gang den dag, vi blev konfirmeret. Vi måtte beholde tøjet.

Konfirmationsdagen skulle jo være en fest for konfirmanderne. Vi - drengene, der skulle konfirmeres - talte derfor om, hvorvidt det ikke ville være passende, at en fra holdet holdt en pæn takketale. Det var vi enige om. Men hvad skulle der siges? Og hvem skulle gøre det? Talen påtog mine klassekammerater Ole og Poul sig at lave. Men så syntes de, at de havde gjort deres. Problemet om, hvem der skulle holde talen, spidsede altså til. Der blev holdt et natligt krisemøde inde på værelset, hvor Ole og Poul sov. Her tilbød jeg mig til min egen overraskelse som taler. Stor glæde. Problemet var løst. Hvorfor jeg tilbød mig som taler er stadig et uløst spørgsmål for mig. Jeg havde bestemt ingen behov for at vise mig frem. Jeg var, som mine kammerater indstillet på, at talen skulle holdes. Men her kom vel min bondefornuft ind i billedet. Når talen skulle holdes, måtte der nødvendigvis være en, der gjorde det. Når ingen anden ville, så kunne jeg da godt påtage mig opgaven. Det var første gang, jeg påtog mig, hvad jeg betragtede som et offentlig ombud.

Konfirmationen skulle holdes på Refsnæsskolen. Vi kunne som nævnt godt få lov til at blive konfirmeret hjemme. Men der var nu aldrig tvivl i mit sind, hvor det ville konfirmeres. Det skulle være på Refsnæsskolen sammen med mine kammerater der. Hjemme i Blenstrup havde jeg mistet forbindelsen til de aller fleste af mine tidligere skolekammerater.

Dagen for konfirmationen oprandt. Forældrene til konfirmanderne var blevet inviteret. De kom dagen før i løbet af eftermiddagen. Refsnæsskolen sørgede for natlogi til dem. Også min bror Jørn, der havde været elev på Refsnæsskolen og nu var elev på Blindeinstituttet i København, var inviteret og deltog i festen. Vi blev kørt op til kirken i Raklev. Konfirmationen begyndte kl'#ajljj. Vi var blevet ganske grundig informeret om, hvad der skulle ske. Hvad vi skulle gøre hvornår., hvad vi skulle svare på, præstens spørgsmål osv. Det var en helt almindelig konfirmation. Jeg tror ikke, den afveg fra andre konfirmationer på den tid.

Jeg var godt nervøs, da det blev min tur til at svare. Hvorfor jeg var det, var uklart. Det var jo ikke noget farligt, der skulle ske. Men jeg fik da svaret ja på de rigtige steder. Vi var også til alters efter selve konfirmationshandlingen. Det var ikke en oplevelse, jeg fik meget ud af. Vinen smagte underligt og stærkt, syntes jej. Jeg var slet ikke vandt til at drikke vin. Brødet var tørt og klæbrigt i munden. Den åndelige løftelse, jeg måske havde forventet som resultat af altergangen, udeblev totalt.

Efter kirkegangen vendte vi tilbage til Refsnæsskolen. Her var der pyntet op i den ene halvdel af gymnastiksalen bl.a. Var møblerne fra "Den ny opholdsstue" hentet herover. I den anden halvdel spiste vi. Vi fik en fin frokost. Min mor

sparede bestemt ikke på roserne overfor skolens spegesild. Det var det pålæg, jeg afskyede aller mest. Men den dag var der da ingen, der pålagde mig at spise disse "skønne" sild.

Så var der almindelig hygge om eftermiddagen. Vi fik lejlighed til at pakke gaver ud. Der var mange gaver til os fra familie og venner. Der var også gaver fra Refsnæsskolen og fra personalet. Fra skolen fik vi et toiletgarnitureset med bl.a. En barbermaskine - en skraber, den elektriske barbermaskine var knap nok opfundet. Jo vi nærmede os voksenalderen. Fra personalet, fik vi en kuffert eller også var det omvendt. Det var den første kuffert, jeg ejede. Den havde vi jo god brug for, når vi skulle rejse på ferie. Hidtil havde vores tøj været pakket ned i en vadsæk, når vi skulle rejse.

Om aftenen var der stor festmiddag, hvor konfirmanderne var æresgæster, og hvor vore lærer, plejepersonale, forstanderen, særligt indbudte og vore forældre deltog. Der var lavet lejlighedssange af vores klasselærer med et vers om hver enkelt af os. Klasselærerne holdt også morsomme taler om os. Min klasselærer fortalte humoristisk om, hvordan hun af klassen ofte blev manipuleret til at gøre andre ting, end hun havde bestemt. Først stillede en et spørgsmål, som ikke kunne besvares hverken med et ja eller et nej. Så stillede den næste et modspørgsmål. Derefter indledte jeg den almindelige debat. Når så timen næsten var gået, spurgte den fjerde, om hun så ikke læste historie, nu da vi alligevel ikke kunne nå at lave noget. Det var meget festligt. Sådan kunne vore timer godt forløbe. Men jeg kan nu ikke huske, at jeg allerede dengang var særlig debatterende. Forstanderen holdt tale. Det var der også andre lærer der gjorde.

Festen blev på et tidspunkt meget pinlig for mig. Da talerne var ved at være udtømt rejste min far sig og slog på sit glas. Det var nok det sidste, jeg havde ventet. Far som taler\$ Jeg tror, det var hans første tale overhovedet. Jeg tror også, det blev hans sidste. Han slap ikke særlig godt fra talen. Han havde ikke forberedt talen. Han stod og mumlede nogle takkebrokker og kørte i bar nervøsitet rundt med fingeren på dugen imens. Det var meget ubehagelig for mig at opleve. Hvad ville jeg dog ikke få at høre fra kammeraterne siden hen. Men mærkelig nok, blev hans optræden aldrig nogensinde kommenteret overfor mig, hverken af kammeraterne eller af personalet. Det var jeg glad for.

Så var der jo konfirmandernes takketale tilbage. Den havde jeg jo påtaget mig at holde. Jeg havde lært den udenad. Jeg var også blevet hørt i den af dem, der havde skrevet den. Min fremsigelse af talen var blevet rettet og var nu tilfredsstillende, var det blevet bestemt. Men stolt af situationen var jeg bestemt ikke. Jeg ventede pænt, til talerrækken var udtømt. Da jeg så var ved at tage mig sammen til at få mig rejst, var det, at min far absolut skulle holde tale. Det skulle jeg lige sunde mig oven på. Jeg var derfor lige ved at komme for sent. Men jeg fik mig rejst, og jeg fik holdt talen. Jeg tror det gik helt godt. Jeg var et eksamensmenneske. Jeg kunne mange ting, når jeg skulle. Det her var første gang, jeg demonstrerede det i praksis. Talen, jeg holdt, var en total overraskelse. Det var åbenbart ikke almindeligt, at konfirmanderne sådan tog ordet under festen. Forstanderen blev henrykt. Jeg blev takket meget hjerteligt af ham. Han troede vist, at det også var mig, der havde skrevet talen.

Næste dag var der andendagsgilde. Vore forældre tog af sted efter frokost. Så festede vi konfirmander, der stadig var æresgæsterne, lidt mere ungdommeligt. Her havde et lærerpar lavet en parodi på os, hvor vi mødtes efter 50 år. Her fortalte vi om, hvordan det var gået os. Det var skægt. Jeg havde i den parodi udnævnt mig selv til at være den klogeste af hele holdet. Jeg var blevet professor i geografi med speciale i Dollerup Bakker - hvad kan man dog ikke huske af småting fra dengang? Jeg var næppe den klogeste i den flok. Men jeg er måske nok den i flokken, der har været med i mest organisatorisk arbejde. Men om det er udtryk for klogskab er nok et spørgsmål.

Ugen efter var det påskeferie. Hjemme blev der holdt en kaffeaften for naboerne i anledning af min konfirmation. Denne konfirmation kom vist lidt bag på dem. De havde tilsyneladende helt glemt, at jeg havde den alder. Men da de hørte om anledningen til gildet, fik de da godt nok pungen op af lommen. det blev til ikke helt få kontanter oven i dem, jeg havde fået på selve dagen. Men jeg fik ikke særlig mange telegrammer. De telegrammer, vi fik til konfirmationerne, blev ellers gemt. Men mine er forsvundet.

Så var vi konfirmerede. Livet fortsatte. Men konfirmationen var for os begyndelsen på afslutningen af en epoke i vores liv og indledningen til et nyt kapitel. 3 måneder efter, vi var blevet konfirmeret, forlod vi Refsnæsskolen. Efter sommerferien begyndte vi vores tilværelse på Blindeinstituttet i København:

Rejsen til Sverige:

I 1953 indledte Refsnæsskolen et samarbejde med den tilsvarende blindeskole i Sverige Tomtebodan i Stockholm. Afgangsholdet fra Refsnæs var en uge på besøg i Stockholm, og det tilsvarende hold deroppe fra var en tur på Refsnæsskolen. Alle regnede med, at dette samarbejde ville fortsætte i de kommende år. Vi så frem til denne tur, som ville blive i al fald min første udenlandsrejse overhovedet.

Efter jul tegnede der sig pludselig sorte skyer i horisonten. Det var noget med det økonomiske grundlag for turen. Hvem det var, der pludselig ikke ville betale gildet, ved jeg ikke. Men det hed sig pludselig, at vi skulle betale en del af turen selv. Det var ikke så godt. Mine forældre f.eks. Ville næppe kunne rejse penge til den tur, uden de selv skulle undvære. Jeg var bestemt ikke den eneste på holdet, der kom fra så små kår. Noget måtte gøres. Vi fik meget hurtigt etableret en større basar, hvor overskuddet skulle gå til vores rejse. Det var første gang - og hidtil eneste gang - jeg har været med til at arrangere et tiltag, hvor overskuddet skulle gå til noget, jeg selv ville have fordel af. Vi lånte gymnastiksalen til basaren. Der var tombola. Der blev også holdt en auktion over ting, der var skænket til formålet, som det var værd at eje. Her må jeg sende en taknemmelig hilsen til værnehjems pigerne. De havde foræret dskillige fine håndarbejdsting, de selv havde lavet, til denne auktion. Det var da uegennyttigt. Ingen tænkte dengang på, at de måske også kunne få en stor oplevelse ved at foretage en rejse til udlandet.

Basaren gav et pænt overskud på flere hundrede kroner. Men pludselig var brikkerne alligevel faldet på plads. Vi kunne nu komme af sted uden selv at skulle betale. Hvad der var sket, og hvem der nu havde spyttet i bøssen, ved jeg ikke. Jeg tror ikke, det blev omtalt overfor os. Der var det konkrete formål med vores tur, at give os elever en oplevelse. Det fik vi. Lærerne fik vel også mulighed for at drøfte faglige problemer med deres Svenske kolleger. Det var jo ikke så ofte, de havde den mulighed. Der var kun 1 skole i Danmark, der underviste blinde børn. At se, hvordan de kunne gribe sagen an på en anden måde i et udland, kunne vel være inspirerende for dem.

Dagen oprandt. Vi var tidlig oppe. Vi kom med morgentoget til København. Vi var som sædvanlig med bumletog. Det brugte 3 timer til turen. Vi var i København ved middagstid. Vi havde god tid, inden færgen til Malmø sejlede. Vi gik derfor ned til Havnegade, hvor den sejlede fra. Færgen viste sig at være en kulfyret damper. Den udspyede en gevaldig røgsky, medens vi sejlede. Det Danske befordingsmateriel, var så sent som i 1954 for en stor dels vedkommende både gammelt og nedslidt. I Malmø gik vi ombord i toget til Stockholm. Det var meget anderledes end de tog, vi kørte med i Danmark. Vi sad i åbne vogne. På toiletterne var der papirhåndklæder, som vi bare smed væk, når de var brugt. Det var noget, vi aldrig havde set før. Der var også papkrus, vi bare kunne tage, når vi ville drikke vand. Dem skulle vi så lægge i affaldsbøtterne, når de var brugt. Brug og smid væk kulturen var endnu ikke rigtig kommet til Danmark.

Men det mest forunderlige var dog, at toget kørte på elektricitet. Det havde vi aldrig set før. Togene i Danmark var unægtelig noget gammeldags i forhold til de Svenske tog. I Danmark blev togene endnu trukket af damplokomotiver, som togene var blevet det i 100 år. I Danmark sad vi i kupeer med plads til 8 personer. I dem kunne der godt være trangt, hvis alle pladser var besat. I dette Svenske tog var der derimod god plads. Vi sad i åbne vogne uden kupéer. Det var næsten som i IC3-togene i dag.

Toget satte i gang. Vi begyndte turen op gennem Sverige. Det blev en lang tur. Længere end rejserne hjem til Nordjylland. Det var de længste rejser, jeg hidtil havde foretaget. Det var rigtig spændende at køre gennem det Svenske landskab. Første korte stykke af turen frem til stationen efter Lund virkede landskabet helt Dansk. Her var det som i Danmark. Skovene lå som øer i det åbne arklandskab ligesom landsbyer og gårde gjorde. Så skiftede landskabet. Nu blev det anderledes. Nu var markerne, vi så, alle omgivet af skov. Den Svenske endelse på bynavne "Ryd", fik pludselig mening. Vi kørte op over det Smålandske højland, som nok kan give mindelser om Svensk vildmark. Vi var betagne. Vi havde jo kun set Danmark. Men her var der skov og skov og atter skov. Ind imellem var der dyrkede rydninger med røde Svenske træhuse. Meget ofte passerede vi søer. Disse søer var en overraskelse for mig. Jeg havde lært om de mange søer i Finland. Men ingen havde fortalt mig, at der også var mange søer i Sverige. Jeg fandt på en tid at kalde Sverige for "de hundrede søers land".

Turen fandt sted i begyndelsen af maj. Det var i Sverige den tid, hvor birketræerne sprang ud. Nyudsprungne birkeskove var der overalt. Jeg havde ventet at se nåletræer. Det gjorde jeg også. Men der var altså også masser af birketræer. Hvor var disse nyudsprungne birkeskove smuk. Det lette, fine, lysegrønne løv over de hvide stammer. Det syn betog mig virkelig. Nu kan det måske lyde mærkeligt, at jeg, der er så synshandicappet, som jeg er, udbreder mig så meget om de synsindtryk, det Svenske landskab gjorde på mig. Men jeg ser så meget, at jeg ser mine omgivelser dog uden detaljer. Det har jeg faktisk stor glæde af.

Vi kom ned fra det Smålandske højland. Så kom vi ned i det mere gæstmilde Midtsverige. Men da havde vi kørt længe. Da var det ved at blive mørkt, så det så jeg ikke meget af. Vi var først i Stockholm cirka kl.21,30. Her blev vi modtaget meget venligt af vore Svenske værter. Det var personale fra Tomtebodaskolen.

Det blev en meget spændende uge i Sverige. Vi oplevede skolen. Vi oplevede de Svenske elever og lærer. Vi var også rigtige turister i Stockholm. Skolen var temmelig forskellig fra Refsnæsskolen. Den var større. Vi syntes også, at bygningerne var flottere. Den rådede over et ret stort areal. Det var bevokset med skov. de nøgne klipper stak hist og her frem af undergrunden. Det havde vi i al fald ikke set før. Eleverne blev på Tomtebodaskolen noget længere, end vi forblev på Refsnæsskolen. De forlod først skolen, når de skulle påbegynde deres uddannelser. Der var ikke de samme restriktioner for omgangen mellem kønnene, som vi var vandt til. Underligt var det at se de unge elever gå sammen 2 og 2, en pige sammen med en dreng. Det vidste vi, de gjorde på Blindeinstituttet i København. Men vi gjorde det bestemt ikke på Refsnæsskolen.

De havde helt andre spisetider. De spiste morgenmad som hos os. Kl.11,00 fik de smørgos. Kl.14,30 efter skoletid fik de middagsmad. Og så fik de igen smørgos om aftenen noget senere end vi var vandt til. Det brød, vi fik, var knækbrød. På Tomteboda var der fast bordbøn i al fald til nogle af måltiderne. Den blev bedt af de ældste elever. De var omkring 18 år. De forekom os at være meget voksne.

Vi besøgte skolekøkkenet. Der bød pigerne os på kaffe og noget, vi troede var rugbrød. Men det var en særlig Svensk udgave af rugbrød. Det havde farven. Men den var frembragt ved at putte sirup i det. Det var en sød omgang, når vi nu

havde ventet os noget andet. Vi har vel overværet undervisning i klasserne. Det kan jeg bare ikke huske. Men da Svenskerne senere var på Refsnæsskolen, deltog de i undervisningen. Det har vi nok også gjort. Det har bare ikke forekommet mig særlig interessant. Vi talte med både elever og personale. Der var en hel del sprogforbistring mellem Svenskerne og os. Men det forekom mig, at vi forbløffende hurtigt kom til at forstå hinanden uden de helt store problemer. Men det er måske en undertrykkelse af erindringerne.

Vi så en masse på den tur. Vi var på Skansen. Her så vi rigtige glaspustere i gang med at udføre deres håndværk. Allerede i 1954 har Svenskerne altså haft levende frilandsmuseer. Vi var ude at sejle i den Stockholmske Skærgård. Vi var tilmed i land på en lille, skovklædt skærgårdsø, hvor Tomteboda så vidt jeg forstod, havde en lejrhytte. Vi var inde i "Gamla Sta.n". Vi gik i de gamle gader, hvor Belmann havde færdes i 1700-tallet, og hvor det "Stockholmske blodbad" fandt sted 250 år tidligere. Vi besøgte samme dag et teknisk museum. Det imponerede os virkelig. De havde en udstilling om grubedrift i Sverige. V kørte ned i gruben med en gammel elevator og hørte mineformandens advarselsråb før en sprængning. Det var naturligvis ilusion alt sammen. Men det gjorde unægtelig dette museumsbesøg til noget særligt. Det var ikke spor kedeligt at få fortalt kulturhistorie på den måde.

Vi havde meget samkvem med de Svenske elever. Venskaber blev grundlagt, troede vi. Mange aftaler om at korrespondere blev truffet. Jeg tror ikke, ret mange af dem holdt. Der var også tilfælde af kæresteri. De Svenske piger syntes jo nok, at det var spændende med fremmede drenge. Vi syntes helt bestemt, at de Svenske piger var langt sødere end de Danske var. Jeg fandt dog ingen kæreste i Sverige. Det var jeg alt for genert til. Vi spillede også fodbold sammen og mod hinanden. En af de sidste dage, vi var på Tomtebodaskolen, blev der arrangeret en "landskamp" mellem et hold af Danske drenge og et tilsvarende hold af Svenske drenge. Det var rigtig festligt. Men det gav nok et lille skår i glæden hos vores værter, at vi Danskere ved den lejlighed viste os at være Svenskerne langt overlegne. Vi var ubeskedne nok til at vinde med 5 0.

Så var opholdet i Stockholm forbi. Vi rejste tilbage til Danmark. Svenskerne, der nu skulle besøge os, fulgtes med os. Den togtur er mærkelig nok blevet helt væk. Den er vel druknet i alle de mange andre indtryk, vi havde fået på turen. Vi kom til København hen under aften. Vi overnattede i København. Vi skulle nemlig opleve Tivoli, før vi rejste videre til Refsnæs. På Blindeinstituttet i København havde de en gymnastiklærer, der hed Rye. Det var en mand med mange forbindelser. Han ordnede vores tivolibesøg. Vi kom gratis ind og kunne helt betalingsfrit gøre brug af alle havens forlystelser. Det gjorde vi i rigt mål.

De havde dengang en forlystelse, der hed "Flyverne". Det var en karrusel, hvor vi susede rundt højt oppe i luften. Gondolen, vi sad i, havde bunden i vejret. Den var jeg oppe i. Jeg sad i gondolen og så kun den blå luft og blev dårligere og dårligere. Endelig standsede karrusellen. Jeg gik ned og satte mig på en bæk. Jeg skulle ikke have flere ture i den forlystelse. Jeg har åbenbart set noget bleg ud, for en jævnaldrende pige - ikke en af vore - spurgte deltagende til mit befindende. Det gjorde indtryk. Det var jeg ikke vandt til.

Så var det Svenskernes tur til at være i Danmark. Deres besøg står ikke så stærkt i erindringen. De foretog deres ture på egen hånd. Vi havde vores skole at passe. På togturen fra Stockholm til København, bad en af de lærer, der ledsagede os, mig om at skrive en sang om turen. Hvad i al verden, der fik ham til at tro, at netop jeg kunne skrive en sang, aner jeg ikke. Jeg havde aldrig demonstreret nogen form for skrivetalent. Men jeg indvilligede. Hvorfor, jeg gjorde det, var måske endnu mærkeligere. Så viste det sig, at jeg kunne mange ting, når jeg skulle. Jeg skrev på den tur en sang på adskillige vers. Den var på melodien "Til pinse når skoven står rigtig grøn". Der var vers om vore oplevelser og om de kæreste-par, der var blevet resultatet af turen.

Sidste aften, Svenskerne var i Danmark, holdt vi en fest for dem. Stor blev min overraskelse og skræk, da det blev annonceret, at jeg havde skrevet en sang. Den ville de høre. Sangstemme havde jeg ikke. Men jeg fik den da sunget. Alle var så glade i den anledning undtagen mig. Jeg nægtede at afskrive teksten til nogen. Selv til den sødeste af de Svenske piger, som ellers bad mig så pænt om det. Dagen efter destruerede jeg sangen. Jeg følte mig lidt misbrugt. Men det har næppe været nogens mening. Jeg har dog aldrig siden givet mig af med at skrive lejlighedssange.

Den sidste måned så Refsnæsskolen:

Da Svenskerne var rejst, var der kun godt og vel en måned tilbage, før vi skulle på sommerferie. Vores ophold på Refsnæsskolen ville hermed være afsluttet. Denne måned var særdeles begivenhedsrig. Der var så mange, der ville sige pænt farvel til os. Vi var inviteret hjem til mange af vore lærer. Skolen ebbede også efterhånden ud. Vi havde nået det rent undervisningsmæssige, vi skulle. Der blev tid til spændende udflugter. Tilmed oplevede vi det år en af disse skønne forsomre, som kan forekomme her i landet.

Vi var ovre på Asnæs. Det var et område, der, selv om det lå så tæt på os, var ret så ukendt. Vi var på udflugt ud til spidsen af Røsnæs. Nu er det et yndet udflugtsmål på grund af den skønne og særprægede natur. Men dengang var det endnu under landbrugsmæssig drift. Røsnæsgården var dengang endnu en almindelig bondegård. Det var derfor et sted, vi aldrig havde været. Vi havde en herlig tur ind til en skov noget øst for Kalundborg, hvor der var en hejrekoloni. En fin tur. Men jeg var blevet sendt af sted i lette gummisko. Det jeg husker mest fra den tur var, hvor træet jeg blev. De var ikke rigtig egnede som skovtursfodtøj.

Vi blev sandelig også inviteret til at komme og se Kærhus. Kærhus var et tidligere hotel, som blev nedlagt. Blindeforsorgen købte huset det sidste år, jeg var på Refsnæsskolen. Det blev nu indrettet til specialafdeling for de multihandicappede elever. Det var bestemt ikke en time for tidligt. Man begyndte at interessere sig for dem. Nu ville de i al fald få meget bedre forhold, end de havde haft hidtil. Blindeforsorgen havde ikke behandlet sine svageste elever ordentligt. Nu skulle det altså blive bedre.

Vi sagde altid helt samstemmende, at vi havde været glade for at være på Refsnæsskolen. Det mente vi helt bestemt. Glemte vi de triste oplevelser, mange af os havde haft på Østskolen. Der var god grund til at sige tak. Opholdet på Refsnæs havde været særdeles spændende. Vi havde lært en masse og prøvet en masse. Men vi var ingenlunde kedede af at skulle fra skolen. Barndommen var ved at være forbi. Forude ventede ungdomstiden. Den ventede vi os meget af.

Alle de forbehold, jeg her har givet udtryk for, overfor opholdet på Refsnæs, skyldes en senere tids eftertanke. Vi var nok ret dårligt udstyret til at leve det voksenliv, der ventede os på Blindeinstituttet i København. Men alle de trængsler denne dårlige forberedelse til voksenlivet afstedkom, anede vi ikke noget om, den forsommer. Vi var de store og vi blev feterede. Det nød vi.

Så rejste vi hjem på sommerferie. Når den var slut, skulle vi begynde et helt nyt sted. Det var lidt underligt. Jeg vidste alt det. Men alligevel gik det på en måde først rigtig op for mig, da jeg stod i toget fra Ålborg på vej mod Vorst. Konduktøren kom, jeg viste ham min billet. De andre gange fik jeg et klip i den og fik så billetten tilbage. Denne gang beholdt han den. Det var ingen returbillet, jeg havde fået denne gang. Det var nok ved den lejlighed, det helt gik op for mig, at nu var min Refsnæstid forbi og et nyt livsafsnit skulle til at påbegyndes.